

VĚDECKÁ KNIHOVNA
ČSL. SPOLEČNOSTI PRO POTÍRÁNÍ CHOROB POHLAVNÍCH
Svazek II.

DĚJINY PROSTITUCE A PŘÍJICE V ČESKOSLOVENSKU.

Napsal
MUDr. ANTONÍN WIESNER.

V PRAZE 1925.

Nákladem Československé společnosti pro potírání chorob pohlavních.
V komisi u fy: Bursík a Kohout, knihkupci univ. Karlovy a Čes. akademie věd a umění.
Tiskem Emanuela Stivína a synů v Praze.

VĚDECKÁ KNIHOVNA

ČSL. SPOLEČNOSTI PRO POTÍRÁNÍ CHOROB POHLAVNÍCH.

Svazek II.

DĚJINY PROSTITUCE A PŘÍJICE V ČESKOSLOVENSKU

NAPSAL

MUDr. ANTONÍN WIESNER.

V PRAZE 1925.

Nákladem Čsl. společnosti pro potírání chorob pohlavních.
V komisi u fy: Bursík a Kohout, knihkupci university Karlovy
a České akademie věd a umění.

I. Prostituce.

Člověk, jsa svou nejvýše vyvinutou soustavou čivovou nejdokonalejší živočich, má s ostatními živočichy dva základní účely na zemi: udržeti sebe a svůj rod. Aby udržel svůj rod, vchází ve styk tělesný s osobou druhého pohlaví, veden jsa k tomu vrozeným pudem pohlavním, rozvíjejícím se teprve v určitém věku. U vzdělaných národů děje se tak manželstvím, které majíc vedle biologické stránky také stránku sociální, může se považovati převážně za duševně mravní zřízení společenské za účelem co nejvýše individuálního ukájení pudu pohlavního (lásky) a stejně individuální společné práce životní i výchovy zplozených dětí, při čemž jest zřízení to zároveň zdravotně úplně nezávadné. Manželství je tudíž sociálně účelná a zdravotně nezávadná úprava pudu pohlavního za účelem udržení rodu či národa.

Ukájení pudu pohlavního děje se však někdy také mimo svazek manželský ve tvaru prostituce (smilstva). Prostituce jest určitý tvar mimomanželského styku pohlavního, význačný tím, že se člověk, je podstupující, více nebo méně bez výběru neurčitě mnohým osobám trvale, veřejně a vědomě, zřídka bez odměny, většinou živnostensky prodejně k souloži nebo jiným pohlavním činům v šanc vydává nebo jim jiné pohlavní rozčilení a ukojení zjednává a vyvolává.

Prostituce je tudíž ukájení pudu pohlavního sociálně, t. j. pro udržení rodu, neúčelné a zároveň zdravotně závadné, poněvadž je hlavním zdrojem nakažlivých nemocí pohlavních, zvláště příjice. Zkrátka je to chorobný pochod společnosti národní, udržovaný a brzy více nebo méně se šířící rozmarnými poměry společenskými rázu hmotného i duševního. K nim náleží všechny stavy a projevy životní, které předpokládají uvolnění se a osvobození z vázanosti každodenního života společenského a z kulturních zábran, s nimi souvise-

jících, jako bývaly živelní duševní výbuchy při některých slavnostech ku počtě božstev plodnosti, stavy opojení duševního, sebezapomenutí, umělecké zanícení, rozmanité prostředky opojné (alkohol, opium a jiné), intenzivní vůně, volná hra nahoty ve vodě, takže by bylo lze prostituci nazvat také pohlavním opojením, jevícím se jako reakce proti rozumnému uspořádání a upravení pohlavního života uvnitř společnosti a státu. K příležitostem, které umožňují a podporují takovou reakci, náležely za všech dob velké převraty politické a války, za nichž otřeseny samé základy autority státní a církevní, jak se posledně stalo za světové války (1914—1918).

I ukájení pudu pohlavního prodělalo svůj vývoj, jehož dějiny osvětluje jasně podstatu prostituce, poukazují zároveň na pravý způsob, jakým by se prostituce mohla odstraniti neb aspoň na nejmenší míru stlačit a učiniti zdravotně co možná neškodnou.

V době, kdy se člověk poprvé na zemi objevil a ze které se nám nezachovaly žádné pozůstatky jeho těla a činnosti tvořivé, patrně ke konci věku třetihorního, jednal člověk pravděpodobně ještě jako jednotná bytost pudová a tudíž ani pud pohlavní nejevil u něho ještě nějakého zvláštního rozlišování mezi jeho stránkou tělesnou a duševní. Ukájení pudu pohlavního dělo se po způsobu čistě zvířecího páření, vázaného na občasné (periodické) doby páření (jaro a doba žní), a nebylo modifikováno ještě žádným účinkem duševním, jak jest tomu ještě dnes u nejprimitivnějších národů australských. Poněvadž člověk náleží k živočichům pospolitým či stádovým, uskutečňovalo se i ono periodické páření uvnitř lidských tlup, nikoliv snad současným divokým míšením, nýbrž volným stykem pohlavním uvnitř takové tlupy, jehož stejně užívali muži i ženy. Zbytky tohoto druhu pohlavního míšení lze sledovati celými dějinami lidstva až do přítomnosti.

Ve věku čtvrtohorním (diluviálním), ze kterého se nám zachovaly již pozůstatky těla i činnosti lidské, svědčící o tom, že člověk prodělal již duševní vývoj, bohatý obsahem i rozsahem, nastalo i v jeho životě pohlavním určité rozlišení mezi stránkou tělesnou a duševní. Z nálezů sošek nebo reliefů ženských těl s význačením mocně vyvinutých ženských známek pohlavních, zejména rodidel, lze souditi, že diluviální člověk díval se na ženu výhradně jako na bytost pohlavní, neboť zobrazení a zdůraznění pohlavních známek bylo věrným výrazem, prostým reflexem čistě fysické přitažlivosti, jakou naň působily ony části a určité držení těla, naivní radosti z čistě pohlavního, na niž neúčinkovaly ještě žádné, zejména náboženské motivy. Člověk

diluviální, podobně jako ještě nynější přírodní člověk, nerozeznával ještě žádných „tajných“ částí tělesných, nýbrž muž i žena prohlašovali se za ploditele, zobrazující bezděčně a přirozeně ústroje, z nichž vzniká život.

V pozdějším duševním vývoji člověka — a to v dobách ještě předhistorických — byla tato čistě fyzická pohlavní přitažlivost uvedena v těsný vztah k nejprvotnějším projevům primitivního života duševního, totiž k náboženství a k umění v nejširším smyslu (hudba, tanec, básnictví, malba). Tento volný, nevázaný život pohlavní měl za účel vybouření se pudu pohlavního po strážce čistě fyzické a živelní vybití a usku-tečnění jeho ve spojení s účinkem náboženských a uměleckých prvků, které jsou podobně jako cit pohlavní především projevem neurčité touhy všeobecné, jejíž neomezený, věčný rys vzpírá se všeliké individualisaci.

Takový volný život pohlavní byl všude předchůdcem a pak průvodcem manželství, to jest vázaného života pohlavního. Všude, kde byl volný život pohlavní s jeho vybouřením se omezován neb odstraněn, dostavovala se jeho náhražka či nový tvar, totiž prostituce.

Prvý krok k omezování volného styku pohlavního měl pohnutku čistě přirozenou, byla to ochrana matky. Poněvadž pralidé, jako mnozí nynější primitivní národové, k výživě dětí používali jen mléka mateřského, byly ženy v době dlou-hého kojení nuceny zřici se styku pohlavního a muži byli odkázáni ukojovati svůj pud pohlavní u jiných žen. Ale po-kud ženy byly ještě společným pohlavním majetkem celé tlupy, nelze ještě mluvit o prostituci.

Prostituce vzala svůj původ teprve s vývojem manželství soukromého (proti dřívějšímu společnému) jako práva sou-kromého (individuálního). Bylo to v době, kdy se pohlavní pud mužský rozšířil na celý rok proti dřívější občasnosti (periodicitě) a tím nastal nepoměr mezi malým počtem žen společenstva pohlavního a mezi zvýšenou častostí mužského pudu pohlavního; stalo se tak v době, kdy člověk začal vésti život usdlý místo potulného. Aby se pud ten uspokojil, bylo nutno osvojit si ženu výhradně pro sebe. To se dalo nejprve prostě lupem (únosem) ženy z jiného kmene nebo společenstva pohlavního a později vykoupením i z vlastního společenstva pohlavního. Poněvadž všichni členové pohlavního společenstva měli vlastnické právo na každou ženu, bylo lze individuálního či soukromého práva, držeti určitou ženu jako majetek či před-mět požitkový, získati jen zaplacením určité částky výkupné jíh nebo pohlavárům tlupy je zastupujícím. Bylo to manželství

nucené, vedle něhož zajisté také dosti záhy se začalo vyvíjeti manželství dobrovolné z náklonnosti duševní, jímž jest nebo by mělo býti manželství u národů vzdělaných.

U starých národů vzdělaných, zejména Řeků a Římanů, byla prostituce státem uznávána a proto také organisována v rámci ostatních společenských a státních zařízení, při čem se přihlíželo více k celkovému zájmu státnímu nežli k osobnosti ženy, ať v manželství, ať v prostituci. Ženám svobodných občanů byl předmanželský a mimomanželský styk pohlavní přísně zakázán, kdežto mužům ponechána úplná volnost v ukájení pudu pohlavního. Aby se zabezpečilo a upevnilo manželství v zájmu potomstva, byla pro volný pohlavní styk mužům určena prostituce, k níž připuštěny zprvu jen ženy občansky nesvobodné, to jest obyčejně otrokyně, nabyté kořistí válečnou nebo koupené při obchodu s otroky, později pak i jiné ženy.

Prostituce starých vzdělaných národů vyskytovala se ve třech různých tvarech, které trvaly jednak vedle sebe, jednak se postupně vyvinuly vzájemně ze sebe. Ve tvaru pohostinském vykonávala se jako pocta s hostem domu, ve tvaru náboženském hleděla si obětováním panenství získati přízné bohů a požehnání kněží, ve tvaru živnostenském (zákonném, legalisovaném) provozovala se jako jiná živnost, jsouc zboží, ze kterého se hleděl jako u kterékoli jiné živnosti vytěžiti co největší užitek a zisk.

Velký rozkvět všech tvarů prostituce, zvláště živnostenského, nastal u Řeků a ještě více Římanů. V Římě za císařství byla také prostituce již úředně upravena, nevěstky byly totiž podřízeny aedilům, nuceny svou živnost přihlásiti, zapisovaly se do listiny, platily poplatek prostituční, nabývaly tím živnostenského oprávnění (*licentia stupri*). Se zápisem do listiny pozbývaly nevěstky zároveň své svobody občanské, neboť musily se šatem zřetelně lišiti od počestných žen, jsouce nuceny nositi čepec a světlou paruku, směly si oblékati togu jen krátkou, v předu otevřenou, dále měly předepsány červené střevíce, které se však od času císaře Hadriana staly součástí oděvu císařského. Mimo vlastní nevěstince (*lupanaria*) provozovala se v Římě prostituce v divadlech, cirku, vinárnách a lázních, které jsouce hojně používány obojím pohlavím, za pozdějších císařů valně se již nelišily od veřejných nevěstinců. Vedle prostituce obyčejných žen byla jak v Řecku, tak v Římě prostituce vznešených žen (*bonae*), vyznačujících se pečlivým oděvem a vzděláním

i od obyčejných paní (matron) římských a majících tím také určitý účinek na vývoj módy, umění a písemnictví.

Jako v starém Řecku, tak i v říši římské s úpadkem života rodinného, dostavivším se následkem hromadění se velkého bohatství a přijímání zvyků cizích národů, zejména východních, rozšiřovala se prostituce ponenáhlu i mezi dcerami a ženami měšťanů přes to, že aedilové měli zvláště dbáti na to, aby se žádná paní (matrona) neprostituovala, a že vdané paní, které byly pohnány na soud pro cizoložství, byly přísně trestány. Trest ten však jistě nevyhovoval účelu polepšení, neboť ženy takové byly zavřeny a odsouzeny veřejně se prostituovati, při čem pokaždé, kde se to dělo, dávalo se znamení zvonce, což teprve císař Theodosius odstranil. Ženy pak naopak hleděly se takovému trestu vyhnouti tím, že se dávaly zapsati za nevěstky.

Císař Caligula (12—41 po Kr.) zavedl daň nevěstčí jako státní dávku v tom smyslu, že osmina výdělku nevěstek se musila odváděti státní pokladně, mimo to byli zdaněni i kuplíři a majitelé nevěstinců.

Císař Alexander Severus (225—235) podržel sice tuto daň, ale určil výnos její na vydržování veřejných budov, divadel a církví.

Pozdější císaři však, aby zabránili úpadku rodinného života jako základu státní společnosti, začali bojovati proti prostituci. Tak rozkázal císař Alexander Severus uveřejniti jména vznešených dam, které se daly zapsati do listiny nevěstek.

Teprve církev křesťanská ujala se energicky boje proti prostituci. Apoštolové, zejména sv. Pavel, kázali plamennými slovy proti hříchu masa a hleděli pohanství potíratí především potlačováním prostituce, postavivše proti smyslné filosofii starověké cudný způsob života křesťanského. A jest pozoruhodno, že se náboženství křesťanské nápadně rozšířilo právě mezi příslušnicemi nejnižší prostituce, které se dle vzoru Marie Magdaleny odříkaly své živnosti a začaly vésti život, vzdálený světa a cudný. Pronásledovatelé náboženství křesťanského zase spatřujícíce správně v cudnosti jádro křesťanského názoru životního a urážku náboženství pohanského, právě za trest donucovali křesťanské ženy k výkonu veřejné prostituce, nechtěly-li se tyto zúčastniti obětní služby pohanských bohů.

Ale i v prvním křesťanství objevily se záhy recidivy, především ve tvaru prostituce náboženské, a to u velkých sekt náboženských, jichž učení požadovalo společnost žen

(sekta Mikulášenců či Nikolaitů, Karpokratiánů, Adamitů, Kainitů). Také pohostinská prostituce počala se opět ujímati u poustevníků a prvních mnichů. Proti živnostenské prostituci nezaujal největší učitel církevní sv. Augustin (354 až 430) odmítavého stanoviska, neboť praví v pojednání svém o pořádku (*De ordine*), kdyby se tato prostituce potlačila, že by se vše zbožilo následkem prudkých vášní. Podobně jako církevní hodnostáři, soudili o prostituci i první křesťanští císařové římské, považující tento sociální zjev za nutné a nevyhléditelné zlo, které jest třeba jen omeziti, po případech zatajiti, a spatřující v prostituci hráz proti násilnostem, cizoložství a svádění počestných žen. Na druhé straně zkoušeli císařové ti zdroj zla toho ucpati tím, že stanovili na kuplířství velmi přísné tresty. Římský právník Domitius Ulpianus (170—228) považoval prostituci za úplně zákonnou živnost právní, která byla podrobena určitým policejním pravidlům. Císař Konstantin Veliký (312—337) živě se snažil provésti pronikavou policii mravnostní, ale bez výsledku, neboť značná znemravnělost zachvátila již všechny stavy tehdejší společnosti, na př. v Konstantinopoli byly v každé ulici nevěstince a muži i ženy, které ze smilstva si učinily živnost, bydlely skoro v každém domě.

Stykem s římskou vzdělaností na začátku středověku vynořila se prostituce i u národů střeoevropských, šířila se pak, podporována příznivými poměry, a podržela všechny tvary a organizaci jako u Řeků a Římanů. Stát i církev uznávaly oprávněnost prostituce ve zřízení společenském a státním, jako ve starověku. Poněvadž prostituce ve svých projevech je pevně vázána na dočasný stav vzdělanosti národní, vzrůstající a zjemňující se stoupající civilizací a zhoršující se s klesáním její, byla prostituce ve středověku i počtem i vzděláním skrovnější nežli za rafinovaného starověku, jeví se způsobem prostějším a také většinou sprostějším.

* *

*

Také u starých Slovanů, jak soudí Niederle, byla patrně v nejstarších dobách do určité míry pěstována volná láska mužů a žen pohlavně dospělých, ač to ovšem jinak nevyulčovalo již ode dávných dob také zvyku jednotlivých manželství, více nebo méně těsně a trvale spojených. Později, zejména na konci doby pohanské byl již pohlavní život Slovanů upraven řádným sňatkem muže s ženou jednou nebo několika.

Základem sňatku slovanského, podobně jako jinde, byl jednak lup či únos, jednak výkup ženy, náležející jinému rodu, jiné obci nebo dokonce jinému kmeni. Dívka náležela totiž s jinými dětmi do moci otcovy a mohla přejíti do vlastnictví jiného buď násilným vzetím nebo výkupem, jímž otec novému muži své právo postoupil. Na konci doby pohanské byly ve zvyku oba tvary, únos i výkup, vedle sebe, ale na počátku doby křesťanské pokládal se únos za hrubší a horší, vlastní pohanství, a patrně i starší.

Více žen brali si v nejstarších dobách ovšem jen ti, kteří byli bohatší a mocnější nežli jiní, tudíž zvláště velmoži.

Dosvědčuje to arabský španělský spisovatel Al-Bekri (zemřelý r. 1094), který na základě vypravování cestovatele po slovanských krajinách (kolem r. 973) Ibrahima ibn Jakúba uvádí ve svém spise „Kniha cest a krajin“: „I knížata jejich ženy své drží zavřeny a velmi jsou žárliví; jeden muž mívá i dvacet žen a více.“

Týž spisovatel zmiňuje se však také o případě mnoho-mužství u Slovanů, opět u žen bohatých a mocných: „A na západ od Rûsûv jest město ženštin. Ty vládnou zeměmi i nevolníky. Obtěžkávají se od nevolníkův a, jest-li která z nich povije syna, hned jej zabíjí. Jezdí na koních a osobně chodí na vojnu, i vládu drží svou smělostí a udatností. Vypravuje Ibrahim syn Jakúbův Izraelita: Zpráva o tom městě jest pravdivá. Vypravoval mi to Hûta, král Rûmûv (= Otta I., císař římskoněmecký).“

Vdané ženy slovanské slynuły u sousedních národů svou věrností manželskou, jak uvádí několik spisovatelů.

Východořímský (byzantský) císař Maurikios (žil 539 až 602) ve svém spise o umění válečném (Stratégikon) zmiňuje se o manželské věrnosti žen Slovanů zadunajských těmito slovy: „A ženy jejich jsou cudné nade všecku přirozenost lidskou, ba většinou pokládají úmrtí svých mužů za svou vlastní smrt a oběsí se dobrovolně, nepokládajíce za život stav vdovský.“ Podobně se vyjadřuje císař Leon (675—741) ve vojenském spise „Taktika“: „Také ženy jejich dbaly svrchované počestnosti, takže mnohé z nich smrt choťů svých za svou pokládaly a se usmrcovaly, nemohouce snášeti života vdovského.“

O věrnosti vdaných žen Slovanů polabských napsal sv. Bonifác anglickému králi Aethibaldovi v listě z r. 744—747, vybízejícím křesťany k manželské věrnosti, toto: „Veneti, kteří jsou velmi ohavný a bídny národ lidský, s tak velkou horli-

vostí zachovávají vzájemnou lásku manželskou, že žena po smrti vlastního muže zpečuje se žítí, a za chvalitebnou ženu mezi nimi se pokládá ta, která si vlastní rukou smrt způsobila a zároveň se svým mužem se dala spáliti.“ Zmíněný již Al-Bekri vylíčil to podobně: „Plémě, o kterém jsem pravil, že slove Srnín (= Srbín) spaluje se v ohni, když umře hlava plemene. I spalují též své koně. I mají obyčeje podobné k obyčejům Indů... Ženy pak nebožtíkovy noži sobě rozřezávají ruce i líce. A když která z nich dotvrdila, že jej milovala, ta (po jeho smrti) připevní provaz, vystoupí k němu na stolicí a silně jím ováže krk. Potom se pod ní odejme stolice, a ona zůstane pověšená, klátíc se, dokud neskoná. Potom ji spálí, a tak se ona spojí s manželem.“

Věrnost vdaných žen slovanských, která se zdála pozorovatelům cizích národů tak význačnou a podivuhodnou, a byla zajisté projevem vyššího stupně vzdělanosti a mravnosti starých Slovanů, byla sice zachovávána v normálním životě rodinném, ale nikoli naprosto, totiž nikoli vždy v životě mimo-rodinném. Aspoň kněží, kteří učili a řídili lid slovanský za prvních věků křesťanských, vyjadřovali se často v tom smyslu, že patrně u lidu cizoložství a to oboustranně nebylo v určitých dobách a poměrech nic zvláštního, neboť rozličná poučení a zákony církevní z prvních věků křesťanských uvádějí mezi hlavními hříchy, proti nimž se obracejí a jež za pohanské prohlašují, smilstvo a cizoložství u mužů i žen. Zdá se tudíž, že u starých Slovanů, podobně jako u jiných národů, při určitých slavnostech obřadných (rituelních) prováděla se náboženská volná láska — prostituce. Dálo se tak nejčastěji za bujných zábav při slavnostech a obětech z doby pohanské, zvláště při slavnostech přírodních (slunovratu), kde za snivého svitu měsíce, záře zapálených ohňů, za zpěvu a tance a zajisté i pití opojného kvasu a medoviny oddávali se účastníci volnějším stykům pohlavním.

Pohlavní život dívky slovanské před svatbou byl vůbec volnější nežli po ní. Dívky i hoši dospěvše pohlavně, nevyhýbali se styku, ano do určité míry vyskytoval se u Slovanů zjev, i jinde pozorovaný, že dívka, která neměla milenců a zůstala pannou, byla považována za horší a méně cennou v očích muže, s nímž pak vstupovala v řádný sňatek a který ji proto mohli zapuditi. Al-Bekri vypravuje o tom takto: „Dívky jich (Slovanů) vdavše se, nedopouštějí se cizoložství. Ale děvče, když si někoho zamiluje, jde k němu a u něho vášni své pohoví. A jestli mužský, oženiv se, ženu svou najde

děvojnou*), řekne jí: „Kdybys měla do sebe co vábného, mužští byli by tebe pomilovali a byla bys z nich někoho vyvolila, který by tě sprostil „děvojství“, i vyžene ji a odřekne se jí.“

O volné lásce u starých Slovanů svědčí také zbytky její ve svatebních obyčejích z dob pohanských, při nichž lze sledovati, třebaš jen symbolicky, právo širšího společenstva mužského, na př. celého rodu, na vdávající se ženu.

Byly tudíž v době od dospělosti pohlavní do svatby styky pohlavní asi takové, jaké dosud se vyskytují při zábavách a schůzích mládeže v rozličných krajích slovanských. Patrně již tehdy družili se dívky a chlapci z celé obce v jakési společnosti, které se po denní práci scházely k večerním a nočním schůzkám a zábavám, končícím i stykem pohlavním, při čemž ovšem vzájemná dobrá vůle byla vždy nevyhnutelnou, kdežto svedení a násilí se trestalo a to někdy velmi krutě.

U Rusů bývali cizoložci v 10. a 11. věku dle vypravování arabského spisovatele Mas'údiho zabíjeni.

Téměř současně zaznamenal německý kronikář Thietmar (976—1018), biskup Meziiborský, o Polsku, že chycený cizoložník byl přiveden na trh a přibit za varle (*per follem testiculi clavo affigitur*) a usvědčené cizoložnici byly obřezány pysky stydké a zavěšeny na dvěře domu, kde bydlila, na postrach vstupujících.*)

Podobné poměry shledáváme v nejstarších dobách i v zemích československých, kam již několik set let před Kristem pronikla část západních Slovanů z Lužice a ze Slezska do severovýchodních Čech, jak lze souditi dle starožitnických nálezů popelníkových polí, zvláště žárových hrobů typu lužického a slezského, stálých to pohřebišť slovanských. Hlavní a konečné osídlení zemí těch kmeny slovanskými nastalo dle dějepisných pramenů teprve za ranného středověku a v těchto dobách neměla prostituce žádné příznivé půdy, neboť tehdejší slovanské zřízení společenské se zakládalo již vůbec na svazku rodinném, zajišťujícím existenci všem příslušníkům rodiny i celých rodů, držících nedílně celý statek svůj.

Příkladem nabytí manželky únosem ve starší době jest sám Břetislav, kníže český (1037—1055), při němž dle Kosmy byla „obzvláště zdařilost předsevzetí, vysoký těla vzrůst a krása postavy, síly a moudrosti velikost, ve protivenství udat-

*) panenskou.

*) *In genitali suo, turpi et poena miserabili, circumcidebatur idque, si sic dici licet, praeputium in foribus suspenditur, ut intrans oculis in hoc offendens in futuris rebus eo magis sollicitus esset et prudens.*

nost, ve štěstí mírná krotkost. Toho času (1039) byl v krajinách německých jeden hrabě velmi mocný, jménem Bílý Otto, který pocházel z krve královské dle posloupnosti otcovské. Ten měl jedinou dceru Juditu, krásnou, kterou rodiče odevzdali na vychování do kláštera Svinibrod, polohou místa i zdmi velmi pevného. Tedy Břetislav z jinochů nejkrásnější, rek nejudatnější, slyše od mnohých vypravujících o výtečné kráse a ušlechtilosti mravů i urozenosti původu řečené dívky, již neměl ducha a sám při sobě začal o tom přemýšleti, měl-li by se pokusiti ji mocí unést či námluvami jednati o svatbu. Však uzavřel raději mužně si počínati než prošením schylovati šíji. Nebo povážil vrozenou Němcům hrdost a že vždy s nadutou pýchou pohrdají Slovary a jazykem jejich. A hned kázal těm, které ze svých znal hbitější a sobě věrnější, aby připravili koně zkušené a co nejvíce otužené, a předstíral jako by chtěl rychleji jeti k císaři (německému) a ještě rychleji se vrátiti. A když pak asi sedm dní byli na cestě, vešli pohostinsku do předsíně řečeného kláštera. Šťastnou náhodou byl den sváteční: a hle, panna tisícerymi tužbami vyžadovaná Judita se svými družkami vyjde z kláštera, jak byl obyčej, že dívky útlé k nešporům zvonily prostřed kostela. On vzav pannu běží a když přijde ke vratům, spatří je přepjaté řetězem, tlustším než provaz mlýnský, a cestu k vyjití uzavřenu. Hned vytáhna meč ostrý, přetne řetěz jako stéblo. Ostatní však druzi, ničehož o tom nevědouce a ještě v stanech zůstávající, jsou od nepřátel, kteří na ně udeřili, zjímáni, jedněm oči vyloupeny a nosy uřezány, jiným ruce a nohy osekány, kníže pak s několika málo a s pannou unesenou utekl v temnosti noční.“

Prvý dějepisec český, pražský kanovník Kosmas, představoval si, patrně podle vzorů klasických spisovatelů římských, pohlavní život prvních Čechů jako volný svazek pohlavní: „Ano i také sňatky jim byly obecné. Nebo na způsob zvířat na každou noc zkoušeli nové svatby, a když vzešla zora, přetrhli svazek tří milostnic a železná lásky pouta, a kde koho zastihla noc, tam sobě lehl do zeleného a ve stínu košatého stromu sladkého užíval spánku.“ V témže smyslu napsal to ve své kronice Přibík Pulkava z Tradenína: „— všecko jim obecně bylo vespolek, i také ženy.“

Za historických dob jednoženství bylo u starých Čechů sice pravidlem, ale i mnohoženství se vyskytovalo, zejména u majetnějších náčelníků (šlechty), a udržovalo se ještě v prvních dobách křesťanských.

O mnohoženství u starých Čechů, zejména u velmožů, je známo několik dokladů.

Samo, zakladatel první slovanské říše na západě kolem r. 623, jenž jsa Frank, žil po způsobu slovanském, měl podle franckého dějepisce Fredegara 12 slovanských žen (*duodecim uxores de genere Winedorum*) a s nimi 32 synů a 15 dcer.

Dle Brunona Querfurstského (950—1009), apoštola Prusů a životopisce sv. Vojtěcha, měl Slavník, praotec známého rodu lechovského, vyhubeného Boleslavem II. r. 995, zástup žen (*Slawnik cum feminarum turba*).

Dle Pulkavy mluvil sv. Vojtěch, druhý biskup pražský (žil 957—997), před svým odchodem z Čech k Strachkvasovi, bratru Boleslava II., v Praze r. 994 takto: „— dávámť tobě vědomost, že jest tak mnoho mrzkosti a hříchův v lidu mně poručeném, že já toho všeho trestati nemohu, ani jim odolati kterak umím ani také po hříchu mezi nimiž užitku kterého učiniti mohu. Neb taková jest nevěra, taková zlost a tak ohavné smilstvo a tak mrzké a neustavičné manželství mezi lidmi.“

Také Kosmas zmiňuje se o tom při roce 1912, když vypravuje o knížeti Oldřichovi, jemuž se z řádného manželství nenarodil potomek pro neplodnost choti, ale z jisté ženštiny, jménem Boženy, která byla Křesinova, měl syna překrásného, ježž dal nazvat Břetislavem: „Pro tu hned poslav kníže, vzal ji ve své, ač prvního nerozvázal, manželství. Neb toho času, jak se komu líbilo, dvě nebo tři manželky míti volno bylo, aniž bylo muži nepravé vzíti manželku druhého, neb manželce zasnoubiti se s mužem jiné ženy. A co se teď přičítá stydlivosti, to tehdáž bylo k velké cti, aby muž byl živ spokojen s jednou ženou aneb zena s jedním mužem. Byliť jsou živi jako hloupá zvířata, majíce manželství obecné.“

Zatvrzelost velmožů v té věci byla také z příčin, proč sv. Vojtěch opustil stolec biskupský v Praze a odešel do ciziny. Když pak r. 1039 kníže Břetislav dobyl v Polsku města Hnězdn, kde v basilice panny Marie bylo uloženo tělo sv. Vojtěcha, jež chtěli Čechové s sebou vzíti do Čech, tu vystoupil v basilice na kazatelnu, vyžádal si od županů a vojinů českých přísahu, že splní vše, co sv. Vojtěch kázal, a promluvil k nim takto: „Tedy toto jest mé nejpřednější a první přikázání, aby sňatky vaše, které jste měli dotud jako smilniště a jako hloupá zvířata obecné, od té chvíle byly dle církevních přikázání zákonné, byly soukromé, byly nerozlučitelné, tak a ne jinak, aby muž s jednou chotí a choť s jedním mužem spokojeně žili. Kdyby pak choť mužem nebo

muž manželkou opovrhnul a svár mezi nimi vzplanul až do roztržení, kdo by z nich ku předešlému svazku, právně uzavřenému, nechtěl se vrátiti, chceme, aby rušitel toho byl uveden v porobu ne dle řádu země naší, nýbrž spíše tuhostí nezměnitelného našeho příkazu, buď osoba jakákolivě, aby odveden byl do Uher a nebylo mu lze nikterak, aby se za cenu vykoupil nebo do země této navrátil, aby jedné ovečky nákaza po celém ovčinci Kristovu nelezla.“ K tomu biskup Šebíř pravil: „Kdož by se jinak zachoval, klet buď. Týmž nálezem buďte stíhány panny a vdovy nebo cizoložnice, o kterých se ví, že dobrého jména pozbyly a stud porušily i smilstvím počaly. Nebo když mají na svobodné vůli vdáti se, proč dopouštějí se cizoložství a rody své zapuzují, což jest nejhorší nepravost nepravostí.“ Potom kníže doložil, řka: „Kdyby však žena prohlásila, že ji muž rovně nemiluje, nýbrž nemilostivě trápí a bije, vydán buď mezi nimi soud boží, a kdož bude nalezen vinným, trp pokutu vinníka.“

O skutečné prostituci zmiňuje se dějepisec Fr. Pubička (1722—1809), uváděje u r. 1038, že panny a vdovy upotřeбенé byly vyvezeny do Uher. Běželo tu patrně o otrokyně (nevolnice, parobkyně), jimiž se v zemích českých stávaly buď domácí ženy, odsouzené pro rozličné přestupky, zvláště cizoložství, nebo válečné zajatky z cizích zemí.

O případech českých a moravských kmenů do sousedních zemí, na př. Bavor, již za doby Samovy, zmiňuje se Fredgar. Listina kláštera Fuldského z r. 800 činí zmínku o zájezdech pohanských Slovanů z Čech, kteří odváděli lidi s sebou do zajetí, a letopisy fuldské z r. 869 vypravují o častých případech Čechů do Bavorska a loupení, r. 885 o hrozném vpádu Moravanů do země Francské, kde vzali s sebou mnoho obyvatelů. Uloupení lidé byli prodáváni španělským Židům, kteří se zabývali obchodem s otroky; zdá se, že zmíněný Ibrahim ibn Jakub byl také takovým otrokářem. Jindy byli zase zajatci prodáváni až v Uhrách, kde však již r. 1114 kníže Koloman zakázal obchod s otroky.

Roku 1021 kníže Oldřich (1012—1037) zajav po šťastné bitvě mnoho Poláků, dal je spoutati po stech a dopravit na prodej do Uher, odkud bývali otroci prodáváni dále do Byzancie, střediska světového obchodu s otroky. Mnoho Poláků, urozených i neurozených, uvedl do poroby kníže Břetislav I. (1037—1055), zejména na velké výpravě do Polska r. 1039; polští zajatci byli pak v davech hnáni do Uher a tam prodáni.

Když roku 1077 vévoda bavorský Jindřich, podporován značným zástupem bojovníků českých, vpadl v půli května do země protivníka svého, totiž do Švábska, vzpomínají německé kroniky (Berthold) hrozných spoust, způsobených vojském, a zvláště zuřivosti bojovníků českých, neboť oni prý to zvláště byli, kteří v touze po kořisti nečinili rozdílu mezi chlévem a kostelem i v kostelích znásilňující ženy nebo je odvádějíce do zajetí*), pálili, loupili a plénili. Ještě strašlivější byl vpád Jindřicha r. 1078, kdy Čechové opět tvořili důležitou část vojska jeho vedle bojovníků z Bavor, Frank, Burgundska, ano i Švábska. Kostely, kde se lidé skryli, byly zapalovány a chrámy všeliké měněny ve stáje, hnojiště a peleše, v nichž opět ženy staly se obětmi bujně zvůle vilných bojovníků, mnohé pak, ostříhány a v mužských šatech, odvečeny do zajetí. Tehdy byl to zjev obvyklý, dáloť se vše i před očima přítomných biskupů, kteří si toho nevšímali.

Když 1158 Čechové s králem Vladislavem II. jako spojenci císaře Bedřicha Barbarossy na jeho výpravě do Itálie leželi před branou sv. Dionysia, rozjíždějíce se odtamtud pro špiži do okolí, pálili při tom po příkladě ostatních vojsk, zejména také vlašských spojenců, tvrze a vesnice, sháněli kořist a přiváděli zvláště také mladé a krásné Vlašky do zajetí.*). Ale biskup pražský Daniel dílem je vyprosiv, dílem vykoupiv z rukou vojáků, poskytoval jim pod ochranou svého kaplana, arcijáhna Pelhřima, možnost vrátiti se do rodného města. Přechovávat ženy ve stanech vojinů bylo zakázáno ostatně vojenským řádem, vydaným u Brescie.

Na otroky se tehdy nepohlíželo o nic lépe než na dobytek, jak tomu nasvědčuje celní smlouva Raffelstättenská, kterou učinil s Moravany rakouský falckrabě Aribó r. 903—904 (tudíž na samém konci říše velkomoravské) a dle které Moravané platili rakouským (bavorským) úřadům z otrokyně právě tolik, jako z valacha, totiž 1 tremisu (4 denáry) a z otroka právě tolik, jako z kobyly, totiž 1 saigu (3 denáry), takže i v zemích českých byly otrokyně, zejména byly-li určeny k prostituci, dražší nežli otroci, jako u Římanů a jiných národů.

*) „Nam fautores eius (Heinrici IV.) ex Boemia homines libentius quam pecudes praedabantur, ut eos usque ad satietatem suae libidinis inhumane prostituerent et postea inhumanius eos Cinocephalis devorandos venderent.“

*) Dle zprávy Vincentia, jednoho z 5 kaplanů pražského biskupa Daniela, průvodce králova, „Boemi vero castra, villas comburunt, mulieres pulchras, iuenculas multas rapiunt, secum in castra ducunt“.

Také v zemích českých provozovali obchod s otroky Židé, jeť známo již o sv. Vojtěchu, že nemoha obchod s otroky přetrhnouti, vykupoval je od Židů. Český kníže Vladislav I. (1109 až 1117) vykoupil křesťanské otroky ode všech Židů v Čechách a zapověděl, aby příště žádný křesťan nesloužil Židům. Židé vedli však obchod s otroky v Čechách ještě dále, až jim to král Václav I. (1230—1253) navždy zakázal. Od té doby není již zmínky o otroctví, k čemu zajisté přispěl i rozvoj velko-
statků, kde pracovní síly se plně využily, a účinek křesťanství.

O krutém trestu za cizoložství vypravuje římský opat Jan Canaparius ve „Vita Adalberti“ z 10. věku, uváděje zprávu o vdané ženě, která se v Praze zapomněla a kterou chtěl otec, muž a příbuzní po „barbarském“ zvyku zabít. Žena ta se utekla k sv. Vojtěchu, ale ani ten jí na konec od zabítí ne-
uchránil.

Dle článku o cizoložství v t. zv. právech Soběslavských, sepsaných po roce 1439, měli oba dopadení ponejprve státi hodinu na praněří, podruhé mělo oběma býti prožženo čelo a měli se s rychtářem smluviti o pokutu, potřetí měly se jim oči vyloupati a měli býti vyhnáni z města. Krutě byla trestána nevěra manželčina ještě v 16. věku. Několik případů, tehdy nikoli vzácných, zaznamenal Mikuláš Dačický ve svých pamětech:

„1507 ve čtvrtek při pam. Nar. Kr. p. p. Mikuláš mladší Trčka z Lippy zastihl svou manželku s Zdenkem, služebníkem svým, na Veliši; kázal jej stíti, babu svodnici za živa zahrabati a paní hladem umořil.“

„1532 Šebek mincíř (v Kutné Hoře) uvrhl svou ženu do šachty, protože cizoložila a toho po napomínání přestati nechtěla; opověděvše se u vrchností, že jí to učinil, žádné těžkosti skrze to neměl.“

„1584 Anna Porybná, manželka Václava od Slonů Kulhavého od Porybných — jmaje prve nesnáze a nastupování na sebe od téhož manžela svého o nevěrné v manželství chování, i zápis na sebe učinivše — vyšpehována a nalezena jest v noci od rychtáře městského Cypriána Trnky, krejčího, v jedné komoře s Janem Kunovským, saukovníkem, a vzata i s týmž Kunovským do vězení šatlavního; pročež na ni tejjž manžel její taužeji nastoupil právem a žádné milosti jí učiniti nechtěl, tak že jest k autrpnému právu podána a vyznavše své některé freje, jest k smrti ortelována, potom vyvedena a za živa zahrabána. Kunovský propuštěn, nebo se naň skutku nevztahovalo. Tož ten frej a pomlsky!“

1618. „V Praze Mandalena, manželka Samuele Colinusa, prokuratora, státa jest mečem, jsa k smrti ortelována, jsa od téhož manžela obviněna, že se k němu nevěrně chovala a cizoložila a otrávití jej že usilovala.“

Že se zbytky volné pohlavní lásky při slavnostech přírodních udržely až do 17. věku, zaznamenal kněz Havel Žalanský (1567—1621), jenž ve zprávě o svatojanských ohních praví: „Tance noční provodí, pasy a věnci frejírskými a pověrečnými se šlechtí, žraní, kvasy a jiné mrzkosti plodí.“

* *

*

Se zakládáním měst ve 13. a 14. věku nastal všeobecný vývoj prostituce zcela dle vzoru římského, neboť tím vznikl náhlý přechod z naturálního hospodářství venkovského v hospodářství peněžní, takže četná nová města se svým vzrůstajícím se blahobytem jevila přitažlivost na potulné ženy, táhnoucí od města k městu, od vesnice k vesnici. Ženy tyto byly pak usazovány v nevěstincích na obvodu města nebo před branami, podřízeny dozoru úřednímu za účelem udržení pořádku, dostaly cechovní zřízení jako jiné živnosti a tím ochranu od soutěže s tajnými nevěstkami. Prostituce byla uznávána za nutnou, aby se zabránilo ještě většímu zlu, totiž cizoložství a svádění počestných dívek.

Sociální podmínky byly v městech příznivy prostituci tím, že byla jednak velká nabídka, jednak velká poptávka. Na jedné straně bylo ve středověkých městech mnohem více žen nežli mužů proti nynějšímu, čehož příčinou byla větší úmrtnost mužů, zaviněná nemírností ve všelikých požitcích, větším ohrožením života v četných soubojích, hádkách občanských a na nebezpečných cestách obchodních, dále bylo mnohem více žen zaměstnáno i při rozličných živnostech a v domácnostech. Na druhé straně byl daleko větší počet mužů nežli jindy nucen setrvávat v bezženství (celibátu) buď stále, jako četní duchovní, jimž nařazen celibát papežem Řehořem VI. r. 1074, nebo do dosti pozdních let, jako tovaryši řemeslníků, kteří chtějíce se oženiti, musili prokazovati možnost vydržovati domácnost a řemeslo, a do určité míry i studenti, tehdy začínající studovati v pozdějších letech nežli nyní.

Časově prvním tvarem živnostenské prostituce byla patrně prostituce kočovná či potulná. Středověk vyznačoval se neobyčejným množstvím lidí kočovných či potulných, táhnoucích od vesnice k vesnici, od města k městu, a mezi nimi neposlední místo zaujímaly ženy, často nápadně i

nádherně oblečené, které pod různými záminkami, jako zpěvačky, komediantky a podobně, nabízely své služby mužům. Zvláště četně se dostavovaly pravidelně tam, kde se scházelo mnoho cizích mužů, jako na trzích, poutích, shromážděních církevních anebo sněmovních, turnajích a podobně. Z tohoto druhu žen vznikala pak v městech jednak prostituce pevně usdlá v nevěstincích, jejíž členky se přijímaly zprvu právě z kočovných žen cizích, jednak prostituce tajná v hostincích a lázních, kde se takové ženy najímaly k nižším službám.

O kočovných či potulných nevěstkách mluví již nejstarší městské právo brněnské, dle něhož „tomu, kdo bude postižen u potulné ženy, nebude soudcem uložena pokuta, a ten, kdo by klerika nebo laika proto, že on potulnou ženu ať v době denní nebo noční a na kterémkoli místě tělesně pozná, na jeho majetku poškodil, má býti potrestán jako zloděj nebo lupič.“

Také venkovské fary a školy mívaly často návštěvy podezřelých žen kočujících. Tak ve Slaném ve 14. věku bývalo jich hojně ve městě i u města. Ve školách slánských byl učiněný pelech, jako vypověděl při visitaci arcijáhenské r. 1380 Martin Kosta, střídník v Neprobilicích, že mnoho žen veřejných poznal ve školách města Slaného, ale neměl žádné napořád ani nějaké dítě.

Při podobné visitaci osadníci u sv. Havla v Praze sdělili arcijáhnovi Pavlovi z Janovic, že se po celém městě povídá o krasavici „paní od Rýna“, kočující rozkošnici, která si nalajala pokoj u souseda na slovo vzatého Frány Gannherra a ke které docházeli zemané a jiní. Veškeré stížnosti sousedstva pan Frána Gannherr nechával nepovšimnuty.

V popředí stála však prostituce veřejná, úředně povolená a kontrolovaná, cechovně organizovaná a umístěná v nevěstincích. V listinách nazývají se domy, kde se zdržovaly usdlé nevěstky, latinsky meretricium, lupanare, v zakládacích listině kolleje Rečkovy z r. 1438 amasiarum vel meretricum cellulae, česky „domky“, „domy svodnické“, „domy merhyňské“, též „hampejzy“ od německého slova Hahnbeisz a proto býval na domku takovém na označení jeho účelu kohout. Těžkou byla urážka měšťanky: „Ty's horší než ta z domku.“ Správkyně či hospodyně domku se nazývala svodnice, též harapanečnice, po německu hoffarta (dle Husovy postilly) a brala od nevěstek „třetí dukát“, t. j. třetinu jejich výdělků.

R. 1276 Vlach Jindřich z Isernie, notář krále Přemysla Otakara II., založil v Praze Sacrum Veneris almae palatium blíže kláštera sv. Tomáše na Malé straně, spojené s lázní. Přijížděvaly prý tam i bekyně z Litoměřic.

Ve Slezsku v tehdejší české Vratislavi se připomínají nevěstince r. 1290 a 1319.

Na Moravě v Losungariu městského písaře Johanna v Brně jest mezi městskými výdaji uvedena r. 1355 daň z nevěstinců (pro censu domorum meretricum dati sunt VI grossi) a v Manuale losungarum anno 1387 se uvádějí majitelé nevěstince (in quartali brunnensi Czwik et Dorothea (habent) meretricium, braxatorium et propinationem tenent $\frac{1}{2}$ marc.).

Nejlepší názor o poměrech prostituce a její organisaci na Moravě ve 14. věku poskytují statuta de censu meretricum ex codice manuali privilegiorum v Brně z r. 1353.

Nevěstky sídlily tam ode dávna za městskými hradbami, „in monte purcelpuhel“, rozcházejíce se i do okolí. Stávalo se často, že lidé, navštěvující nevěstky, byli vplíživší se luzou obírání o oděv a peníze, poraňování, ano i zabíjení. Proto markraběnka nařídila měšťanům brněnským, aby je zapudili, měšťané jich ony domy za městem spálili a vykázali pro příště k provozování prostituce výhradně čtyři nevěstince „in platea Boemorum retro Judeos“, domy ty zdanili a podřídili je doзору městských úředníků (officiales iudicii).*)

*) Quia mulieres vage, quae extra civitatem in monte purcelpuhel ab antiquo residere et exercere meretricia hincinde ibidem discurrendo consueverunt, per dominam Marchionissam, quae civibus hoc mandavit, sunt repulse. Ideo tum frequenter puliani, mali homines et pires in eisdem domibus recipere se consueverint, per quos illi, qui mulieres accedebant, saepius vestibus et eorum pecunia spoliabantur vel vulnerabantur, et quandoque occidebantur, cives dictis domibus extra civitatem crematis, et mulieribus, ne de cetero ibidem in purcelpuhel facta sua faciant, prohibitis, ordinauerunt quatuor domos in civitate in platea Boemorum retro Judeos, ubi in futuro et non alibi in civitate dicte mulieres perpetuo residenciam habeant. Et quia puliani, lenones et alii mali homines mulieres ipsas ad censum nimis gravem eis solvendum artaverant, statutum est, ut omnia predicta mala tollantur, et ulterius non fiant, quot de dictis quatuor domibus.

Pidetlina tenebit duas, septimanatim de qualibus earum quatuor grossos censuando ad cameram Civitatis, singulis quartis feriis, et quacumque eodem die census per hospites earundem domorum magistro camere praesentatus non fuerit, tunc statim sequenti quinta feria illa, quae censum neglexerit, pro quatuor grossis dabit sex grossos. Eisdem etiam domos mulieres per se edificabunt et réformabunt, sicut in ejus commodo suis voluerint habitare. Et cives providebunt uni orphano, qui censum habuit super una predictarum domorum, qui nutriatur et artem doceat mechanicam. Plebanum etiam de sancto petro expedient cives de tribus marcis, quas habuit super una tali domo. Et similiter expedient thamarum canonicum de centu octo grossorum et quatuor pullorum, quam habuit similiter super una earundem domorum. Reliquas autem duas domos habebit Pragarinna per vitam suam, de quarum una percipiet septimanatim censum sex grossorum; et de secunda censum quatuor grossorum, et in eximis suis legabit, cui voluerit, tres marcas

Vedle prostituce, umístěné v nevěstincích, byla prostituce volně bydlící a tajná, která však byla přísně stihána, poněvadž bylo úmyslem úřadů prostituci přísně soustřediti na jedno místo a do nevěstinců. Úředně uznané nevěstky si také často stěžovaly na tajné nevěstky, cítíce se zkracovanými ve své živnosti, ze které platily daň. Proto bývaly takové nevěstky, byly-li dopadeny, převáděny do nevěstinců, aby se na ně mohl vykonávati dozor. Vysvitá to z práva Vyšehradského, dle kterého pro pannu, která chtěla soukromě býti po vůli mužům, přišly si nevěstky a odvedly ji do svých domků.

K tajné prostituci náležely zaměstnankyně některých hostinců a zvláště též středověkých lázní, používajících velmi záhy kočovné čeládky za nižší personál služební. Právě pro prostituci tam provozovanou byl celý cech lazebníků dlouho považován za nečestný. Ve stanovách lazebníků ve Vratislavi z r. 1487 bylo výslovné ustanovení, že zřejmě nevěstky a jiné bezectné lidi nesměl mistr lazebnický držeti.

Příležitostnou prostituci tajnou podporovaly také turnaje rytířské (sedání, kolba), veřejné zápasy blízkou zbraní muže proti muži pěšky nebo koňmo na zvláštních zápasitích ohrazených, pořádané před obecnem vznešeným a četným proto, aby se rytířstvo i včas míru udržovalo v stálém cviku válečném a ve zručnosti v užívání zbraní. Na pavlánech a leženích bohatě vyzdobených seděli vyšší hodnostáři, okolo pak stálo obecnstvo. Turnaje byly v zemích českých vedle nebo místo starého „sedání“ zavedeny v první třetině 13. věku

grossorum quas civitas solvere debet. Et insuper, quia una domus earundem censuat Elblino cauponi mediam marcam in carnisprivio, illum census cives debent redimere cum tribus marcis, ita quod pragarrina nulli censuet de dictis domibus. Et vero mortua idem census sex et quator grossorum septimanatim die et modo ut supra perpetuo ad civitatem et ejus cameram pertinebit. Et subjudices, precones et alii officiales judicii seu civitatis nullum ius in dictis domibus et censu earum sibi debent usurpari. Quandocumque eciam domos easdem visitant illis quos ibidem invenerint, sive pro tempore intraverint, sive nocturnum ibi faciant, nullam inferre debent violenciam nec bibales ab eis extorquere, nec alias daciones ab eis exigere, sicut se voluerint in suis officiis conservari. Et in dictam ordinationem consenserunt cum graciurum actione pragarrina, Pillatlinna, swagerinna et alie hospites conventrices domorum predictarum. Actum sub Wenczeslav de Thussnawig magistro civium, Luczone de Vitis, Marco poherliceri, Jacobo swerceri, Anshelmo, henslino glesli: Jacobo alsanni, Georgio de domo Theutonica, heinrico vuchs, nicolao swerceri, conrado pistore, gerhardo de wisschano, heinelino pelfice, Johanne aurifabro, Johanne Jacobi, Bohuschio de thussnawiez et aliis iuratis, modernis et antiquis. Sabbato in crastino festi beati luce Evangeliste in stuba Wenczeslai de Thussnawiez magistri civium supradicti (anno 1353).

za Václava I., zdokonaleny za Přemysla Otakara II. a výhradně provozovány za Jana Lucemburského.

Když se v Čechách ujaly tyto hry a zvyky zvrhávajícího se již rytířstva, ačkoliv osobám rozumnějším vždy byly proti mysli, přibýlo nádhery v oblecích u obojího pohlaví, která za rytířského krále Jana Lucemburského byla rozmnožena krojem francouzským, Lidé bohatí a urození strojili se okázale, chtějíce se jiným zalíbiti, poměr mezi obojím pohlavím stal se volnějším u šlechty i v městech, mnohým pak dívkám i matkám jako dříve klidná domácnost nestačila, hledaly zábavy ve společnostech, koketovali muži i ženy, probouzejíce obapolně city a myšlenky, nevedoucí k čistotě. Poněvadž takové strojení, koření se a zahrávání s city pošlo od turnajů a od těch, kteří měli právo na ně choditi (byli „helmberechtigt“), říkali takovým hejskům a fiflenám helmbrechti a helmbrechtrice. — „Helmbrechtné panny, jdouce po veselí, sprostnějším se posmívaly, chtějíce nad jiné chválu v kráse, lepotě, v dvorstvu, v skocích, chechtaly se, šeptaly, po oku vzhledaly, na okéncích sedaly, jako cílem se činíce, aby každý na ně hleděl; v kostele rušily nábožnost, chechtajíce se, aby lidé jim se dívali v jich kráse a hrdosti oči pasouce. Hospodyně helmbrechtné před mužem kryjíce, hromaždily sobě, před mužem byly smutny, kromě muže plesajíce.“ Helmbrechticím byli na vlas podobni helmbrechti a pokládali se za tovaříše, jímž v Rakousích říkali kamarádi (camarati)*): „Toť jsou praví tovaříši“, byla nejlepší jich chvála. Takovým helmbrechtníkem v Praze býval bohatý Hanek Paierův, kterýž ani v kostele dívkám nedal pokoje, házeje po nich o kázání kaménky, ale později se polepšil účinkem kázání Waldhauserových. Takoví frejři a frejříčky byli ovšem pokládáni za lidi nepočetné.

Trestem za nemravný život bývalo vypovězení z místa pobytu, jak vysvítá na př. z listu, kterým 12. března 1364 potvrdila královna Anna osadníkům vesnice Obory svatého Jana pod Petřínem privilegia a práva jim předešle od královen českých udělená, jež ohněm byla zničena, a nařídila, aby každého, jenž by vedl necudný život, rychtář a konšelé z osady vypověděli a, kdyby se jim protivil, aby jej k potrestání vydali podkomořímu a radám králové.*)

*) Konrád Waldhauser z Rakous, od r. 1358 kazatel v Praze: „Procus mulierum de numero eorum, qui Praga dicuntur hellenprecht et nobis in Austria dicuntur gamerati.“

*) „Qui non potestati suae subiectus esset, iudici aut magistratui nollet parere et qui impudice viveret inceste committens delicta contra Deum, utpote caedes, adulteria iisque similia in suo praedio et aedibus eiusmodi, illico sine omni mora ejiciatur neque amplius toleretur.“

Ačkoli stát a společnost na jedné straně považoval povolání nevěstek za nutné a užitečné zřízení veřejné, přece na druhé straně je počítal k povoláním nepočetným, takže středověká nevěstka byla jaksi úřední osoba a vyvrhel v jedné osobě. Nevěstkám bylo nařizováno nositi oděv, kterým by se lišily od počestných žen, a zakazováno účastniti se některých slavností veřejných. Za potupný odznak nepočetného stavu byla v zemích českých považována barva žlutá (šafránová), ačkoli byla výstřední modou i žen panských, ale mravokárci vyhlašována za známku fintivosti někdy podezřelé. Jako Židé již za krále Vladislava I. musili nositi na levém křídle svých plášťů žluté kolečko vyšívané, aby se rozeznali od křesťanů, což obnovenou z rozkazu krále Ferdinanda 1. ledna 1551, tak bylo v Čechách v právu řečeném Soběslavovu (po r. 1439) nařízeno: „Prázdné ženky nemají jinak choditi než v šlojířích s okraji žlutými, aby potom známy byly.“ Dlouho jich však asi nenosily, neboť již v 16. věku stěžoval si Šimon Lomnický (Kupidova střela, 1590), že mnohou nelze rozeznati od urozené paní, neboť „mnohá ta šlundra se pěkně ufifluje, uhladí, přistrojí, že řekl by někdo, že je paní korouhevná“.

R. 1390 zakázali konšelé staroměstští, aby na štědrý den pacholci jejich a rychtářovi, biřiči, kat, též pomahači pivovarní a vodáci, jakož i nevěstky nechodily koledou.

Z toho důvodu bylo použito také přestrojení se za veřejnou nevěstku v pohnutých dobách náboženských na posměch vykonavatelů bull papežských (prodávání odpustků).

Dne 24. června 1412 vyšel z návodu oblíbeného dvořenína krále Václava IV., Vokry z Waldsteina, průvod na Malé straně, na kterém byl vezen na úpravném voze stoje student, přestrojený za veřejnou nevěstku. Na krku a rukou měl dle tehdejší oblíbenosti stříbrné zvonečky, kterými zvonil, a na přední straně měl zavěšeny listiny, udělané dle způsobu kanceláře papežské s bullami, k nim přivěšenými.

Proti prostitutci vystupovali záhy také různí mravokárci, zejména kněží.

Nějaký mravokárci na počátku 14. věku přiznává, že „ctných jest žen také přemnoho, ale proti šestému přikázání že jest mezi muži toho mnoho, avšak v ženách více toho. Pravda, přirozené i líčené vnady přemohly nejednoho Davida, Šalamouna a Samsona, tím spíše pak krotší lidi, kteří jako ptáci na čihadle do sítí dali se zadržnouti, zvláště při tanci, v kole tom, v jehož středu jest ďábel.“

Horší nežli řádné ženy, po francouzsku se strojící, aby se mužům zalíbily, byli „svodníci“ a „svodnice“, které úkladně

sváděly lidi počestné; ti byli „ďáblovi měši, jimiž ďábel velmi spěší oheň smilstva rozdýmati“, svodnice pak „ty jsou pravé zadržadnice, všech ďáblů dobré štěpnice“.

Baba „přijdouc k některé paní, sedne s ní, výše nežli zvaný, nebo přijde, šlojír nesúc nebo záponku prodávajíc, i dí: „Paní, rač sem vstáti, chciť dobrou koupí prodati. A jakž od jiných odstoupí, děje tak s hříšnou koupí“.

Mravokárce takto vykládá o devátém prikázání. Proti němu „trůj lid“ hřeší: 1. Kdo ženy nemaje, v cizí lože stoupá, 2. „jenž maje ženu svou, bude viliti s jinou, a ta bude mítí svého muže“, 3. „jenž maje ženu krásnou, půjde k „mrzuté robě“ — „chroustem jeho chci nazvati, dám jej všem dobrým poznati, ježto s louky od krásného květu letí vonného i hledá sobě pokoje uprostřed smrdutého hnoje“. „Těch chroustů pohříchu dosti, ježto se drží té zlosti, nedbají o krásném loži, jdou k bídnícm na rohoži“. V starém zákoně byl ten obyčej: Když nadržel ctně svého, ukamenovali jej; „a po našem hříchu nyní v některém kraji kamení nemohl by tolik shledati, by chtěl vše ukamenovati.“

Z prvních kněží, kteří kázali proti tehdy nepopíratelně zkaženým mravům jak lidu světského, tak i stavu duchovního, byl Konrád Waldhauser (1326—1369), povoláný Karlem IV. z Rakous; po něm Jan Milič z Kroměříže. Také Jan Hus vytýkal ženám tehdejší nepočestnost, jevící se již oděvem, zejména přílišným výstřihem šatu, obnažením šíje a nader, v němž se neostýchají choditi veřejně po ulicích, ani i do kostela.*)

Již záhy začaly se jeviti snahy, nevěstky přivéstí opět k pořádnému životu, zřizovati pro ně ústavy polepšovací, mimo to přivéstí je sňatkem k polepšení, neboť papež Inocenc prohlásil r. 1198, že je to dílo záslužné; byly za tím účelem zakládány též nadace, aby se těm, kteří by si vzali kající nevěstku za manželku, poskytla určitá částka peněžní.

V té příčině byla pamětihodnou činnost Jana Miliče z Kroměříže, dříve úředníka kanceláře krále Karla IV., od r. 1363 pak kazatele v Praze. Jeho skvělá česká kázání*) u sv. Miku-

*) „Nam est nunc videre mulieres et paulo ante amplius impudice ita vestitas procedere communiter omnes in publicum, et quasi impossibile est vel fuit, quando inspector earum non efferberet in luxuriam per carnem earum denudatam concitatus.“ „Mulieres suas vestes a superius ita precisas, in officiis atque latas publice deportabant et deportant, quo paene usque ad medietatem denudatorum uberum earum carnem splendidam quilibet conspexerit manifeste et ubique ita in templis Dei coram sacerdotibus et clericis, sicut et in foro, sed multo tamen in domo amplius.“ (De abhorrenda abominatione.)

*) Kázal zprvu nářečím hanáckým.

láše na Malé Straně, pak v kostele u sv. Jiljí na Starém městě (německá v kostele Týnském) měla mocný účinek, neboť bohaté ženy odkládaly od sebe nádherné šperky, lichváři navracovali hanebné zisky, řemeslníci, kterých zaměstnání nedalo se snadno provozovati bez podvodu, odříkali se řemesel svých a učili se jiným. Nejpodivuhodnějším účinkem jeho kázání bylo to, že i veřejné nevěstky pražské počaly se hroziti svého mrzkého živobytí a dávaly se na pokání. Milič však se zároveň ujal kajících a, aby zbavivše se výdělků hanebného, netrpěly, zjednal jim příbytek v malém domě blíže kostela sv. Jiljí (v domě Pochově) a u jisté panny Kateřiny z Moravy. Tam jim poskytoval též stravy, šatů a jiných potřeb tak dlouho, až buď dostaly službu u hodných hospodyň nebo se směly vrátiti k rodičům svým nebo se také provdaly. Během dvou let přivedl takto přes 300 nevěstek k polepšení, vykoupiv mnohé z prostituce tím, že zaplatil za ně dluhy, kterými byly připoutány ke svým přechovávačům. Jedna majitelka nevěstince, Keruše, držitelka nevěstince v zlopověstné ulici Benátské (čp. 309), na smrtelné posteli odkázala dům ten Miličovi. Z toho vznikl asi podnět k vykořenění prostituce v celé ulici Benátské, neboť dle Hájka „r. 1372 císař (Karel IV.), když přijel z Mohuče do Prahy, z ponuknutí některých světských kněží a zvláště těch, kteří sú v městech Pražských slovo boží rozsývali, rozkázal domek obecných a hříšných žen zbořiti, Benátky jemu říkali, a ty odtud odehnáv ženky, rozkázal tu kapličku malú, ale velmi pěknú a nákladnú postaviti ve jméno svatě Marie Magdalenské a svatě Affry a svatě Marie Egyptské.“ Místo, povstálé po rozbořeném hlavním nevěstinci v Benátské ulici, daroval císař Miličovi, který pak ze sehnaných peněz vystavěl zvláštní dům pro kající se ženy a nazval jej Jerusalemem.

Aby se prostituce, která jindy panovala v ulici Benátské, odstranila také z nejbližšího okolí Jerusalema, skoupil Milič 27 domků v okolí, jichž několik použil k rozšíření Jerusalema. ostatní pak osadil jiným spolehlivějším obyvatelstvem. Valného vděku však Milič nesklidil, jednak mnohé nevěstky mu utekly zpět k svému dřívějšímu povolání, jednak nelíbilo se kázání jeho a jeho pomocníka Vojslava, zejména když tento kázal proti prelátům, že duchody své utrácejí s nevěstkami, a Milič zaslal jednomu hodnostáři káravý dopis o pohoršlivém smilnictví jeho, o tajných dvířkách, které sobě dal udělati ve svém domě ke vpouštění nevěstek. Za to byl u arcibiskupa některými faráři pražskými nazván pokrytcem, sodomitou i bekartem. Jerusalemem byl v roce úmrtí Miličova (1374) zrušen a dům darován císařem Karlem řádu Cistercienskému.

Po smrti Miličové se prostituce v Praze opět rozmohla značně. Nevěstky ze zrušeného Jerusáléma se patrně většinou vrátily k původnímu svému zaměstnání a také jiných nevěstek bylo zajisté hojně v městě, kde sídlil císař, měli své domy knížete, biskupové, preláti, kam přicházela poselstva diplomatická z cizích zemí, kde studovali tisíce studentů (na universitě asi 5000) a kam mířil obchod z Polska, Polabí, průmyslových končin u Severního moře a zvláště z Italie.

Výmluvně o tom poučují protokoly o visitaci (libri visitationum) far pražských, kterou vykonal r. 1379—1380 Pavel z Janovic, arcijáhen kostela Pražského (u sv. Víta).

Mravnostní policie, to jest dohlídka na mravy farních osadníků, náležela tehdy farářům. Jim bylo dbáti o to, aby osadníci nehráli v kostky, tehdy velice vášnivě pěstovanou hru, aby se neopíjeli, aby zachovávali věrnost manželskou, aby se v osadě netrpěly nevěstky a ženy podezřelé, k čemu bylo se jim dovolávati zakročení úřadů městských. Pokuty pro nemravný život byly určeny na stavbu chrámu sv. Víta a tresty vězením konány ve dvoře arcibiskupském konec mostu v Menším městě Pražském. Při visitacích těch přednášeli arcijáhnovi stížnosti jednak faráři, jednak osadníci.

Na cizoložství si faráři i osadníci poměrně málo naříkali. Z mnohoženství byl obviněn toliko Dominik, řezník z osady Haštalské, který měl na živě pět žen, z nichž s jednou byl oddán. Na Maříka Menkasa v osadě Linhartské bylo podezření, že se dopouští hříchu sodomského: měl hodnou ženu, ale denně ji bít, hroze jí smrtí, jednou ji stloukl tak, že sotva dýchala a byla propuštěná; každé noci líhal prý se synem 16letým, se ženou nikdy.

Za to o duchovenstvu tehdejším svědčili buď osadníci nebo sami duchovní, že mnozí vedou pohoršlivý život soukromý. Z 93 farářů, na jichž kostely se v Praze visitace vztahovala, bylo 16 zaznamenáno pro nemravné chování. Zároveň zjištěna hojnost veřejných nevěstinců.

Týnský farář Bartoloměj měl souložnici jménem Manduši, ženu jakéhosi pištce, která chodila k němu na faru, od níž měla svůj klíč, vedle toho chodíval do určitého domu, ve kterém se ukrývaly nevěstky. Vypověděli tak o něm tři kněží a jeden jáhen.

Prokop, farář u sv. Linharta, sezvával si veřejné nevěstky na svou faru, hodoval s nimi a zval k tomu jiné kněze a mnichy, páchaje neřest spolu s nimi beze studu k veřejnému pohoršení. Vypověděli to o něm tři kněží a on sám

neostýchal se přisvědčiti k něčemu, co se o něm pravilo.*) Byl prý člověk vůbec nespořádaný a podivný (valde inornatus et homo mirabilis).

Matěj, farář u sv. Jana na Zábradlí, měl souložnici jménem Kateřinu, Vídeňku (Wienerin), přebývající v domě pánů z Kolovrat a měl s ní dvě děti; kromě toho přicházely rozličné poběhlice do jeho domu a obcovaly prý tam neřádně. Vedle jiných svědků pravil tak o něm kněz Štěpán z Kroměříže, střídník od sv. Haštala. Zmíněný farář Prokop, který se v takových věcech dobře vyznal, doplnil to ještě zevrubněji, vylíčil, že fara u sv. Jana byla toho času obecným smilništěm, kde se scházeli napořád kněží s nevěstkami, ano provozovali s nimi tance adamitské. Sousední faráři, totiž Jindřich od sv. Jiljí, Oldřich od sv. Filipa a Jakuba a Petr od sv. Ondřeje, bývali prý mezi účastníky ostudných těchto radovánek a zvali se s knězem Matějem navzájem k podobným radovánkám.)*

Svatolinhartský farář Prokop udal také na nejbližšího souseda svého Frycka, faráře u Matky Boží na Louži, který byl rodu zemanského, že vídává častěji podezřelé ženské ve farním domě jeho a on že s nimi sedá; nadarmo že tam asi nechodí.

Jan Kobyla, farář u sv. Martina ve zdi, měl souložnici, ku které stále chodil a ona k němu, ze staršího času byl nařčen z nedovoleného obcování s bekyněmi.

Jan Tykanec, farář u sv. Štěpána ve zdi, měl ode dvou let souložnici jménem Johanku, která tehdy nedávno byla vsazena do šatlavy.

Mikuláš, farář u sv. Kříže menšího, byl před tím ve zlé pověsti s vlastní dcerou svou, pro kterou byl i trestán žalářem; od té doby však se o něm nic podobného neslyšelo.

*) „Item dicit, quod ipse deponens interdum, sed raro habet unam publicam meretricem per noctem, sed occulte, et ipsam in crastino repellit.“

*) „Item dicit (Procopius plebanus eccl. S. Leonhardi), quod plebanus S. Johannis in Vádo est meretricator et fornicator publicus, et dicit, quod ipse invitat plebanos S. Egidii, SS. Philippi et Jacobi, S. Andreae ad domum dotis et adducit publicas meretrices et ipsos permittit commisceri, et hoc idem facit aliis presbyteris; et dicit, quod faciunt coreas ibidem cum dictis mulieribus, nudi, solum in camisiis existentes. Item dicit, quod est quasi communis introitus publicarum ad dotem domini plebani S. Johannis et multa enormia committuntur per ipsum; et dicit, quod dicti plebani invitant se mutuo cum dictis mulieribus et domino Czinkone canonico Wissegradensi; de quo homines hujus rei notitiam habentes scandalizantur.“

Bohuněk, farář u sv. Petra na Poříčí, který rád chodil po krčmách, hrál v karty a opíjel se, měl souložnici, ano přechovával i jiné ženské na faře své a dopouštěl jim neplechy.

Pavel, farář u sv. Jindřicha, křížovník, byl v pověsti s jakousi Kačenou, která prý panovala v jeho domě.

Petr, farář u sv. Michala v Opatovicích, tehdy děkan městský, měl souložnici, prý po celý čas, co byl farářem (od r. 1375), ano byl nařčen z cizoložství.

Největším hříšníkem byl však Ludvík Kojata, farář u sv. Jana v Podskalí. Měl svou kuběnu, která bydlila na Vyšehradě, mimo to zřídil v domě svém, který měl pod klášterem sv. Kateřiny proti škole sv. Apollináře, přímo nevěstinec veřejný, ve kterém držel někdy čtyři, někdy šest i osm nevěstek, ke kterým byl obecný přístup. Jsa náruživým hráčem v kostky, chodíval hrát na Staré město do domu Hensla Glasera a Markéty Kojatové, kde býval někdy obehán o všechny oděv svůj, takže se často navrátil, ovšem v noci, nahý až do domu své souložnice na Vyšehradě. V takovém stavu honil jej dvakrát rychtář Novoměstský jako tuláka, ale on pokaždé stěží utekl do domu svého pod sv. Apollinárem. Krom osadníků vypovídali tak proti němu žalárník Vítek a Mikuláš, farář od sv. Vojtěcha v Podvyšehradí. Toľiko střídník a zvoník kostela Kojatova chtěli jej očistiti potud, jakoby nebyl zrovna on přechovávatelem nevěstek v domě svém, nýbrž že dům ten prý pronajal jakési ženě Nětce a ta prý je tam přechovává, ano před ním, když přijde do domu, že se rozutíkávají a on že je tepe a vyhání.

Visitace arcijáhenská se na vyšší duchovenstvo nevztahovala, jen mimořádně se při tom o něm mluvilo. Tak měli souložnice a děti Řehoř, arcijáhen Bílinský, Frána a Svatoslav, kanovníci u sv. Apollináře, Štěpán, kanovník pražský a písař zemský, Jan Pecník, scholasticus vyšehradský. O vyšehradském kanovníku Cinkovi (Čeňkovi) byla již zmínka, že se účastnil radovánek rozpustilých na faře u sv. Jana na Zábradlí. Na Malé straně stěžoval si farář u sv. Jana Ev. na Újezdě, na dům patrona svého probošta Mělnického, ve kterém domovník a domovnice chovali nepořádné ženštiny pro pány své, totiž probošta samého, Jana z Landšteina, a bratry jeho Vítk a Litolda, však také s veřejným přístupem mnichů, ženatých mužů a různých jiných. Když farář jednoho dne dal střídníkem na kázání napomínati lidi v kostele povšechně, aby netrpěli ženštin v domech a hrozil klatbou, byl tím pan Vítek z Landšteina uražen a poslal na faráře jed-

noho panoše s domovníkem, aby mu učinili za to důtku. Na Hradčanech v osadě u sv. Benedikta svědčili zase tři konšelé mezi tamními osadníky, že do domů kanovníků, kterých tam bylo mnoho, docházely veřejné nevěstky takofa obecně, a žalovali na velké pohoršení, které z toho měli lidé.

Mikuláš, farář u sv. Klimenta na Poříčí, měl dítě se souložnicí Žofkou.

Stanovy arcibiskupa pražského Arnošta nařizovaly velkou přísnost v káráni smilství u osob duchovních. Každý, kdo by buď v domě svém choval podezřelé ženské nebo vydržoval jinde cizoložnici, měl býti zbaven svého benefícia, nebo neměl-li žádného, měl navždy zbaven býti platnosti svého posvěcení. Časem i zákonodárství synodální polevilo ve své přísnosti, poněvadž již patrně velice zobecněly. Nálezy z r. 1374 nemluvily již o odnětí benefícia nebo svěcení knězi kuběňáři, nýbrž ustanovovaly na souložnictví, tance, hru v kostky, na chodění do krčem, nošení zbraně, ano i na zlodějství duchovních peněžitou pokutu 5 grošů při každém přestupku.

Z visitace arcijahenské z r. 1379 vyšlo podobné i o některých klášterních řádech. Zejména mniši Karmelitáni od Matky Boží Sněžné prý jakými přeludy pod záminkou léků sváděly ženy, chodíce po městě.*)

Ani v ženských kláštorech nebylo někde lépe. R. 1380 svědčili dva kněží, farář Kuneš od sv. Jana v Oboře a farář Budek od sv. Máří Magdaleny, o Janu, proboštovi kláštera sv. Magdaleny ve Újezdě, že je velký smilník a v podezření s rozličnými ženami i dívkami, netoliko světského stavu, nýbrž i klášternicemi.**)

V době rozkvětu Karlovy university, kde byly byty studentů, tam se také táhlo nejvíce nevěstek: V Libri visitationum z r. 1380 pravil to jeden z osadníků sv. Mikuláše na Starém Městě.*)

*) „Andreas natus Hermannii de Pilgremis presbyter, vicarius ecclesiae S. Stephani in Ribniczka, dicit, quod monachi monasterii S. Mariae Carmelitae transeunt per scholas publice in civitate Pragensi, volentes scire experimenta. et quod dicunt se esse medicos, et sic decipiunt mulieres, conjugatas et honestas, ipsas impraegnando“

**) Farář Kuneš vypověděl, quod praepositus monialium S. Mariae Magdaleneae est magnus concubiniarius, commiscens maritatis et virginibus, de quo publica est fama; a farář Budek, quod ad cameram praepositi praedicti saepissime intrant mulieres diversae et virgines saeculares et religiosae, de die tantum, et consedent ipsum praepositum, et ut audit, quod commiscuntur interdum simul, sed ipse nescit, si sit verum.

*) Quod multae domus sunt in parochia ipsorum et in aliis, ubi studenti morantur, et rara domus est, in quibus morantur, in qua non foverent meretrices publicae; de quo multum homines scandalizantur.

Skoro v každé části Prahy byla některá místa podezřelá neb o kterých vůbec bylo známo, že se v nich zdržují nevěstky a jiní nepořádní lidé. Byly pivnice ve sklepích, ve kterých se provozovalo smilstvo. Byly svodnice, které vábily ženy svobodné i vdané a poskytovaly jim příležitost u sebe ke styku s muži. Stěžovalo si na to zvláště při duchovních visitacích početné sousedstvo, které se za to hanbilo ve svých osadách.

Do domu Marketina v osadě sv. Michala v Opatovicích, kde visitace r. 1380 počala, chodilo mnoho osob pro ohavnost.

Ulice Krakovská byla plna nevěstek veřejných. V knize novoměstské z r. 1392 je paměť o jistém žákovi či duchovním Dětrichovi, kterého — podezřelého z krádeže kostelního náčiní — zajal podrychtář Mikuláš, zastihnuv jej v místě podezřelém mezi nevěstkami.

Domovnice pana Viléma ze Skály u sv. Filipa a Jakuba, jménem Mára, měla zlou pověst, bylo jí rozkázáno, aby pod pokutou tří kop grošů nechovala nevěstek a nepouštěla do domů kněží, mnichů a mužů ženatých — o neženatých bylo pomlčeno.

V osadě sv. Ondřeje bylo mnoho nevěstek a nadarmo proti nim farář s kazatelny horlil.

Nad jiné rozkřičena byla osada sv. Valentina. Bylo v ní „jisté místo řečené hampeyz, v němž bývá veřejná hra v koule a kostky v dny sváteční i jiné, každého dne po celý běžící rok, v kterémžto místě je také veřejná „kurevna“ a obecný k nim dáván bývá přístup, a v tom místě nikdy není roku, aby nebyli zabiti dva nebo tři lidé“. V osadě té bylo osm domů s nevěstkami, z nichž čtyři (jeden u zdi městské), náležely Buškovi, jenž maje ženu, souložil s Kateřinou. Vypovídal o tom při visitaci r. 1380 farář Fridrich od sv. Valentina.

V osadě sv. Linharta byl téhož času dům vedle samé fary, ve kterém se také hrálo v kostky a byly nevěstky.

V osadě sv. Kříže většího zmiňuje se také nevěstinec, „kde mnoho zlého se páše, hry v kostky a kurevství veřejná“.

V osadě sv. Havla byla pivnice se všelikou ženskou posluhou.

V osadě sv. Vojtěcha pod Vyšehradem bylo několik nevěstinců a největší, odevšad sběhlá zběř, zloději, zlodějky a jiní tkáči (tuláci) a škůdcové obojího pohlaví hráli tam dnem i nocí.

V osadě sv. Mikuláše na Menším městě byl dům 12tiletého markrabího Zikmunda braniborského, syna Karlova, ve zlé pověsti pro podezřelou ženštinu, v něm chovanou.

V osadě sv. Benedikta na Hradčanech proti hradu pražskému bylo několik domů se ženštinami podezřelými, a bylo faráři rozkázáno, aby neřesti ty vykořenil a obyvatele napomínal, aby žen takových nechovali. V osadě té dověděl se arcijáhen také, jestli o tom posud nevěděl, že do domů pánů kanovníků chodívaly všelijaké ženy skoro obecně.

V domě probošta Mělnického v zahradě za Újezdskou branou byl domovníkem Jan a domovnicí Havlena, která chovala u sebe Mařku a Elišku, k nimž docházeli stále rozliční muži i z kláštera kartouzského.

Ve středověku vyskytovala se také v zemích českých prostituce náboženská ve zvláštní sektě náboženské, zvané beghardi (pikarti).

Ke konci 12. věku zbožný kněz v Lutichu, Lambert de Begue, rozhořčen nad nemravným životem tehdejšími a to i duchovenstva, použil značného jmění svého k tomu, aby spojil početné panny a vdovy ve zvláštním ústavu k bohulibému působu života. Ve velké zahradě u Maassy před městem zřídil řadu jednotlivých domů, jež obklopovala společná zeď. V domech těch žily ženy všelikého stavu a jmění, odděleny od všelikého styku s muži, ve zbožných cvičeních a užitečné činnosti, ale beze zvláštní duchovní řehole. V tomto novém dvoře, posvěceném sv. Křištofu, zdržovalo se již za 50 let po smrti zakladatelově (1187) celkem 1000 žen. Příslušnice takových sdružení nazývaly se bekyně (beginae, beguttae) a tvořily pak brzy světské, brzy klášterní společnosti, nosily zvláštní šat, podobný klášternímu, slibovaly čistotu mravní a poslušnost po dobu svého pobytu, mohly však kdykoli vystoupiti a provdati se, také jmění jejich zůstalo jim k volnému nakládání. Společné bydliště bekyně slulo dvůr bekyně (domus s. conventus beghinarum s. beghinagium), byl to více nebo méně rozsáhlý pozemek, obklíčený zdmi, uvnitř kterých bývalo několik domků, z nichž v každém bydlily 2—4 bekyně. Každá jednotlivá žena vedla si svou vlastní domácnost, chudší se živily prací, vyučováním neb ošetřováním nemocných.

Lambert de Begue založil také podobná sdružení mužů a tyto náboženské spolky mužské i ženské působily z počátku prospěšně, neodchylující se v ničem od nauky katolické. Později se však v nich uhostila jakási náboženská blouznivost, že lze dosáti nejvyššího stupně dokonalosti a poznání boha,

aniž třeba se postiti a slibovati poslušnost smrtelným lidem, takže vstupovaly v opposici proti církvi jako bludaři, a v tajných schůzkách nočních páchali smilstvo. Proto již r. 1215 papež ediktem zakázal zřizovati nová sdružení a obecný sněm církevní ve Vienně r. 1311 zavrhl jejich učení a nařídil, aby přívrženci učení toho byli všude stiháni. Přes to spolky takové šířily se od poloviny 13. věku i do jiných zemí.

Když v Rakousku a Štýrsku bylo proti nim přísně zakročeno, utekli se mnozí členové do Čech a Moravy, kde však také časem byli pronásledováni. Pro nespolehlivost náboženskou byly pak beghardi a bekyně církví trpěni jen tehdy, když přistoupily k některé řeholi, obyčejně vstupovaly do 3. řádu sv. Františka. Bekyně tvořily pak sbory žen svobodných nebo vdov, které beze stálých závazků slibem mnišským vzdálily se potud světa, že bydlily pospolu v pobožnosti a v kázni ve zvláštních domech (*domus beginnerum* neb *animarum*, *domus elemosinariae*, *Seelhaus*), většinou menších domcích, darovaných soukromníky, obyčejně s nějakým nadáním věčnými platy ke skrovné výživě při společném stole. Bydlíce po 2, 3 i 6 pohromadě šily pro měšťany, vyučovaly dívky, po domácích nemocné ošetřovaly i jiné skutky milosrdenství konaly, náležejíce při tom jako terciárky k řeholi sv. Františka. V Praze se vyskytovaly již r. 1279, několik domů bylo založeno pro ně ve 14. věku a ještě na počátku 15. věku. Z nejstarších byl sbor bekyň při kapli všech svatých v zadní straně domu Olbramovského na Staroměstském náměstí (č. p. 932), r. 1360 byly bekyně Freibergovy v ulici za starým trhem uhelným (č. p. 858), v Templu (čp. 589). Zbraslavské bekyně bydlely asi r. 1360—1401 v ulici proti sv. Klimentu (čp. 186), vedle toho bylo v 15. věku šest jiných domů. I v některých městech venkovských připomínají se domy bekyň, na př. v Litoměřicích, v Kolíně (ve 14. věku).

Na Moravě jich bylo také hojně, na př. v Jihlavě 2 domy, v Brně, Znojmě (*domus congregationis monialium*), v Olomouci 2 domy. Ve Slezsku se připomínají v listinách již ve 13. věku a měly domy v Opavě, ve Vratislavi dokonce v 15. věku 20 domů a ve Zhořelci byly ještě v 15. věku.

Bekyně odívaly se skoro jako řeholnice, ale šat řasný a plášť jejich i plachetka na hlavě byly barev obyčejně jasnějších, byly bekyně šedé, hnědé a modré. V Černínském rukopise jsou bekyně v šatě fialovém s hlavou zavitou černě. Udržely se v zemích českých ještě v 16. věku.

Tyto bekyně stávaly se často přímo nevěstkami. Poukazoval na to Konrád Waldhauser z Rakous, od r. 1358—1369

kazatel v Praze v Týnském chrámě, vytýkaje zejména žebra-
vým mnichům (dominikánům, augustiniánům, minoritům a kar-
melitánům) jejich lakomství a labužnictví, neboť tito „chodíce
ano jezdíce s vozy s dobrým potahem po městech, po městeč-
kách a po vseh, ano z Čech až i do Polska po všech kraji-
nách té země zajíždějíce a nepomíjejíce domu, kdež by se na-
dáli něco obdržeti, kterak při tom mladším panenkám a ku-
chyňským služkám darovávají měšečky, nožíčky, lžíce neb jehly
s mnohými řečmi pochlebnými, aby za to od nich větší dary
vzali... a to vše, aby potom v soukromých místech v klášte-
řích svých mohli hodovati za stoly skvostnými s tlustými be-
kyněmi a jinými hostmi“. Mniši žebraří velmi brzy těžce nesli,
že se lid německý v Praze všecken hrnul ke kázáním Wald-
hauserovým, kdežto kázání jejich německá, lichotnými slovy
oplývající, zůstávala nyní bez posluchačů, leda prý že přichá-
zelo k nim asi čtyři nebo pět bekyň jim oddaných.

Ve mnohém zjevnějším tvaru náboženské poblouzenosti
objevila se prostituce u m r s k a č ů (= flagellantů) a později
A d a m i t ů.

Náboženský flagellantismus se zakládal úplně na kře-
stánském názoru o hříšnosti těla či masa (hřích dědičný),
která se dá ranami jaksi zdolati, byla to však často reakce na
pohlavní necudnost. V soustavu uvedl flagellantismus bene-
diktinský mnich Pierre Damiani, ale prvé veřejné procesí
flagelantské bylo uspořádáno teprve r. 1231 v Padově. Taková
procesí rozcházela se z Itálie do jiných zemí, kde se k nim
přidávalo domácí obyvatelstvo. Již tehdy vyskytovaly se
u těchto davů hrubé výstřednosti, bylyť to středy prostituce
a kuplířství.

V Čechách vyskytli se dle Dalimila m r s k a č i či naháči
r. 1259:

„Léta od narozenie syna božieho
po tisúci po dvú stú po pětídcát devátého
blud starý najevo vznide,
toho léta do Čech přijde.
Naháči tehdy pojídú,
i všucku zemiú projídú;
tito chřbet svůj obnažiece
biči se tepiechu, v blátě ležiece,
ti službu božiu tupěchu,
i kněží velmi haněchu.“

Pulkava uvádí o tom roku 1261: „Téhož léta jacís m r s k a č i
byli vznikli, ješto zakrývali hlavu jako zákonníci a do

pasu se obnažíc, biči s uzlíky velmi se mrskali. Někteří v chodění, v procesích, po dvou řadem, kázání i klekání i pokusy velmi činili, podle žákův (duchovních) svých zpívající. A tak pak ohněm zpálení a mečem zbiti jsou.“

Zejména mor dýmějový r. 1348 dal podnět k novým výpravám flagellantů, kteří tehdy z Uher se rozcházeli a přišli také do Čech, kde se stali pověstnými svou nemravností.

Dle Hájka „1348 přišli do Čech nějací mrskači od západu slunce a ti byli Němci, a mrskali se biči toliko před lidmi a ti jedni druhým se zpovídali a kázali sobě německy. Čechové, kteříž německy rozuměli, vyslyševše je, oznamovali před králem, že mluví při svých kázáních rozličná rouhání a rozsvíjají mnohé bludy. Král radiv se o to s arcibiskupem, kázal jednoho z nich, kterýž byl jako jejich vůdce, vzíti a postavit před arcibiskupem, tu aby z víry své počet učinil. Kterýž svého srdce tajnosti mnohými slovy zastíral, i kázal jej král dáti trápit. Tu on mnohé věci nešlechethné na sebe i na jiné vyznal, co sú provozovali, o kterýchž hanba psáti. Král uznav je všechny býti hodné smrti, chtěl je dáti spáliti. Ale Arnošt jako otec milostivý za ně se přimlúval, král na jeho žádost kázal je ven z země vyhnati.

1349 při slavnosti svaté panny Markéty přišli opět též jako roku předešlého do Čech mrskači, pod způsobem velického náboženství a utrpení. Obnažené hřbety a zakryté tváři majíce, každý sám se bičem ve hřbet mrskal, a bylo jich okolo tří set a jeden před nimi chodil s kostelní korouhví a zpívali písně německé. Čechové, ač jim nerozuměli, mnozí však se jim přitovarišili, ba i některé ženy. Dne jednoho bylo králi oznámeno, že by ti lidé spolu neřádne nočním časem obajvali. Král toho aby jistotu měl, poslal tam některé muže víry hodné, aby s nimi také chodili. A když to se tak v pravdě a docela vyhledalo a nalezlo, kázal je zjímati. Nalezeno jest mezi nimi několik žen v mužském oděvu, peněz ač žádných zjevně bráti nechtěly, však u nich v pytlících mnoho pod sukněmi tajně peněz nalezeno. Král vzav o to radu s arcibiskupem, kázal je všechny z země vyhnati a záповěď jim učiněna, kdož by koli se zase navrátili, buď všickni neb na díle a neb která z nich osoba, že budou ohněm spálení. A tak Čechové těch hostí neužitečných z své země pozbyli.“

Podobně vylíčil to Lupáč: „R. 1349 mrskači (těm v latině říkájí poenitarii a po německu Buessarii) přišli do Čech a bylo jich do tří set; ti z poručení královského z země vyhnáni s tím doložením, navrátil-li by se kdy kdo z nich do Čech, že budou ohněm spálení. Píše se, že se mezi nimi na-

cházely i ženy v oděvu mužském a měly peníze v pytlících pod sukněmi.“

Z těchto veřejných flagellantů staly se pak ve 14. a 15. věku tajné sekty, zvané obyčejně begharty (pikarty). Tak se stalo i v Čechách za vlády Václava IV., kdy sektáři takoví kolem roku 1410 vyskytli se ve farní osadě Chvojnovské u Pelhřimova, konajíce noční schůze. Podle kroniky Fr. Jana Aquense (v Římě chované) povstali r. 1418 někteří mrskači, mezi nimi jakýsi Rohan se ženou Marií a její sestrou, dle Aeneáše Sylvia „nějaký pikhart z Francie do Čech příšlý“, který změnil své jméno v Adam a založil v jihovýchodních Čechách novou sektu Adamitů, zvanou po něm Rohané neb Adamité, po česku též naháči. R. 1419 vystoupivše nepřátelsky proti jinověrcům, vpadli do mnohých osad, zejména v Povltaví, pálíce domy a nejen muže, nýbrž i ženy a děti vraždíce. Věřili a hlásali, že Bůh jest v nich, jen oni že jsou praví synové Boží, svobodní, ostatní pak lidé synové ďáblův, hříšníci, jim podrobeni. Jakožto synové a dcery boží jsou prý svobodní a mají všechno, i ženy společné. R. 1420 vyskytli se Adamité i mezi prvními Tábority, způsobující mezi lidem pohoršení a bouření. Když i mezi kněžími Tábořskými proto počaly se velké různice ve víře, byla strana Adamitů, nazývaná pikharty a vedená knězem Martinem Houskou čili Loquisem, z Tábora vypuzena a usadila se v počtu asi 300 lidí, se ženami a dětmi, nejprve v hradě a podhradí v Příběnicích nad Lužnicí a, když i odtud byli nuceni odtáhnouti, potulovali se v lesích na severní straně řeky Lužnice, kde opět v okolních vesnicích přes 200 sedláků pobili, a někteří z nich, muži i ženy, chodili nazí a míníce napodobovati nevinnost rajskou, páchali ohavné smilstvo na schůzích obojího pohlaví. Když se o tom r. 1421 Žižka po svém návratu do Tábora dověděl, vyslal proti nim svého hejtmana Bořka Klatovského se 400 oděnci, kteří Adamity, uchýlivší se na oblíbený svůj ostrov v Nežárce blíže Stráže, 21. října 1421 po urputném boji přemohli a dílem pobili a dílem zajali a ty, kteří se nechtěli svého učení zříci, upálili.

Z roku 1421 zachovala se také báseň o zmíněné tábořské sektě Adamitů, z níž úryvek zněl:

Potom se s Tábora pryč bráchu,
s ženami i dětmi do Příbenic se stěhováchu.
Těch lidí na tři sta bíše,
a u víře divně ten lid blúdíše.
Tu na hradě i dole bydléchu

a nepoctivě se scházíchu
a jiní nazí běháchu.

— — — — —
Tehda jiní, kteříž utekše zuostali,
na Valovský les brali,
blíž od Stráže na jednom ostrově byli
a tu (se) byli ohradili.
I počéchu odtud mordovati,
lidí, muže, ženy i děti v kolébkách zabíjeti.

— — — — —
Ten obyčej mějichu,
nazí všickni muži i ženy chodichu;
skupíce se potom spolu leháchu.
A když tak mnoho zlého činichu,
a tak ohavně bydléchu,
že nazí spolu tancováchu,
panny i paní krásné mezi nimi bichu:
tehdy Žižka posla lidu oděného
čtyři sta dobrého — — —

Úplně však Adamité nebyli roku 1421 zahlazeni, neboť dle starých letopisů českých r. 1455 „také to léto po vrboví, po lukách aneb žitech běhali naháči, ježto ženám a dievkám překáželi a strašili“. I v pozdějších dobách se udržovali potají. Nejvíce jich bylo v kraji Chrudimském a Královéhradeckém. Ještě v 17. a 18. věku byli zevně katolíky, ale uvnitř se drželi zděděných bludů, mívající tajné schůze, ve kterých dle pověsti lidu bývali nazí a nestoudnosti páchali. Veřejně se k svému učení přihlásili, když císař Josef II. r. 1781 vydal toleranční patent. Nechtěli se přiznati k vyznáním dovoleným, říkajíce o sobě, že jsou bez náboženství, poněvadž mají sami „ducha oživujícího“. Jako staří Rohané neuznávali manželství ani cizoložství, žena byla jim jen hospodyní, věrností manželskou nebyli si povinni a muž nehlásil se k dětem hospodyně, po zákonu své ženy. Kterí se nepřihlásili k některému dovolenému vyznání, lutherskému nebo reformovanému, byli považováni za katolíky. R. 1848, když se hlásala vůbec volnost a svoboda, vystoupili opět na čas na veřejnost a ještě v 90. letech minulého věku udržovali se prý potají v krajině Chrudimské a Vysokomýtské.

* *

*

Náboženský ruch v Čechách, který se začal Waldhausem, Miličem z Kroměříže, Matějem z Janova a jinými, vy-

cházel z podnětů mravních, ze snahy napravit pokleslé mravy stavu světského i duchovního, a směru tomu Hus i potom duchovenstvo strany podobojí zůstávalo po dlouhý čas věrně, aspoň po celý čas nejvyšší duchovní správy mistra Jana z Rokycan a Václava Korandy.

Toto duchovenstvo bylo v prvním čase domácích bouří, vzniklých z této snahy, podporováno obecným lidem Pražským. Po smrti krále Václava IV. r. 1419 povstaly velké třídní výtržnosti proti duchovním strany pod jednou, projevivší se vytloukáním kostelů a zapálením kláštera Kartouzského za Újezdskou branou, za kterých 19. srpna 1419 lid, pojímající dle svého způsobu slova kazatelů, horlících proti nemravnosti, vrhl se na všechny známé nevěstince jak na Starém, tak na Novém městě, rozbořil je a nevěstky z nich rozehnal. *)

Po zrušení nevěstinců ujala se zásada, že prostituce je přestupek proti počestnosti mravní a tudíž trestný. V čele reformace mravní kráčely Čechy, neboť bylo smilstvo, a to u mužů i žen, pojato již roku 1419 „artikuly pražskými“ mezi hříchy, které byly trestány veřejně na odstrašení jiných.

Artikule pražské byly výsledkem smlouvání mistrův a kněží strany husitské, konaného v Praze po velkých výtržnostech obecného lidu v kostelích a klášteřích pražských v listopadu 1419. Docílilo se svorného usnesení o čtyřech věcech, jež odtud proslulo pode jménem čtyř kusů čili „artikulů“ pražských:

1. Slovo boží budiž od kněží schopných dle smyslu Spasitelova kázáno svobodně a bez překážky.

2. Všecky smrtelné hříchy, zvláště veřejné a jiné neřesti, protivné zákonu božímu, buďtež v každém stavu řádně zakazovány, stihány, trestány a po možnosti vykořeňovány od těch, kterým to náleží.

3. Svátost oltářní pod obojí způsobou, chleba i vína, všem křesťanům, jimž by nepřekážel hřích smrtelný, svobodně buď podávána a od nich přijímána.

4. Duchovní, zanechající panování světského nad zbožím a statky časnými, buďte živi dle učení Kristova. Znění těchto čtyř artikulů pražských bylo pak r. 1420 za obležení Prahy od vojska křížáckého mezi 3. červencem a 1. srpnem určitěji upraveno a doplněno.

*) Chronicon universitatis Pragensis poznamenává o tom: „1419 sabbato post obitum regis Wenceslai sive sabbato post assumptionem omnia lupanaria anihilata sunt in civitate tam majori, quam nova Pragensi.“

Snaze té dostalo se podpory světskou mocí dále tím, že brzy po povstání obcí Pražských proti králi Zikmundovi zřízen zvláštní úřad k trestání zjevných hříchů, čím se rozumělo zvláště cizoložství, smilství, obžerství a jiné nepravosti a lehkosti.

Po tomto povstání obce Pražské r. 1483 mezi jinými věcmi, které se vztahovaly ku předešlým stížnostem jich proti konšelům, uzavřely také, „aby úřad duchovní na rathauzích proti hříchům a neřádům“, jakožto „cizoložstvo, smilstvo, tance, krčmování v neděli, oděv oplzlý mužského i ženského pohlaví, hry o peníze, zpívání nepoctivá a škodlivá“, byl osazen s takovou mocí i pňhony, jakož byl prvé zachováván“. Úřad takový byl patrně i v jiných městech pod obojí.

Duchovní mohli mimo pomoc úřadu světského působiti jen napomínáním a poučováním, zejména kázáním slova božího. V tom vynikal hlavně Rokycana, ale poněvadž v lidu prvotní mravní nadšení brzy ochabovalo, bývala ta činnost často nevděčná, neboť kněžím takovým v Praze bývalo často vyhrožováno těmi, jichž se mravokárná kázání dotýkala. Ani na venkově nebylo lépe, neboť Rokycana ve své „Postille“ si stěžuje: „Pohlediž na ty měšťáky a na všechna česká města. Svolili se o to a pečeti příkládali o ten artikul, aby zjevní hříchové smrtedlní byli stavováni. Již-li to tak? Ano v těch městech vše zlé má svobodu zjevně všudy, ano v neděli vedou svobodně tance, věnce, ve řády dávání, nevěstky bídné, vše má svobodu jako v Sodomě.“ Správci duchovenstva strany pod obojí dávali vinu klesání mravní kázně, jevíci se přese všechno přičinění jejich vždy více od konce 15. věku, z velké části panstvu, které se cítilo nemile dotčeno, horli-li kněží proti špatnému příkladu, jež dávalo lidu, nebo proti utiskování poddaného lidu. Od horlení mravního bylo odvracováno však samo duchovenstvo stálými hádkami mezi sebou o rozdíly ve věcech víry a o řádech kostelních strany pod jedné a pod obojí, což se ještě více zvětšilo, když časem se vytvořily sekty pikartské.

Mravní zásady hlavních vůdců strany pod obojí, obsažené ve čtyřech artikulech Pražských, vyžadovaly zvláštní přísnost mravů od kněží samých, aby byli věřícím za příklad. Dle pravidel v duchu tom předepsaných pro kněžstvo synodou Pražskou r. 1421, zakládajících se namnoze na někdejších statutech arcibiskupa Arnošta z Pardubic a opětovaných podrobněji synodou Kutnohorskou r. 1441 i pozdějšími sjezdy, kněz měl se vzdalovati všelikého obcování s pohlavím ženským, pokud to nevyhnutelně nevyžadovala duchovní správa. Kdyby

se dopustil smilství, měl býti trestán vězením jednoho roku, kdyby se to opakovalo, měl býti navždy zbaven kněžství. Kněží pod obojí to skutečně zachovávali u větší míře nežli dřívější duchovenstvo, aspoň jejich administrátor Václav Koranda ve sporu s panem Janem Zajícem se strany pod jednou chválil je, že méně byli oddáni rozkošnictví a pilněji konali své povinnosti než „bohatí praeláti“, ano i než nižší duchovenstvo strany druhé, zvláště pak i než „mnichové žebraví“. Ale nemajíc podpory se strany vrchností, v městě konšelů, na venkově pánů, polevovalo i duchovenstvo pod obojí, zejména když pro těžkost, s jakou se dosahovalo svěcení na kněžství u strany pod obojí, dostávali se ke kněžství podloudně i lidé nehodní.

Také v kolejích studentských (tři z dob Václava IV.: kolej králové, kolej národa českého a kolej Nazaretská, dvě později založené: kolej Rečkova a Laudova) se zakazovalo pod pokoutou vyloučení z kolleje toulání se po krčmách nebo jiných místech podezřelých, zvláště obcování s podezřelými ženštinami (na př. v zakládací listině kolleje Rečkovy z r. 1438).

V těchto dobách pohnutých dalo jednou násilné smilstvo podnět i ke krutému boji. Když r. 1422 král Zikmund opět vtrhl vojensky do Čech „s velmi velikým lidem, Uhruov, Němcuov, Čechuov a Moravanuov na padesáte tisícuov“ a přitáhl k Hoře (Kutné), tu Žižka vytáhl z Kolína se svým lidem „v úterý na božie křtěnie i lehnú proti královu lidu v Nebovidech. A tu (královští lidé) v Nebovidech nalezše nějakú děvečku, kteráž se v stodole skryla, i učiní ji násilí Uhři nešlechtní až do smrti. I šzelelo se toho Čechuom velmi a tak sú mluvili: „Námť jest toho pomstiti, aneb za to svá hrdla dáme.“ V nastalém boji ztratil pak Zikmund na dvanáct tisíc vojska uherského.

Vedle energického boje reformátorů náboženských, podporovaných v tom především živnostenskými cechy, které zakazovaly svým příslušníkům styk se ženami prostopášnými, přispělo ke zrušení nevěstinců koncem 15. věku objevení se příjice, čímž prostituce rázem nabyla sociálně neobyčejně nebezpečného tvaru. Příčinou toho bylo to, že příjice dodělala to, čeho nezmohly četné epidemické nemoci nakažlivé, lepra, mor dýmějový a jiné, tehdy celou Evropou procházející, a že zasáhla náhle lidstvo v samém kořeni jeho bytí, v pudu pohlavním. Poněvadž náказа vycházela většinou z nevěstinců, návštěva jejich ochabla tak, že se pak ani peněžně nevyplácely. Vše to způsobilo, že nevěstince byly úředně zavírány.

Zrušení nevěstinců mělo ovšem za následek, že se rozbu-
jela prostituce potulná a tajná, žřizovaly se nevěstince tajné a
boj proti prostituci obracel se pak proti tomu.

V „Starých letopisech českých“ jest z té doby několik zá-
znamů o prostituci a boji proti ní.

R. 1438 páni haytmanové, purkmistrové Starého a No-
vého města Pražských a mistři a kněží všichni Pražští zjed-
nali a srovnali se a kázali zjevně provolati po kostelích i po
městech, aby zastavili tance, kostky, krčmy, freje a jiné žer-
táře a neslušnosti, kteréž prvé svobodu měly za ciesaře, a to
pod pokutů bez milosrdenství.

1503. Ve čtvrtek po nanebevzetí panny Marie z dopuštění
božího oheň náhle vyskočil na Malé Straně, že zhořelo domův
60... a hořelo tak prudce od 16. do 18. hodin. A to proto,
neb malostranští byli dali svobodu velikau hříchům zjevným,
kostkářům, rufiánům,*) nevěstkám, tancům, věncům, kartám
— bůh nic zlého nenechá bez pomsty.“

R. 1505. Těch let předešlých několik a při tom létě nej-
více rozmohli se divocí krojové šatův na páních, vладыkách
obého pohlaví: sukně jedna z mnohých barev jiného a jiného
sšívání, též nohavice, že od kabátův a od nohavic musil ně-
kolik zlatých dáti, a střevíce dlouhé pod kolena co korbele,
u ženy kratičké na dva prsty, a s tobočkami chodili; a při tom
velmi mnoho rufiantstva, cizoložstva, nevěstek beze vší bázně
boží; též i kněžstvo nešlechtné příliš, takže již lidé o nich
málo drželi pro jich skutky a odvracovali se od služby jich,
mší a kázání, a zvolili sobě sami kněží a po domích sami sobě
sloužili a kázali, i sami někteří kněží též se zpikhartili, a ne-
věděli, co mají za víru držeti.

1509 v neděli po božím vstaupení po nešpořích stala se
velmi nešlechtná a ohavná bitva a mord na Malé Straně
s Uhry (za přítomnosti krále Vladislava v Praze), že svádu
počali na Čechy na holomky hradu Pražského o nevěstku, a
bili je z domu ven a zabili jednoho a jiné zranili. Mnoho oby-
vatelů pražských bylo všelijak mučeno a také štáto.

R. 1509 v sobotu den S.Braxedy vyvedeny jsau dvě ženy
z domu Štrabochova, jinak od modrých srpův, jedna Mar-
kéta, medařka z Starého města, a druhá Sigmunda hospodáře,
poněvadž prodávaly prášky na otrávení mužů i žen... A byly
také veliké svodnice měštek mladých i panen množství. A tak
obě odsouzeny jsau, aby je obě utopily; i utopeny jsau za
Poříckau branau pod Kamenem tak řečeným mlýnem.

*) kuplířům.

1511 ve středu po S. Lucii byla obec staroměstská i novoměstská ve veliké kolleji a ty věci zjednali: item nevěstky aby byly brány a trestány.

1518. Po sjednocení magistrátu města Starého i Nového mluvil Jan Pašek z Vratu v pondělí před S. Šimonem a Judou a „dotekl tu také o nepoctivých ženách, buďto obecních i domácích, že málo který dům, by v něm takové podezřelé ženy nenašel, a to jediné pro nějaký špatný zisk; protož milí páni a obecní, račte tomu překážku učiniti.“

1522 v sobotu ve dvě hodiny na noc na Křížovou neděli zhořely tři domy na rynku hořejšího města, Ješkovi, Zalesákovi a Řezkovi, a oheň vyšel od Větrovské a to skrze nevěstek přechovávání, žeby toho dopauštěla, a některý lotr žeby zapálil.

1524 byla obec veliká Pražská na dolejšíh rathauze a tu zůstali, aby židův víc v Pražském městě nebylo, ani nevěstek ani povalecův.

Jindy bylo smilstvo trestáno také jen peněžními pokutami. Král Ferdinand I. 24. září 1547 navrhuje a potvrzuje primasu, purkmistru, konšelům a vši obci Menšího města Pražského některá privilegia předešlých králů, učinil při tom výhrady na úkor samosprávy městské: „Tolikéž také viny a pokuthy na obyvatelích v témž Menším městě Pražském, zejména mordy, pálení, loupeže, moc, násilí, cizoložstvo a faleš nám i dědicům našim pozostavujem.“ Totéž potvrdil 4. prosince 1558 obci Starého i Nového města Pražského.

R. 1527 vydal Mikuláš Konáč z Hodištkova český překlad „Philipa Beroalda Bononského (z r. 1499) proti frejíróm, vožralcóm, kostkářóm a vrhcábníkóm řeč příkladná, kterouž se hanebnosti freje, vožralost a her kosteckých tak užitečně a potřebně, jako duvodně a duvtipně oznamují“. Pod znakem Čech a Moravy, obvyklou ozdobou knih Konáčových, jsou verše: „Ktož se vožíráš, kurvíš, vkostky hráš, jestliže neznáš, jak velmi zle děláš, teď muožeš znáti, stydkosti zanechat, ctnost milovati“ a v úvodě se píše: „Vožralství, frej neřádný a hry kostecké, Čechu milý, toho našeho času kterak sú rozmnoženy a kterak velmi ty hanebnosti již zobyčejely, vidíme.. ano také i ženy bez ožralství, freje a kostek neb karet zřídka již kvasí a, která najsvobodnější rufka (kuplířka) jest, najvzácnější bývá.“

Mikuláš Dačický poznamenal ve svých pamětech r. 1544: „Lid český, vzavše formu od lidu vlaského, chodili s krátkým oděvem až po p..el; pyšní, smilní, nesvorní, nic na to ne dbaje, že se cizozemci v zemi jich osazovali.“

Na sněmu stavů českých v Praze 23. března 1547 bylo stanoveno hned v prvním článku, „aby na budoucím sněmu všecka zjevná smilstva, cizoložstva, ožralství a jiné podobné k tomu nepravosti i hříchové, nestydatá a oplzlá mluvení pod jistými a na to uloženými pokutami přetržena a všechněm vůbec zastavena byla.“

Po zrušení nevěstinců zdržovaly se potulné nevěstky v městech obyčejně za branami nebo v příkopech. U Prahy jich v 16. věku bývalo nejvíce za „Oborou“, ve vinicích u Košíř a na Smíchově. V městech Pražských náležely ode dávna k potulným nevěstkám věnečnice a jiné ženy, které po domech nabízely ke koupi koláče, oplatky, ovoce a jiné věci. Když pohoršení, které tropily, dostoupilo vrcholu, konšelé všech tří měst Pražských roku 1584 se usnesly na zákaze takových potulek, jednou hrozili jim dokonce klecí. Nejhoršími nevěstkami potulnými bývaly však v Praze ty, které se zdržovaly na dřevních haldách, zejména při břehu Vltavském. Proto považovala žena za nejhorší urážku, řeklo-li se o ní, že je „haldeckou“.

Do venkovských měst a vesnic přicházely potulné ženy se svou patronkou (svodnicí) neb i bez ní zvláště o výročních trzích a o posvícení neb o pouti. V Náchodské smolné knize r. 1575 vypověděl o tom zločinec nějaký: „Ve vsi bylo mezi Horou (Kutnou) a Čáslaví, bylo tu mnoho ženek, ale nevím, bylo-li posvícení.“ Do Kutné Hory přišlo na výroční trh r. 1577 na 17 nevěstek z Brna, Příbramě, Prahy, Zbraslavi, Lošan, Lhotky, Chotěboře, Zeliva a odjinud a tři z nich najaly sobě pokojíček „u fortničky“. Když je konšelé dali všecky pochtati, vymlouvaly se ženy, že se živí žebrotou.

Přes zákaz veřejných nevěstinců začaly se záhy zřizovati tajné nevěstince v soukromých domech, nazývaných v řádech městských v 16. věku „domy podezřelými“.

Takových podezřelých domů bývalo v Praze nejvíce na Starém městě na Františku a z nich nejpověstnější byly r. 1571 dům „v myší díře“, jehož držitelka slula Alena, a něco dále do města dům „na koberci“. Jako svodnické domy byly známy též „Králov dvůr“ u Celetné ulice a několik domů na Oujezdě na Malé straně. Na Novém městě bývaly svodnické domy nejhustěji v Podskalí, kde zvláště byl pověstný r. 1580 dům „v kanceláři“ pod Slovany, kam chodily panny i „dosti vonaké v čistých mantlicích“ a docházeli zvláště Vlaši a městští synkové, ale i uprostřed Nového města bylo několik domů podezřelých. Nejhorší pověst měl r. 1580 dům Tobiáše Nejdelého z Vysoké v Pasířské

ulici, o kterém vypověděl jeden svědek na soudě: „Držím, že není domu po vsí Praze, aby do něho pro takové nešlechetenství chodili jako do domu Nejedlého.“

Stejně špatnou pověst měla r. 1587 Knobloška, která se svými podřízenými tak zle nakládala, že si nevěstky na ni veřejně naříkaly. R. 1574 se připomínají také Židé jako držitelé nevěstince v domě Dobřichovského.

Podezřelé ženy byly chovány někdy i v panských domech, jako r. 1526 v domě před samým kostelem Týnským, kde mívál Slavata domovnici Rachačku, která „mnohé svody působila s vědomím i vděkem pánovým“. Páni Trčkové, když po Slavatovi dům převzali, vyzdvihli nevěstinec před samým kostelem a když rychtář Matouš, truhlář, odtud vlekl na provaze jakousi Polyxenu, volala tato k svodnici své, křičíc na ulici: „Nešlechetná, tys za mne haléře těžila, vrať mi košile, poučníky.“ Na soudě pak vypovídali svědkové o tom: „Bývaly jsou mladé ženy u hospodyně Rachačky, když byla v domu pana Slavaty, a tu ona chovala Polyxenu a pán jí dával 15 grošů bílých za tajden,“ a kuchařka Důra svědčila: „Chtěla mne svozovati s pány.“

Za doby císaře Rudolfa II., kdy pro množství cizinců kvetla soukromá či tajná prostituce velice hojně, dostaly tajné nevěstky pojmenování „dámy“, které jim zůstalo až do nejnovější doby. R. 1618 byla mezi „dámami“ i šlechtična Mandalena Minkviceová z Minkvic, kterou koupila jedna svodnice od druhé za 4 dukáty, a téhož roku byl „u dám“ zavražděn Albrecht Hrušovský ze Hrušova. Tehdy vydržovali tajné nevěstince pro kavalíry a bohaté syny městské i někteří z dvořanů císařských, na př. komorník Makovský měl „harém“ na Malé straně „u tří růží“. O tomto komorníku zaznamenal Mikuláš Dačický r. 1603 „Jeroným Makovský, z nízkého řádu pošlý, jsa životním služebníkem J. M. Cské Rudolfa a vzešedše tím, že spejchal a mnohé nenáležitě věci mimo vůli a vědomost J. M. Cské před se bral, svau všetečností a vysokomyslností a při tom zbohatše, páchal vůli svau, pročez v hněv a v nemilost J. M. Cské vešel a vězením opatřen.“ R. 1587 byl sám rychtář městský Brikcí viněn, že chová ve svém domě nevěstku, „vosobu šperkovnou ženskou“.

Starodávne právo nevěstek, pevně usazených v domcích, že si směly přijíti pro děvče nebo vdovu, která se poctivě nechovala, a odvésti ji do svého domku, udržovalo se ještě v 16. věku, ale bylo vykonáváno jen řídko a nikoli proti každé. S jakou obřadností se to dalo, lze seznati z urážek, jimiž pražský soused Jan Spolek zasypal r. 1573 Mandu jablečnici:

lál ji, že jsou ji na měděnici vyzvonily, když ji vedly na Hradčanech do domku, že měla slaměný vrkoč, ženky že tloukly na měděnici a vyzvonily její panenství. Právo to se zakládalo, jak řečeno, na tom, že nevěstky pevně usazené platily daň ze své živnosti, na př. v Jindřichově Hradci, kde bývala již koncem 15. věku kolonie Vlachů, vybíral městský rychtář „od pěkných žen“ daň k městu, která roku 1506 činila 74 grošů 2 denáry.

Za návštěvu domů s nevěstkami se zvláště v druhé polovině 16. věku, kdy hojní cizinci zřejmě kazili mravy domácího obyvatelstva, hosté nestyděli, neboť do domku „vcházejí lidé v bíledni, lidé znamenití v řetězích zlatých, panstvo, duchovní, soldáti i židé.“ Urození nechávali státi před domkem své koně, jež drželi sluhové, a lidé z celé ulice z oken na ně vyhlíželi.

V některých městech venkovských stávaly domky nevěstek v postranních ulicích, ale někdy bývaly roztroušeny leckde po městě, ano činily ostudu i na místě příliš patrném. Dle Mikuláše Dačického byl v Kutné Hoře domek nevěstek, jenž „u Románků slaul“ u samého starého rathauzu, ale kolem r. 1600 byl zbořen a na jeho místě vystavěl si pěkný dům první koňšel městský Zikmund Kozel. Kolem r. 1620 stál v témže městě jeden domek „merhyňský“ v ústranní za fortanou klášterní, jenž slul „u Dědiců“ a v němž r. 1620 byl nalezen nějaký člověk z Kaňku mrtvý ve studnici, „skrže což merhyňě jedna státa jest.“ Nedaleko Kutné Hory byla pověstná „Křčma čertova“, kdež bylo „stanoviště lotrův a kurev.“

Tajná prostituce se provozovala skoro ve všech lázních, z nichž v 16. věku byla zvláště pověstna nejen v Čechách, nýbrž i v Rakousích „lázeň Paprlova“ (Paperlbad) v Poštovské ulici v Praze. Dalšími sídly tajné prostituce byly domky podle zdí a u bran městských, r. 1580 byl považován za zlý domek pod Koňskou branou v Praze, ve kterém volávala Pacovská na muže již z daleka. Také střelecké domky hostívaly tajné prostitutky. Dačický vypravuje o tom: „1605 v Novém městě pražském domácí s přesporními učinili mezi sebou šarvátku v příbytku nevěstek, řečeném na Bráně práva střeleckého. I zabiti jsou tam někteří, pročež jeden z těch domácích jménem Jiřík, řemesla ševcovského, utracen a hospodář toho příbytku utekl.“

Jiný druh tajné prostituce v 16. věku byl v hostincích pod způsobou čeládky. Proti tomu bojovaly městské řády nejprve tím, že požadovaly, aby ten, jemuž se živnost výčepnická

propůjčí, sám byl počestný, a vykonávaly kontrolu čeledi výčepnické. V Praze později nařizovaly městské řády přísně úřadu šestipanskému, aby dobře se přesvědčil o tom, komu živnost výčepnickou propouští. Výčepník měl se na úřadě zaručiti, že „povyků, lotrovstva nočně jiným u sebe činiti nedopustí, ženek a dívek nestydatých nebude přechovávat, na službu nepřijímati, aniž jaké osoby ženské k šenku kromě manželky své pořádně užívati.“ V řádě šenkérů vinných z roku 1591 na Starém městě byl přísný rozkaz, „aby se šenkér na žádné nepravosti nedíval, nevěstek netoliko nepřechovával, ale ani mezi hostmi se nutkati a tříti jim nedopouštěl.“ Že se to často nezachovávalo, vysvitá z rozličných žalob v té věci. R. 1603 svědčil někdo na pražském soudě, že šenkér najal místnosti v domě Šnejdarovic kdesi u sv. Kříže, „vyvél z každé strany dva věníky, ale nešenkoval nic, než ty povětrny opice přechovával; když přišel rychtář, vyšikoval je leckam, i do truhel zamkl, některé na žlaby utekly.“ Nejvíce žalob bylo na podezřelé výčepy v domech svobodných a panských, poněvadž vrchnosti postranního práva nedaly si rozkazovati pražským rychtářem ani konšely. Ostatně r. 1573 vyčetl hejtman Novoměstský dokonce konšelům, že v samém domě radním hospodyně rathouzská a její dcera „při šenku neřády tropí,“ čehož by páni neměli přehlédati.

Podobně bylo i ve venkovských městech českých. V Litoměřicích mívala od starodávna i svobodná děvčata sama výčep vinný a pivný, až jim to byla r. 1528 obec zapověděla.

V Plzni bývaly, jako jinde, také podezřelé šenkýřky. R. 1529 stavili konšelé šenk Žákové, hospodyně dali do šatlavy, a přísně nařídili, aby „neřádné čeládky z domu vybyla.“

V Kutné Hoře v letech 1530—1550 často naléhali šephistři, aby místo ženských posluhovali v pivnicích mladíci, ale nadarmo. R. 1559 poručeno rychtáři, „aby do Slonovského domu, na Haldičku, do Radosti a jinam chodil a tam lárýním aby stání nedal, nebo některé osoby z Prahy majíce cejchy (vypálená znamení) nezahojené a byvše vypovězeny tu se skryly; také byla volána Ludmila z Prachňan, šenkýř z domu Křivoláčkova a jiní, kterým v radě poručeno, aby neměly šenkéřek lehkých. R. 1566 poroučel městský řád přísně, „jakož v některých hospodách pro své zisky osoby ženské, též panenčice podezřelé, pacholky scestné u sebe chovají, aby je hned vybyli.“ Řád Kutnohorské obce na Kaňku nařizoval r. 1564 rychtáři, že „musí každého dne v šenkovních domech, zvláště kde jsou nájemníci, se projíti, jakou by čeládku a po-

druhy měli, se ptáti, nevěstky, zahaleče, hudce, pištce a kejdaře (dudáky) ven z obce honiti.“

R. 1577 zlou pověst v Kutné Hoře měly hospody u Šaldů, Mečírů, v Radosti, na Baště, na Hoblíku, a nejhorší ze všech byla hospoda „V novém domě“, kde viděti bylo z průjezdu do síně „na zhoršení lidské“.

V Postoloprtech bývaly lehké šenkýřky a zjevné nevěstky i v hospodě na celnici, kde zasedal celní úřad. R. 1596 měl z toho Lounský měšťan pekař Jiřík Záživa značnou nepříjemnost, že v celnici postoloprtské přespal noc „na loubí“.

V Kolíně nad Labem r. 1618 Manda Mulačková od „Orla“ „nad potřebu děvčata měla, tance trpěla“ a proto musila je vybyti.

Živnost hostinská bývala tudíž ode dávna náchylná k prostituci, ke které ostatně přímo nutili cizí obchodníci, přicházející do měst, s čím asi souvisela mnohá nadávka ženám, jako „harapanny nydrantské, vlašské a jiné“. V Praze zvláště cizí dvořanstvo králů českých přispívalo k nemravnosti, neboť na př. roku 1509 bylo pro lehkou ženštinu zavražděno několik Uhrů a za to pak odpykalo mnoho českých lidí krutými mukami a smrtí.

Prostituce byla v 16. věku jen trpěna, nikoli dovolena, a proto konán na ni aspoň občas dozor městským rychtářem, který ten neb onen dům prohledával, pátraje po tajných nevěstkách, nebo bývali hospodáři nebo hospodyně voláni do rady, aby podali zprávu, nedějí-li se u nich nějaké neplechy, nebo trestání pro neplechy svých podruhů. Někdy to byla pokuta jen peněžitá, na př. r. 1529 ve Střibře vzali kopu pokuty „od barvíře (lazebníka) pro zjevné nevěstky do domu přijetí“ a brzy po tom opět kopu. Jiným trestem pro hospodáře, chovající nevěstky, bylo vězení. V Lounech roku 1577 zavřeli do šatlavy mlynářku Divišku „za příčinou dopuštění všelikých neřádů v domě svém nějakým ženám, které u ní podruzi jsou.“ O prohledávání podezřelých domů stanovil městský řád Vyšehradský r. 1611: „Kdyby se zde v čímkoli domě nějaká lotrovina mužského nebo ženského pohlaví ukázala, tou se má rychtář ujistovati a do vězení bráti, aby snad Vyšehrad naposledy za nějaké hnízdo vši lotroviny jmín nebyl, v čemž se také nevymínují ani domové kapitolní, aby do nich neměl rychtář choditi.“

Nejpřísněji nařídili v Turnově r. 1569 o přechovávacích nevěstek: „necht hrdlo ztratí, kdo je chová.“

Samy nevěstky, byly-li dopadeny rychtářem, byly vedeny na řemeni nebo provaze do šatlavy. V noci býval v městech

nikoli vzácným průvod: napřed kráčel rychtář, za ním biřič, držící ženu na provaze neb řemeni, a na konec pacholci s peřinami a jiným zbožím, neboť dle starého práva to, co bylo nalezeno u lehké osoby, náleželo rychtáři. Odvádění sebrané nevěstky neodbylo se však vždy hladce, nýbrž bylo rychtáři nutno podstoupiti i boj s muži, nevěstky chránícími, jako se stalo r. 1581, kdy Košířský občan Jan Pulpit hnal se za pražským rychtářem, vedoucím děvče na provaze, s mečem, „aby mu je vydřel“.

Někdy byla dopadená nevěstka potrestána rozhorleným rychtářem hned na místě tím, že jí uříznut vrkoč vlasů.

Nejobyčejnějším však trestem polapených nevěstek bývalo to, že byly bez dlouhých okolků z rozkazu konšelů u praně nebo na ulici veřejně metlami vymrskány a někde po takovém „pardusu“ musily se ještě zapsati, že několik „mil zděli a zšíři města prázdný budou.“ Někde k veřejnému pardusu přidávali ještě vypálení cejchu na čelo nebo na tvář horkým železem.

Takové potrestání stihlo však obyčejně jen některé nevěstky — většina jich zůstala bez trestu —, působilo sice odstrašivě na mnohé, ale často míjelo se s účelem, vždy však skýtalو zábavnou podívanou zvědavému obecenstvu, zejména mládeži obojího pohlaví.

Svědkiem mnohých takových výjevů byl praně v Kutné Hoře, jak zaznamenal ve svých pamětech Mikuláš Dačický. Byl dřevěný a r. 1479 „v auterej před sv. Žofii přenesen (z dřívějšího místa, patrně z náměstí) na dolejší město u Hory.“

R. 1545 „Mandaleně Nožírce a Anně Váňovic, hornicím, dáno u praně po pardusu pro smilství a cizoložství. Ta Manda potomně sobě to chválila, pravě, že před tím pardusem žádného štěstí neměla, až po pardusu, a že kdyby byla věděla, že po pardusu takové štěstí jmíti bude, že by jej sobě byla před několika léty dáti kázala.“

R. 1548 „dali po šilinku, pardusu u praně čtyřem osobám z Kaňku, Šimkovi Kytnarovi, perkmistru z Švábu dolu, a ženě jeho Dorotě; též Lorencovi, havěři a Kristině, ženě jeho, protože o ty své ženy spolu frejmarčili a ony že k tomu svolily; a Šimkovi cejch přiložen.“

1586. „V auterej p. dom. Cantate, planěř nový s maňásem (meč nahý v ruce držícím) z kamene vytesaného v rynku před Balatých jest postaven, kdež byl prve dřevěný (pod makovicemi) stál. Ten novej kamenej konšelé města přítomní v gruntu

založili pro utvrzení práva a spravedlnosti. Jen aby nebylo po osobách a s přeskáčkau (frejříi pozorujte!)“

1594. „Káci Hromové, děvečce nezvedené, vyšaustán pardus u praněře, že sobě pankharta uhonila. Když k mrskání tomu přivedena byla, na jiné kurvy zejména volala a proč jich také nemrskají, se domlouvala. Nebo se Maruška Nožířovic téhož dopustila.“ To vysvětluje další záznam Dačického roku

1595: „Tehdáž tuze na kurvy a lotry nastupováno u Hory Kutny, však co se u předních a bohatých dalo, tomu žádný nic neříkal, an se některé řády zřetelně páchaly.“

1596. „N., biříč horský, jmaje svau ženu biříčku, vylaudil od Hory Kutny dceru neb. Martina, bednáře, a ušli spolu do Brandejsa; i jsau tam vzati a zase do Hory Kutny dodáni; on stát a ona vymrskána a cejch na tvář horkým rozpáleným železem přiložen a z města vyvedena ve středu den Kiliana.“

1610. „Lucka, merhyně, předešle z Hory Kutny vymrskána, a Zuzka, dcera její, vzaty jsau do vězení a potom katem u planěře vymrskány a horkým železem cejchovány, z města vyvedeny a pod ztracením hrdla vypověděny.“

1614. „Mandě, děvečce, šenkérce od Bakalářů, domu hostinského, kázali vyšaustati pardus u planěře pro smilství, které sama na sebe pravila, chtěce Mathauše, hauscknechta téhož domu, muže jmíti k manželství; ale nemohlo jí to postačiti, nýbrž místo manžela pardusu dostala pro své vlastní.“

1620. „Ve středu po pam. Petri et Pauli ap. dali vyšaustati po pardusu dvěma děvečkám, Dorně Košťálčině a Anně od Konvářů, domu šenkovního, pro smilství, že se zkurvily. Když k tomu trestání vedeny byly, tu Dorna Košťálčina mluvila, že se tomu a na ně větší stokrát kurvy dívají než ony jsau a že bohaté kurvy přehlízejí a s chudýma že se mrskají. Kdo ví, lhala-li jest?“ podotkl k tomu Dačický.

Ještě krutěji byly potrestány pro kuplířství a smilství r. 1603 dvě nevěstky v Praze. „Před svátky Velikonočními v Praze vzata a zmučena jest při právě staroměstském jedna žena, jménem Břízská, jsa obviněna pro páchání svoduov, smilstva a cizoložství, což se v městech pražských rozmohlo, a druhá s ní její v tom tovaryška; a vyznavše své nešlechternosti a jsa ortelovány, vyvedeny jsau k popravě za město a jsou zutraceny. Jiné některé jim v tom podobné na ten čas se ukryly, některé i zutíkaly, nebo ty dvě jiné v tom pomazaly. Nejisto, bude-li to těmi dvěma přetrženo,“ dodává Dačický.

1614. Valecius Lounský, farář na Poříčí v Praze, v kázání o lakomství, smilství, stydkém, špinavém mluvení atd. pravil: „Němci za starodávna, když kterou smilnici shledali, nahou před příbuznými jejími postavili, vlasy jí uřezali, potom pak metlami ji přes město mrskali, což dosavad ještě z částky se vidí, ale to činí malým, těm obecným, před velikými pak klobouky snímají; komáry cedí, velbloudy požírají.“ Stejný názor pronesl již r. 1578 provazník Petr v Plzni, který „před lidmi nevázně se slyšeti dal, že by malé lotryně odsud honěny byly a před velikými že by se klobouky snímaly;“ za výrok ten byl konšely odsouzen na sedm dní do šatlavy.

Rychtářové pořizovali si sice seznam nepořádných žen, ale zřídka se stávalo, že by byli z města jedním rázem všechny vyhnali. V Praze r. 1511 byl učiněn pokus v tom, ale marný; v Kolíně r. 1606 byly vyhnány všechny nevěstky, ale vrátily se zase zpět, v Kutné Hoře r. 1577 vyhnali jich 14 z vykřičených hospod.

Mnohem méně nežli české právo stihala prostituci města s cizím (německým) právem. V domažlické knize městské jest obsaženo ustanovení z norimberského práva: „Bude-li nevěstka popadena s manželem, ta žena prázdná a obecná nemá uražena býti, a bude-li uražena, mečem, ten jistý má kárán býti; příklad toho dí Pán Ježíš: aniž já tebe, ženo, potupuji, kdož ví, snad se obrátí.“ V téže knize dále se dokonce uvádí: „Bude-li malomocný popaden s prázdnou (ženou), ten má spálen býti, aby větší nečistota nevyšla,“ což by se tak vlastně ženě mělo státi.

Poněvadž se v českých městech proti prostituci někdy dosti přísně vystupovalo, nedovoľovaly si nevěstky na veřejnosti tak vyzývavě vystupovati jako tehdy v jiných zemích cizích. Čeští páni, kteří r. 1464 se nalézali v poselstvu ke králi francouzskému, zaznamenávají ve svém deníku toto: „Když jsme přijeli do města Štokard, tu mnohé krásné panny i paní posílaly k nám, abychom k nim přišli, a druhé samy přicházely s měšci, pásy, abychom kupovali, takže pan Bavor želel, že jest se kdy oženil.“

Ruku v ruce se zrušením veřejných nevěstinců šlo také společenské opovrhování nevěstkami. Především byly přísně prováděny předpisy oděvní, mající za účel rozlišení nevěstek od počestných žen.

V nařízení Rudolfa II. z 28. července 1578 o řádu pracovním v odstavci o ševcích bylo vyhlášeno:

„Těž také šenkýřky, kuchařky, nevěstky (kurtisány) i v městech všecky sedlského řádu, ženy a děvečky, aby žádná v botkách s aksamitem ani v nemazaných choditi nesměly ani také žádný švec aby jim jich neprodával pod touž pokutou nahore dotčenou rychtáři patnácti gr. m. propadení.“

Poněvadž živnost nevěstek považována vůbec za nepočetnou, bylo ožení se s nevěstkou u vyšších stavů trestáno vypověděním ze země, neboť obecný sněm brněnský 15. srpna 1612 přijal usnesení: „Kdo by z vyšších stavů za manželku kurvu pojal, aby o poctivost přišel, potomně ze země této vypověđen a jí prázden byl.“

Ostatně sňatek manželský s nevěstkou byl i u mužů nižšího stavu velikou vzácností. Takové dvě události v Kutné Hoře zaznamenal Dačický: „1532 Kuba Klobásů oddán s kurvou na rathause v Kapličce“ a r. 1541 „ve čtvrtek po Hromn. Severin urburěř (tedy úředník) pojal Kateřinu Holickau, kurvu starau.“ Patrně o volbě té rozhodovaly peníze, ze živnosti takové nabyté.

Podobně jako u žen, bývalo veřejně trestáno i smilství u mužů, zejména těžce pak násilné smilství.

Dle starých letopisců r. 1428 „v sobotu před nedělí Oculi stát jest Makovec (zabil před tím také Hynka Kolštejnského) pod praněrem v Starém městě pro své zlé činy, cizoložství a násilí panenské a vdovské na vojnách.“

Poměrně lehce vyvázl na Malé straně r. 1500 Jakub rybář, postižen byv v cizoložství. Měl platiti 50 kop grošů, což mu prominuto na přímluvu podkomořího pana Albrechta Leskovce, ale musil se vystěhovati z města ve čtyřech nedělích.

„1504 ve čtvrtek před božím křtěním vzali u svícnice u Pihavé na Mostku na Starém městě pacholka, ježto se dělal kuchařkau, a byl několik časův u té hospodyně a měl tím přístup k paní, jakož se bojím, že takových kuchařek v Praze víc by našli. Potom v pátek po božím křtěním vymetli té kuchaře hrubý pardus pod věncem pušpánovým, ježto staří lidé praví, že takového pardusu jak živi neviděli. Ale sama hospodyně na měsíci trestána, davši 50 kop grošů českých.“ (Staří letopisové.)

1506 „v pátek po S. Řehoři klestili kati dva mladá pacholky za branou Horskau u božích muk, protože babě staré u Podušku na Koňském trhu násilí udělali“ (Staří letopisové).

1523 „v pátek před S. Vítem dosti letitého člověka vyvedli z dolejšího města sama čtvrtého a stali ho za branau,

kterýž násilí mladé děvečce udělal, rukama ji roztrhl atd. (Starí letopisové).

R. 1535 „kněz Havel postížen s kurvau v lotrovství, pročež musel přeč od Hory Kutny“ (Dačický).

R. 1551 „klec železná z rozkazu královského udělána a postavena jest v rynku velkém Starého města praž., do níž dáni a v ní seděti museli dva zemané, N. Kuneš a N. Troskovec, jsa medem nazí pomazáni, aby je mauchy štípaly, v té kleci několik dní zůstávajíce, protože hanebné a sodomské věci s ženami merhyněmi provozovali; potom z země vypovědění jsau. Stalo se okolo pam. sv. Víta. Jeden z nich sedě v té kleci, pravil hněvaje se, že v znamenitých, velkých, slavných staveních bejval a nikda v jednom pokoji tak mnoho oken jako tu v té kleci neviděl, tak ještě ssebau šprýmoval“ (Dačický).

Podobně r. 1564 „Jan Montan z Biganče vsazen do železné klece v Praze u šatlavy staroměstské, potom mu dány tři pardusy a z Prahy vypověděn proto, že jmaje záповěď od vrchnosti, aby k Petržílkovuom nechodil, toho prázen býti nechtěl a žerty z toho maje, o Filipovně (patrně Welserové, choti arciknížete Ferdinanda) žertoval a šprýmoval“ (Dačický).

R. 1563 v Kutné Hoře „Křečkovi hokynáři dán pardus u praněře pro cizoložství.“

1590 „v auterej po začetí léta (= roku) nového nějaký žák, jménem Sixtus, mladý člověk, na Žehušicích v kraji čáslavském upálen jest za živa ohněm, jsa k té smrti odsouzen saudem hraničným, protože jmaje sobě svěřenau mládež k cvičení liternímu, s některými — násilí jim činíce — vlašské sodomství páchal, což když naň vyjeveno, k tomu se přiznal. A p. Jan purkrabě z Donína, jsa pánem panství žehušického, ten saud hraničný nad ním osadil podle práva“ (Dačický).

1594 „pan Adam Slavata na Češtině kostele dal stíti Jana Brodského, služebníka svého, pro zlíhání jedné děvečky z fraučimoru jeho; a z naň skrze kněze, jemuž se zpovídal, vyjeveno“ (Dačický).

Také na Moravě byl lid, úpící v tuhém poddanství, v 16. věku dosti znemravnělý, utápěje po práci své bídné živobyťi v nevázaných veselostech, pitkách, posvíceních a hodech, při nichž dály se násilnosti, nemravnosti, ano i vraždy. Znemravňelost byla značně podporována neustálými spory náboženskými, ze které příčiny byla Morava v 16. věku jako země

bez autority a pořádného kněžstva a naopak kněží pod obojí a z části i katoličtí dávali věřícím sami nepěkný příklad svým životem. Mnoho kazili zpustlí šlechtici nebo prostí dobrodruzi, vydávající se za šlechtice a tropíce v zemi neplechy, a mnozí poddaní dělali to čiperně po nich. Proto zemské sněmy moravské v druhé polovici 16. věku skoro pravidelně ustanovovaly, aby nemravné zábavy, jako příležitosti k násilnostem a zkáze duševní byly stavovány, vrchnosti samy aby slušným životem byly vzory poddaným a kněží aby nejen slovy, nýbrž i skutky předcházeli dobrým příkladem.

Velmi obvyklé byly u poddaných tresty tělesné, vězení a v případech hrubého násilí i mučení a pranýřování, a upalování, zvláště obviněných neb usvědčených z čarodějstva a smilstva, dalo se v 16. věku skorem tak často jako v následujícím věku 17.

Tak nařídil obecný sněm Olomoucký 31. května 1556: „Co se pak manův, rychtářů, řemeslníků, podruhů i jiných všech usedlých v městech, městečkách královských, panských, praelátských, rytířských, městských, tudíž to v vesnicích lidí poddaných všech i čeledi i všelijakých mužského pohlaví i ženského dotýče, na ty a takové mají vazby ve všech městech, městečkách i vesnicích v markrabství tomto při kostelích, aneb, kde by se kterému pánu líbilo, udělaný býti, do kteréz by se za ruce vsázeli, a každý pán neb vrchnost má všechny své lidi povolati a jimi skrze sám sebe aneb ouředníky své, což v tomto sněmu svoleno jest, předevzíti: předkem aby pána Boha všemohoucího hříchy svými nehněvali, přikázání božích nepřestupovali, hanebného a nešlechtného ožralství, lání přísahání, her, tancuov v krčmách, smilstva, zlořečení přestali, a srdci svými se Bohu pokořili. A na to má pán každý buď v městě, v městečku nebo ve vsi přísežné osoby dvě nebo tři mezi tímto časem a sv. Janem Křtitelem nejprve příštím zříditi, kteří na to zvláště hleděti a o tom pánům svejm neb ouředníkům jich oznámiti mají, a kdož by se toho... dopustil, ten aby byl věží, kabátem neb šatlavou trestán za dva dni, však na zdraví jemu nic neuškozujíc; a od té vazby aby nic platiti nebyl povinen; i jiných svrchu oznámených věcí, jak právo jest, (kdo by se dopustil), takovej každý od pánů svých do takových vazeb za ruce dávání a držání bejti mají nejdéle za jeden den.“

Podobně stanovil obecný sněm Olomoucký 1. července 1566: „A všichni, kteříž vrchnosti nad kým máme, abychom na statcích a držení svém všechny hříchy zjevné a oplzlosti, kteréz se proti Pánu Bohu i proti bližnímu působí, jakožto

rouhání, přísahání, lání, cizoložství, smilstvo, opilství, zbytečné hry a tance, přástky a na ten čas i posvícení, při kterýchžto se mordové a jiné rozpustilosti a neřádkové působí, zastavovali s uloženou předešlou pokutou, trestáním trdlící, ranou, pak s čeládkou svou abychom příklad dobrý poddaným svým na sobě dávajíc, pobožně živi byli, a kněží tolikéž tak činili a všady po vší zemi, aby se lid podlé tohoto našeho snešení křesťanky a pobožně vskutku zachovával, slovem Božím bedlivě a pilně napomínati mají.“

Obširněji to bylo stanoveno na obecném sněmě Olomouckém 24. července 1587:

„A žádněj z obyvateluv tohoto markrabství na gruntech svejch žádných posvícení, tancuov, též sodomských hanebných hříchuov, nešlechtností, lání, hromování, přísahání, ožralství, hry a tēm podobných hanebností a hříchuov aby se nedopouštěli, nýbrž kdož by se koli z poddaných našich toho dopustil, skutečně trestati o to dali, a ve všech městech a vesnicích pro trestání menších hříchuov aby zase trdlíce, kterýmiž by takoví nezbední lidé trestání bejtí mohli, sdělány a postaveny byly.

Podobně bylo nařízeno na sněmu moravském r. 1593, r. 1594 ve všech zemích koruny české, dále r. 1595, 1596, 1597, 1598, 1602, 1603, 1604, 1606, 1607, 1608.

Zvláštní zmínky zasluhuje také prostituce ve vojsku. Celá hejna potulných nevěstek provázívala ve 14. a 15. věku vojska evropská, z čeho nečinilo výjimky ani vojsko české.

V nejstarším českém zřízení vojenském z r. 1413, sepsaném Hájkem z Hodětína, „zakazuje se i lání a nestydatá mluvení“ a nařizuje se, aby z okolí vojska „zlé ženy bez milosti pryč hnány a puzeny byly od rychtáře vojenského.“

V „nařízení veřejné hotovosti ode všech tří stavuov království Českého, při času středopostí v Praze shromážděných“ (23. března 1547) bylo stanoveno:

„Item, aby žádný žádné osoby u vojště neměl, leč svou vlastní manželku, a byl-li by kdo nalezen, že by pod způsobem ženy nepořádnou osobou ženskou s sebu měl, ten i s tou osobou podle uznání nejvyššího hejtmana polního s radami jeho aby byli trestáni, tak aby se jimi desátý káral.

Item, kdož by se také lání oplzlého proti pánu Bohu, též přísahání, vád, her, kradení, ožírání i všelikého oplzlého mluvení dopustil, buď všeho nebo kteréhož koli z nich, ten aby též nahoře psaným způsobem trestán byl.“

Nejhorší poměry v té příčině nastaly za války třicetileté (1618—1648).

Největší rozdíl mezi námezdnými vojsky v třicetileté válce a vojsky v pozdějších dobách zakládal se na tom, že vojáci táhli do pole s ženami a dětmi. Již na počátku války rovnal se počet žen, následujících pluk, téměř úplně počtu vojáků, později zvětšil se tento zadní voj počtem přibývajících dětí tak neobyčejně, že v posledních desíti létech možno jej odhadnouti na trojnásobek až čtyřnásobek. Ženy vojáků praly, vařily a vůbec konaly svému muži všechny služby, vlekly s sebou na pochodu své děti a všechno nářadí, které se nemohlo dáti na vůz, a účastnily se, kdykoli se naskytla příležitost, na plenění majetku okolních sedláků a měšťanů, vyznačující se v té věci nejdřejší násilností i na obyvatelstvu, jehož ženy a dcery často kromě tisícových rafinovaných muk musely snášeti přídavkem ještě nejhorší potupu, neboť před násilím hrubých vojáků nebyla za těch dob žádná žena jistá, neutekla-li v čas nebo nebyla-li chráněna svými lidmi. Ačkoli snad svazek mezi vojákem a ženou byl někdy upřímný, přece většinou byla to spojení surová, která náhoda navazovala a zase rozvazovala. Byl-li voják se svou ženou nespokojen a obvinil-li ji právem ze zločinu nějakého, mohl ji vydati v šanc pacholkům povoznickým, kteří pak s ní nakládali nejbídnějším způsobem. K udržení pořádku u žen, dětí a četných pacholků povoznických, následujících vojsko, byl ustanoven u každého pluku poddůstojník nebo důstojník, nazývaný Hurenweibel, který při vtažení do nového tábořiště měl pečovati o to, aby podřízené mu bezuzdné houfy nevnikly do něho před vojáky, poněvadž jinak mohly se zmocniti proviantu, určeného pro tábor.

Mnozí vojevůdcové, na př. r. 1656 král švédský Gustav Adolf, pokoušeli se sice učiniti přítrž těmto nešvarům, pocházejícím z velikého počtu potulných žen, obklopujících každý tábor a vcházejících s vojáky ve volná spojení, nazývaná „mariages au tambour“, ale ač užívali proti ženám často i brutálních opatření (bití, zmrzačení), výsledky nebyly skoro žádné. Když na př. jeden velitel dal při převozu pluku převézt nejprve vojáky a pak zakázal převozníkům převézt ženy, vojáci na druhém břehu odepřeli prostě dále táhnouti. Teprve když vojsko bylo ubytováno v kasárnách, zbavilo se takových žen.

Jako žoldnéři či drábové vojenští táhli pod všelikými, někdy vyšívanými a malovanými prapory, mívaly i ženy vojáků na pochodě svůj praporec vojenský. Popisuje vojsko, které přemohlo stavy české na Bílé Hoře, praví očitý svědek

o jedné jeho části u Německého Brodu: „Naposled praporec zelený, na něm nevěstka namalovaná s košíčkem a psíkem bílým; těch jest přes tisíc nevěstek.“ Dle uvedené organisace vojsk žoldnéřských je zřejmo, že počet ten byl tehdy zjevem obvyklým. Někdy bývaly na praporcích vojaček namalovány věci hodně neslušné, jak uvádí Marek Bydžovský ve svých pamětech (Rudolphus rex) řka, že „až hanba je dívat se tomu.“ Obrázek vojačky s kohoutem na tlumoku hřbetním, nalezající se v knize strahovské knihovny z r. 1581, přináší Winter ve svém spise.

Jiné příklady ze života vojenských žoldnéřů v českých městech v 16. a 17. věku zaznamenal Mikuláš Dačický.

„1619 ve čtvrtek na sv. Jakuba apoštola, 25. julii, opěty lidu slezského, vojenského 500 jízdy a 1000 pěchoty do Hory Kutné se přibralo, táhnouce do ležení vojenského k městu Budějovicům prvnějším ku pomoci, jenž se zase k obležení téhož města obrátili. Mnoho vozů a ženského pohlaví s sebou jměli, podle způsobu jejich německého nepokojně se chovali a lidi bijíce mocně brali a neplatili.“

„1622 v outerej den pam. sv. Lucie, 13. dne měs. Decembris, v advent nařízením nejvyššího mincmeistra p. Viléma z Vřesovic, jménem knížete Karla Lichtenštejnského, místodržícího v král. českém, praporec knechtů vojenských osob okolo 250 a při nich žen okolo 150 s dětmi a vozy přivelebilli se do města Kutné Hory a tu po domích sausedních jsau rozforýrováni, aby stravováni byli a zůstávali až do dalšího nařízení. Týž mincmeistr ustanoviv novou raddu, odjel do Prahy, a soldátuov vojenských — jenž ho tu na Hoře Kutné hlídali — týmž Horníkuom na hrdle zanechal s jejich kuběnamí.“

Nezřídka se stávalo, že domácí lehkomyšlné ženy samy se k vojákům přidávaly, jak se o tom zmiňuje Dačický.

1608. „Arcikníže Matiaš vtrhl do Čech s 18.000 Rakušanů a Moravanů a přijel na sněm do Čáslavě. Do Hory Kutné Moravané a Rakušané forirováni byli. Když se arcikníže Matiaš hnul z Čáslavě, tu „hned lid moravský a rakouský z Hory se hnuli; byvše tu páni a hospodáři okolo dnův 11, žádnému, ačkoli v položeném rozepsání doloženo bylo „proti slušné záplatě“, neplatili a zlíhavše tu některé tomu chtějící kurvice i některé ssebau vzavše tak odjeli a do Brodu Německého se dostali.“

1621. „Dorota Setářovic, maje k manželství Matesa Kuchenteita, havěře, Němce na Hoře Kutné na Rybném trhu,

zradila nad ním a pobravše mu což mohla, z aumysla od něho přeč utekla; nebo byvše děvečkau na vandr ucházeti od rodičův svých navykla. Tak od manžela utekše, mezi knechty vojenské se dala.“

1623. „Soldáti vojenští, jenž tu v městě Hoře Kutné se svými ženami, kuběnamí a dětmi na sauzení sauseduov Horníkuov leželi, jsau odtud na objednání toho při vrchnosti od týchž Horníkuov vybyti; a něco domácích děvek zaufalých ssebau vylaudivše a vzavše 12. februarii se hnuli a do města Brodu Česk. odebrali.“

Přesahovala-li zbujnost žoldnéřů přespříliš meze obvyklé, budíc hrozivý odpor obyvatelstva, zakročovali velitelé vojenských oddílů dle práva válečného proti provinilcům. Dle Dačického „r. 1622 N. don Martinus (de Huerta), jeden z oficírův vojenských J. M. Cské, rozený Hispanus, dal v městě Kauřimí stíti dvěma svým vojákům, Francouzům, hlavy za příčinau, že v Křížanově jedné dívčičce násilí učinili a ji umrtvili, jenž byla toliko sedmiletá. Hlavy těch nešlechtníkuov jsau tam do Křížanova jiným k vejstraže poslány.“

1624. „Mense Augusti, srpna, v Praze tři soldáti vojenští utraceni jsau a do kol dání, protože jedné pečlivé sausedě, manželce jednoho pražského měštěnáina, když z vinice šla, nešlechtné násilí mocně provedli a spáchali.“

Válka třicetiletá zanechala své stopy také v neobyčejném rozmnožení počtu řemeslných nevěstek a tajných nevěstinců ještě po své skončení. Po hrozném spustošení země Švédy a velkém sesurování mravů na Moravě byl sněm, konaný v září 1650 v Brně, nucen raditi se o tom, jakým způsobem by měly býti vyhubeny nevěstky (ženky), které se v zástupech toulaly od města k městu, shromažďovaly se zvláště o výročních trzích a necudným životem vzbuzovaly veřejné pohoršení.

* *

*

Příkrými tresty bylo čeleno prostituci v Rakousku, o čem třeba se zmíniti, aby se porozumělo lépe dalšímu vývoji boje proti prostituci i v zemích českých.

Na základě Carolina, útrpného soudního řádu císaře Karla V. z r. 1532, ve kterém dle článku 123. kuplířství a napomáhání k cizoložství bylo trestáno vypověděním ze země, pranýřem, uřezáním uší a vymrskáním, nařídil Ferdinand I. r. 1562 všecken lehkomyšlný lid z Vídně vykázati, a r. 1564 vydal instrukci, dle které městský rychtář se svými úředníky denně

aneb, jak často třeba jest, ve všech klášterích a též v měšťanských domech měli pátrati po lehkomyšlných lidech.

Za Leopolda I. byla ve Vídni 1671 zřízena káznice, do které se měly dodávati mimo jiné též všichni muži a ženy chycené pro lehkomyšlný způsob života.

Také Marie Terezie (1740—1780) bojovala ostře, ale bezvýsledně proti prostituci a kuplířství. Nevěstky a kuplířky byly z Vídně posílány do Temešváru, aby se tam zaměstnávaly nucenými pracemi. Dvakrát v roce vozily lodi davy nevěstek a zločinců po Dunaji do Uher do pracovních dolů. Dále bylo zakázáno v městě držeti kavárny, billardy a hostinství v přízemí; okna takových místností neměla hleděti na ulici a jejich dvěře nesměly dovolovati přímý vstup. Nevěstky byly obyčejně vymrskány, ale i mučeny, nakazily-li někoho. Za tím účelem byly obnaženy, bosy vedeny do kostela a strčeny do pytle. Pak jim kat oholil vlasy a potřel holou hlavu sazemí nebo dehtem, potom byly vystaveny posměchu davu a po skončeném mučení byly venku přivázány na lavici a nahé vymrskány. Tento zvyk se udržel ve Vídni až do r. 1820. K dozoru nad prostitutací a k jejímu vymýcení byla za Marie Terezie dosazena komise cudnostní. Ženy, zatčené na podnět této komise, byly, byly-li veřejnými nevěstkami, za trest dány do nemocnice za ošetřovatelky nemocných nebo též metlami vymrskány, a do Temešváru poslány. Tato komise ustanovila velký počet zpravodajů a udavačů, kteří vnikali ve dne v noci do domů a prohledávali světnice. Úspěchu tato komise neměla, neboť prostituce stále přibývalo (r. 1782 odhadován počet nevěstek ve Vídni na 3000—10.000). Proto císař Josef II. (1780—1790) záhy po svém nastoupení tuto komisi zrušil.

Císař Josef II. již r. 1774 v dopise maršálkovi Neippergovi navrhl, aby se v určitý den všechny veřejné nevěstky vídeňské zachytily a daly vyšetřiti na jejich zdravotní stav porodními bábami nebo chirurgy, poněvadž tehdy byla příjice a jiné nemoci pohlavní značně rozšířeny. Ještě dále zašel Josef II. v tom, že dal nevěstky, přijaté do nemocnice s pohlavními nemocemi, zastrašovati veřejným posměchem. Aby totiž byly potrestány a polepšeny, byl přístup k takovým nemocničním síním každému dovolen a také luza směla v určité dni vstoupiti, aby se nevěstkám, i když byly blízky porodu, posmívala.

Na císaře Josefa II. v jeho reformách zdravotnických dle vlastního jeho doznání mocně působil Jan Petr Frank (1745—1821), žák školy Swietenovy, od r. 1795 profesor ve Vídni, který shrnul celé tehdejší vědění o veřejném a státním

zdravotnictví v „System einer vollständigen medizinischen Polizei“ v šestisvazkovém díle (1779—1817). Ve II. svazku, vyšlém 1780, jedná Frank o mimomanželském styku pohlavním, o dětech nemanželských a výchově dětí až do dospělosti. Při tom poukazuje na závady tajné prostituce a z ní pocházející pohlavní choroby. Stát neměl by opomenouti žádných prostředků, kdyby některý z nich byl s to, aby zdroj těchto nemocí vysušil a, není-li to možno, aspoň odvedl. Frank požaduje přesné lékařské vyšetřování prostitutek a při sebe menším zpozorování nastalé nákazy jejich izolaci, ano aby všechny osoby mužské i ženské, zřejmě nakažené, byly tak dlouho od styku zadrženy, dokud úplným vyhojením nemohou dáti všelikou záruku. Požaduje též bezplatné polikliniky pro nemajetné lidi s pohlavními nemocemi, aby se tam léčili.

Z takových podnětů vyvinula se pak v Rakousku úprava prostituce, zvaná *reglementace*.

Reglementace prostituce bylo zařízení, vzaté z karantény nakažlivých nemocí celkových (moru, neštovic, cholery atd.). Když se karanténování, to jest izolace všech nemocných a podezřelých z nákazy osvědčila, bylo těchto ochranných opatření použito také proti nakažlivým nemocem pohlavním a to po prvé r. 1796 v republice Francouzské. V Rakousku byla reglementace zavedena na základě dvorského válečného reskriptu z 31. července 1815 ve vojsku a předpisy ty zůstaly v platnosti, i když vojsko najímané bylo přeměněno ve vojsko lidové, takže až do převratu byli vojáci po tři léta své služby pod reglementací, t. j. byli vyšetřováni a, když se shledala u nich nemoc pohlavní, byli dodáváni do nemocnice na léčení. Se stránky lékařské se pomýšlelo původně na to, aby se postihli všichni nemocní, ale poněvadž to působilo u širších kruhů obtíže, bylo to provedeno jen tam, kde to šlo, totiž u vojska a u nevěstek, tam pod nucením se strany vojenské kázně, tuto pod nucením se strany policie.

V Čechách byla měsíční prohlídka mužstva vojenského zavedena v Praze již nařízením z 18. února 1780: „Aby se přijíce *) co možná nejvíce vymýtila, má se všechno mužstvo vojenské jednou měsíčně prohlížeti, jí stížení odloučiti a do nemocnice dopravit. Proti zatajovatelům této nemoci jest však trest stanoviti a tu osobu, od které byli nakaženi, oznámiti důstojníku, který pak ji k dalšímu potřebnému opatření má oznámiti vrchnosti.“ (Tehdy byla vojenská nemocnice v Hybernské ulici.)

*) V originále německém *Lustseuche*, pod kterým slovem se vlastně zahrnovaly všechny nemoci pohlavní.

Reglementace prostituce spočívala v tom, že určité ženy na základě dobrovolného přihlášení nebo nuceně se prohlásily za nevěstky a dostaly jaksi koncesi vykonávat svou živnost, začez se musily podrobiti určitým policejním omezením v příčině svého bytu (v nevěstincích, určitých ulicích a pod.) a předpisům, z nichž nejdůležitější byl ten, že se nevěstky musily podrobiti pravidelné občasně prohlídce lékařské, na př. dvakrát týdně. Byly-li při lékařském vyšetření shledány nemocnými, byly nuceny dáti se léčiti v nemocnici. Zároveň s tímto koncesováním šlo potlačování tajné, nekoncesované prostituce, neboť nekoncesované prostitutky byly zatýkány, trestány, nuceně zapsány jako nevěstky a, byly-li shledány nemocnými, nuceně léčeny. Zapsaná prostituce byla buď volná neb omezená v nevěstincích, kde se dala lépe kontrolovati a mimo to byla skrytější a méně aktivní nežli volná. Lékařským účelem reglementace prostituce bylo, aby se pohlavní nemoci časně poznaly a onemocnělé ženy daly do nemocnice, aby se tak přerušil jejich styk s muži a ony tak dlouho zůstaly izolovány a léčeny, až by nebyly již s to způsobiti nákazu. Proti reglementaci prostituce záhy povznášeli své hlasy laičtí i lékařští přívrženci zrušení reglementace, zvaní abolitionisté. Námitky abolitionistů byly jednak právní a mravní a jednak lékařské.

K oněm náležela tato tvrzení:

1. Postavení nevěstek pod kontrolu policejní jest zasahování do osobní svobody.
2. Lékařským vyšetřováním se porušuje pocit studu.
3. Postavení nevěstek pod kontrolu vychovává uměle nevěstky.
4. Mnoho mužů se svádí trpěnou prostitucí pouliční, po případě nevěstinci ke styku pohlavnímu, kterého by jinak nekonali.
5. Nekontrolovaná nevěstka vrací se snáze k pořádnému životu nežli kontrolovaná.
6. Reglementace není s to, aby ženy, vykonávající prostituci, skutečně podřídila kontrole, a tudíž hana, kterou stát, trpící prostitucí, na sobě nechává, není odstraněna problematickými jen výsledky kontroly.

Lékařské námitky byly tyto:

1. Kontrola předstírá muži záruku proti nebezpečí nákazy, svádějíc jej, aby nedbal opatrnosti při styku s nevěstkami.

2. Zapsaná nevěstka je po stránce zdravotní nebezpečnější nežli tajná.

3. Pokud jen nevěstky a nikoli též muži, je navštěvující, nebudou podrobeni lékařskému vyšetření, jeví se reglementace bezúčelnou.

Po stránce lékařské i společenské shrnul a odůvodnil námitky proti reglementaci prostituce hygienik profesor Max Gruber v tomto smyslu:

Lékařského účelu reglementace, totiž zamezení nákazy pohlavních chorob, se reglementací nedosáhlo, neboť zároveň s odstraněním možnosti nákazy izolací onemocnělých nevěstek v nemocnici staly se jiné zdroje nebezpečnějšími nebo se teprve nově utvořily, jak zjištěno na všech místech a zvláště ve velkých městech. Jednak umístění (isolace) zapsaných nevěstek v nemocnici mělo za následek, že zbylé zapsané nevěstky, které byly při prohlídce lékařské shledány neb uznány zdravými, byly silněji upotřebovány a tím rychleji vystaveny nákaze při tak značném rozšíření pohlavních nemocí. Ještě horší byl druhý následek reglementace, neboť čím přísněji se nakládalo se zapsanými nevěstkami, tím více se množil počet tajných nevěstek, které pak, když onemocněly pohlavní chorobou, nevyhledávaly léčení nemocničního, aby neupoutaly na sebe pozornosti policie.

Poněvadž reglementací a lékařskou kontrolou, i sebe více zlepšenou, se tudíž nepodaří nějak zvláště zastaviti šíření se pohlavních nemocí prostitutací, musí stát dobrovolnou prostituci sice trpěti, poněvadž ji nemůže potlačiti, ale nesmí ji uznávati za právní zařízení, nesmí připustiti, aby styk pohlavní byl považován jen za zdroj rozkoše, naopak musí se vši silou snažiti se o to, aby národ pohlížel na život pohlavní vážně v tom smyslu, že styk pohlavní jest jen tehdy mravný, stojí-li ve službě rozplozování, totiž plození a výchovy zdravého, zdatného a ušlechtilého plemene. Stát má se varovati všeho, co by mohlo vypadati jako zákonné uznávání prostituce a převzetí záruky za její neškodnost zdravotní, za to však na prostituci policejně dozíráti, aby se co nejvíce možná zamezilo veřejné pohoršení a svádění, otravování života rodinného a mládeže, dále aby se zamezilo všeliké nucení k prostituci, vykořisťování žen kuplíři a přechovávateli. Nevěstince měly by se bezpodmínečně zakázati, neboť podporují obchod s děvčaty, dávají zvláště snadno příležitost k hospodářskému vykořisťování děvčat, vedou k nadměrnému používání jich a skýtají příležitost k nejhorším orgiím v pití i styku pohlavním.

Nepřímo může se také mnoho učiniti časným poučováním dospívající mládeže obou pohlaví o fyziologii, hygieně a morálce života pohlavního, potíráním alkoholismu a podobných neřestí, zařízeními, usnadňujícími nevěstkám návrat k mravnému životu, péčí o mládež, vyšlou ze školy, zvláště osiřelou a opuštěnou, zjednáním dostatečné příležitosti k poctivé práci a dostatečnému výdělku žen.

Všem onemocnělým pohlavními chorobami měla by se všude zjednatí dostatečná příležitost k léčení jako všelikým jiným nemocným, pojištění nemocenské, za to potrestání ať muže či ženy, které přes to, že vědí, že jsou stíženy pohlavní nemocí, provozují styk pohlavní.

Manželství zaručuje vzájemnou pomoc až do stáří, vyvinuje pocit přátelství, vzájemné duševní účasti, vede k výměně myšlenek, takže co přísné zákony manželství bežou člověku na jedné straně, vynahrazují mu to tisíckrát tyto přednosti na druhé straně. A i kdyby tomu tak nebylo, stát jest moc a musí své moci používati i v oboru života pohlavního jako v každém jiném oboru ke blahu celku.

Manželství a pořádek styku pohlavního ukládá ovšem jednotlivci těžká strádání. Následkem vzrůstající hustoty evropského obyvatelstva, rostoucí obtíže, potřebnou potravu pro všechny zjednatí, při rostoucí nerovnosti majetku a rostoucích nárocích ve vedení života, přicházejí lidé pozdě k tomu, aby mohli vésti normální, manželský styk pohlavní, vzrůstá stále více počet těch, kteří vůbec nedostávají se k manželství. A od těch svobodných musí společnost v zásadě požadovati vůbec zdrželivost styku pohlavního a to proto, že taková zdrželivost jest fyziologicky možná a zdravotně nezávadná, jak vědí na př. sportovci a duševní pracovníci.

Demokracie, která nenahlédne, že musí na jednotlivce klásti přísnější mravní požadavky, nežli kterákoli jiná strana politická, může sice to dotáhnouti k vládě lůzy, nikdy však k ušlechtilému cíli vyšší vzdělanosti, zvýšeného blaha lidu.

Chceme-li udělati rozum vládcem nad celým naším životem, není nikde boj ten tak obrovský, jako právě v oboru života pohlavního. Buď nevázané ukájení našich pudů, neomezené rozmnožování, ale pak i nejhroznější boj o bytí, hromadný zánik zplodenstva, přirozený výběr nejvhodnějšího, boje a bídy bez konce, nebo zavést aspoň uvnitř jednotlivého národa, jednotlivého státu rozumný stav, boj o bytí aspoň zmírniti, nikoli jen nejsilnějším a nejbezohlednějším pole ponechat, jednotlivci poskytnouti místo a čas, aby byl

více nežli pouhé zvíře pohlavní, které roste, aby plodilo a zmíralo, umožniti mu, aby byl dědicem a novým tvůrcem vzdělanosti. Chceme-li postavití vědomou účelnost na místě slepě utvářeného mechanismu přírody, chceme-li pokrok, vytvoření vyššího typu lidského rychle, bezpečně, bez mezer, s co největší úsporou bolesti a útrap smrti, zkrátka dosíci účelu každé lidské společnosti a vší vzdělanosti, pak musí jednotlivec své nejsilnější zvířecí pudy potlačiti a poznati, že může prospívati jen jako účelný člen celku, musí se podrobiti vědomí celku a tak se povznést k volnosti a vnitřnímu štěstí. Člověk, obdařený rozumem, nepotřebuje boje o bytí, aby vzniklo a udržovalo se zdatné, ušlechtilé a dokonalé, ale to se může podařiti jen tehdy, když na jedné straně zjednáme náhradu za ostruhu nutnosti v boji o bytí, která nenechá naši snahu ochabnouti, nás vždy znovu k činnosti povzbuzujíc, a na druhé straně úpravou, to jest omezením rozmnožování lidu vědomým výběrem, vyloučením neschopných a méně cenných z rozplodování, snažíme se rozumně přivoditi onen výběr, který příroda mechanicky obstarává nesmírnou marnotratností zárodků.

Má-li národ dosáhnouti oné výše lidství, o níž sníme, musí sestávati z jednotlivců, kteří na jedné straně zůstali silnými, zdravými zvířaty s přirozenými pudy, ale na druhé straně svou vůli zkrotili tak dalece, že jsou řízeni rozumově pouhým slovem. Národ, který chce spěti k tomuto vysokému cíli, nesmí býti chabý a požívačný ani trudnomyslný, nýbrž musí především býti s to strádati.

Mravnost nekoření jen v náboženských názorech o nadsmyslném, které možno uznávati za pravé čili nic, nýbrž je přirozeným zákonem lidské společnosti, který musí nevývratně vždy znovu vyrůstati z kořene nejhlubší a nejsilnější životní potřeby jednotlivce i společnosti, takže mravnost a hygiena souvisejí spolu nerozlučně.

Po zavedení ústavnosti v Rakousku r. 1848 byla prostituce v zemích rakouských a tudíž i českých sice zákonem nedovolená a trestná, ale policie vůči těm nevěstkám, které se postavily pod policejní dozor, nepoužívala trestního práva svého čili nevěstce, která se dobrovolně podvolila doзору policejnímu, zaručovala se beztrestnost výkonu prostitučního.

Trestní zákon ze 27. května 1852, ř. z. č. 117, ustanovoval totiž v § 509.: „Potrestání té, která svým tělem provozuje smilnou živnost, přenechává se místní policii. Když však nevěstka veřejností vzbuzuje nápadné pohoršení, mladé lidi svádí, nebo, ač věděla, že je stížena venerickou nemocí, přece

pokračuje ve své smilnosti, má pro tento přestupek býti potrestána nejprísnějším vězením od jednoho do tří měsíců.“ (§ 509, 510, 511 byly nahrazeny § 9. zákona ze 24. května 1885, ř. z. č. 89.)

§ 512. Přestupku kuplířství dopustí se: a) kdo nevěstkám ku provozování jich nedovoleného řemesla u sebe řádný příbytek, aneb útulek poskytne; b) kdo přiváděním takových osob výdělek si zjednává; c) kdo se vyjednáváním nedovolených úmluv zabývá.

§ 513. Trest za tento přestupek je tuhé vězení od 3 do 6 měsíců; budiž však zostřen, když vinník provozoval zaměstnání to po delší dobu.

§ 514. Osoba, která byla pro kuplířství již trestána, budiž jsouc znova postižena po přestálém trestu z dosavadního bydliště, není-li zdejší příslušníci, ze všech korunních zemí vypovězena.

§ 515. Když hostinský nebo výčepník vůbec mimo případy, v § 512. jako přestupek kuplířství označené, zjednává příležitost k nemravnému žití, je vinen přestupku a budiž po prvé peněžitou pokutou od 25 do 200 zl. potrestán. Poskytuje-li útulku dále, budiž koncese zbaven a za neschopna živnosti té prohlášen. Dopustí-li se služebníci bez vědomí svého pána přestupku toho, budtež vězením od 8 dní do 3 měsíců potrestáni.

Výnos místodržitelství českého ze dne 22. února 1892, č. 19.100, uváděl ve známost výnos ministerstva vnitra z 11. února 1892, č. 303, aby v místnostech prostitučních nebyly podávány pokrmy a nápoje, jimž jsou látky opojné nebo dráždivé přimíchány.

Dozor na nevěstky příslušel obecní zdravotní policii již proto, že opatřeními, proti nim provedenými, má se zabrániti šíření nemoci pohlavních, což odpovídá § 3. říšského zákona o úpravě zdravotnictví z r. 1870. Podle rozhodnutí správního soudu ze 6. prosince 1894, č. 4686, může nařízení o lékařské prohlídce nevěstek vydati obec ve vlastní působnosti a obvodní lékař jest povinen bezplatně nevěstku vyšetřiti.

Dle zákona ze 27. června 1871, ř. z. č. 88 (§ 1. c) lze „veřejné ženy“ donuceně z místa pobytu dopravit do domovské obce.

Zákon ze 24. května 1885, ř. z. č. 89, jímž se vydávají trestní ustanovení o tom, kdo v donucovacích pracovních nebo polepšovacích ústavech držen býti může, nařizoval toto:

„§ 5. Potrestání ženštin, které svým tělem provozují smilnou živnost, přenechává se úřadu bezpečnostnímu.

Když ženštiny takovéto:

1. nedbající policejního potrestání, pokračují ve své smilné živnosti, nebo

2. pokud dána jsou policejní nařízení, při tom proti nim jednají, nebo

3. svou smilnou živnost provozují, ač vědí, že stíženy jsou venerickou nemocí, nebo

4. veřejností vzbuzují nápadné pohoršení, nebo

5. svádějí mladistvé osoby, tedy potrestány buďte tuhým vězením a to v případech, pod číslem 1. a 2. dotčených, od osmi dnů až do tří měsíců, v případech, pod číslem 3., 4. a 5. uvedených, však od jednoho až do šesti měsíců.

Osoby obojího pohlaví, které mimo případy, uvedené v § 512. trestního zákona ze dne 27. května 1852, hledají svou výživu ze živnostenského smilstva jiných, buďte potrestány tuhým vězením od osmi dnů až do tří měsíců.

V případech, pod číslem 1. a 2. uvedených, trestní stíhání má místo k žádosti úřadu bezpečnostního.“

Z péče o potlačení nakažlivých nemocí dle nálezu správního soudu z 21. listopadu 1895, č. 4446, vyplývá, že osoba, u které se při prohlídce zjistí pohlavní nemoc, má býti dodána do nemocnice. Náklad za ošetřování osoby, stížené nakažlivou osobou, v nemocnici hradí zemský fond dle výnosu ministerstva vnitra ze dne 20. října 1879, č. 14.584.

Výnos českého místodržitelství z 18. června 1896, č. 83.533, nařizoval v příčině obmezení prostituce, aby se přesně dbalo při propůjčení koncese hostinské a výčepnické dle § 16. novely k zákonu živnostenskému z 15. března 1883 ustanovení § 18., totiž že není zde skutečně odůvodněného podezření nešvaru nemravnosti. Dále nařizoval, že nesmí se trpěti slučování veřejných domů se živnostmi hostinskými, resp. vinárenskými a výčepnickými, a že nejen takové nemají se dovolovati, nýbrž i při stávajících má se nepřístojnost ta odstraniti.

Za takového stavu přišla roku 1914 světová válka s odvoláním nevídaného množství mužů ze svých domovů a s uvolněním až rozvratem společenského pořádku, které věci vždy podporovaly šíření se prostituce.

Proto již ke konci prvního roku války vydalo vrchní velitelství armády, vrchní velitelství etapní toto nařízení ze dne

3. července 1915, č. 61.381, o zamezení pohlavních nemocí a prostituce:

„A) 2. Etapní staniční velitelstva (staniční velitelstva) jsou povinna v jednotlivých místech obvodu etapního za spolupůsobení místní policie (politických úřadů I. instance) všechny nevěstky neustále kontrolovati a dáti pravidelně vyšetřovati lékařsky vojenskými aneb občanskými lékaři. Při tom dlužno pojeti do toho ženský personál služební pověstných hotelů, hostinců a výčepních místností. Občasné razie mají se ve všech těchto místnostech podniknouti k vypátrání tajných nevěstek.

3. Při každém onemocnění vojenské osoby pohlavní nemocí má se neprodleně zjistiti a lékařsky vyšetřiti ženská osoba, označená za zdroj nákazy.

4. Osoby ženské, o nichž zjištěno, že jsou nakaženy pohlavní nemocí, mají se nuceně internovati v oddělení pro pohlavně nemocné příslušného místa nebo nejbližší větší nemocnice a podržeti tam až do jejich uzdravení.

5. Každý příliv nevěstek ze zázemí má se zadržeti přísnou kontrolou pasovou. Podezřelé osoby ženské se mají ihned odstraniti.

6. Nevěstky, které vědí o své pohlavní nemoci, mají se při nedovoleném výkonu své živnosti nejpřísněji potrestati.“

Na základě tohoto nařízení vydalo ministerstvo války 11. července 1915 (č. 15.969) i ministerstvo zemské obrany 22. července 1915 (č. 4551 odd. VI.) stejné pokyny podřízeným místům vojenským a ministerstvo vnitra, sdělujíc je výnosem ze 7. listopadu 1915 (č. 15.180 S) zemským úřadům politickým, kladlo důraz zejména na netušené revise a prohlídky všech podezřelých kaváren, vináren, krčem, výčepních místností, tančíren, bytů pro cizince, nočních útulků, pokoutních nocleháren, na přísnou a pečlivou kontrolu prostituce, uzavření nevěstinců, úplné potlačení toulání se po ulicích, uzavření zábavních krčem, stanovení časné hodiny zavírání domu pro krčmy a vůbec pro všechny místnosti, ve kterých se prodávají alkoholické nápoje. V Čechách byl o tom vydán oběžník místodržitelství 20. listopadu 1915, č. 22 B 2371, č. míst. 310.782.

Zatím vypracovalo velitelství jihozápadní fronty obšírný prostituční regulativ ze dne 24. října 1915, který byl výnosem ministerstva vnitra ze dne 8. ledna 1916 (č. 17.406 S ex 1915) doručen také všem zemským úřadům politickým za tím účelem, aby učinily opatření souhlasná se správou vojenskou.

Prostituční regulativ.

Pojem a dozor.

§ 1. Ženské osoby, které ve styku pohlavním nalézají svůj výdělek hlavní nebo vedlejší, provozují prostituci.

Prostituce se trpí jen za dozoru mravnostní policie.

§ 2. Dozor na nevěstky vykonává se na základě dobrovolného nebo nuceného postavení pod dozor.

§ 3. Dobrovolné postavení se pod dozor děje se na základě osobního přihlášení se ženské osoby u úřadu mravnostní policie.

Nucené postavení pod dozor děje se na základě uznání tohoto úřadu.

§ 4. Uznání, kterým se osoba ženská staví pod dozor mravnostně policejní, má se provést, když se ženská osoba, jež se oddala prostituci, dozoru mravnostně policejnímu dobrovolně nepodrobí a není žádné vyhlídky, že může býti prostituci odňata.

§ 5. Pod dozor nesmějí býti postaveny:

- a) děvčata pod 18 let,
- b) ženské osoby ještě panenské,
- c) těhotné osoby ženské a
- d) vdané ženské osoby, které nejsou soudně rozvedeny.

Ženské osoby pohlavně nemocné mají se podrobiti nemocničnímu léčení a mohou býti teprve po nastalém zhojení býti postaveny pod dozor.

§ 6. Před postavením pod dozor má se zjistiti nationale osoby ženské.

Osoby ženské, které se dozoru podrobují dobrovolně, mají se zevrubně vyslechnouti o jejich poměrech a příčinách, které je přivedly k prostituci; při tomto výslechu má se jim vysvětliti závažnost tohoto rozhodnutí.

Nezletilé osoby ženské mohou býti postaveny pod dozor jen, když jejich mravní zanedbalost sotva slibuje polepšení a byla zjištěna způsobem, vylučujícím všelikou pochybnost.

Zákonní zástupcové nezletilých osob ženských mají se uvědomiti o zahájených zjišťováních a, pokud možno, osobně vyslechnouti.

§ 7. Z důvodu, že v každém místě jest již dostatek nevěstek, nesmí ženská osoba, která se chce postavit pod dozor, býti odmítnuta; nucené postavení pod dozor nesmí z tohoto důvodu býti opomenuto.

Nevěstky, které jsou cizími příslušnicemi, mají se při příliš velkém počtu nevěstek odeslati postrkem nebo odstraniti, rozhodně má se podati návrh na postrk hnaneckému úřadu.

§ 8. Postavení ženské osoby pod mravnostně policejní dozor provede se vyhotovením zdravotní knížky. Tato knížka má obsahovati:

- a) fotografii nevěstky,
- b) nationale, popis osoby, podpis,
- c) výtah o závazcích, týkajících se nevěstek,
- d) rubriky pro data lékařského vyšetření a nálezů o tom,
- e) rubriky k záznamu změn bytových.

Okolnost, že příslušnost nevěstek nebyla ještě zjištěna, nesmí vyhotovení knížky zabrániti.

§ 9. Všecky nevěstky jednoho místa mají se úřadem mravnostní policie v evidenčních listech vésti v patrnosti.

Evidence má se vztahovati na předešlé tresty, onemocnění a místa bytů nevěstek.

Byty nevěstek.

§ 10. Nevěstky, které přijímají návštěvy ve svých bytech, musí dle možnosti bydleti stranou od provozu; jejich byty nesmějí ležeti na blízku škol, kostelů, kasáren nebo jiných veřejných budov nebo na místech, kde by se pobytem nevěstek mohlo vzbuzovati veřejné pohoršení.

Nevěstky nesmějí bydleti u strany, v jejíž společné domácnosti zdržují se mladistvé osoby pod 18 let.

Mezi pronajímatelkou a nevěstkou smějí býti jen úmluvy o nájemném z bytu nebo pokoje. Výše nájemného má se ohlásiti mravnostní policii. Účast pronajímatelky na příjmech nevěstek jest nejpřísněji zakázána.

Podávání alkoholických nápojů pronajímatelkou nevěstce nebo jejím návštěvníkům jest zakázáno.

Počet nevěstek, bydlících u jedné pronajímatelky, není omezen, ale každá nevěstka musí míti svůj vlastní pokoj.

Úřadu mravnostní policie jest kdykoli volno bydlení nevěstek v určitém domě neb u určité pronajímatelky bez udání důvodů zakázati.

Orgánům úřadu mravnostní policie jest kdykoli volný přístup k bytu nevěstek.

§ 11. Bordely podléhají všem mravnostně policejním ustanovením tohoto regulativu.

Výši činže nájemné a nákladů zaopatřovacích pro každou jednotlivou nevěstku jest oznámiti mravnostní policii.

Úřad mravnostní policie má mimo to každý bordel měsíčně aspoň jednou kontrolovati některými ze svých orgánů s přibráním úředního lékaře. Komise ta má při tom učiniti nařízení, nutná k odstranění zpozorovaných závad. Nevěst-kám má se dáti příležitost, aby bez vlivu přednesly případné stížnosti, jak s nimi nakládá majitelka.

Bordely mohou kdykoli bez udání důvodů býti zavřeny.

Nezletilé služebnictvo jest z bordelů odstraniti.

V rozhodnutí, opustiti bordel, nesmí se nevěstce za žádnou záminkou zbraňovati.

V bordelech jest podávání alkoholických nápojů zakázáno.

§ 12. Nevěstky, které vykonávají prostituci mimo svůj byt, nemají se ve volbě jejich bytu omezovati, ale může jim přece býti zakázáno bydleti v určitém domě, když svým chováním vzbuzují pohoršení nebo působí sváry.

Pro vykonávání této prostituce platí ustanovení, uvedená v § 10.

§ 13. Každou změnu bytu má nevěstka hlásiti úřadu mravnostní policie během 24 hodin.

L é k a ř s k é v y š e t ř o v á n í a l é č e n í.

§ 14. Každá nevěstka, stojící pod dozorem, má se dvakrát týdně v hodině, určené lékařem úředním, lékařsky vyšetřiti.

Vyšetření děje se v úřední místnosti, určené k tomu úřadem mravnostní policie, bezplatně. Vyšetření v bytě nevěstky jest za poplatek 2 K, který se má předem zapraviti úřadu mravnostní policie, v hodinu, určenou lékařem, přípustno.

Nevěstky mají čas, předepsaný jim k vyšetřování, přesně dodržovati. Každé neomluvené nedostavení se k vyšetřování se trestá. Nedostavivši se nevěstka má se k vyšetření předvésti.

Byla-li nevěstka, které bylo vyšetření v bytě povoleno, tříkrát bez omluvy nepřítomna, pozbývá kromě potrestání také dovolení, býti vyšetřována ve svém bytě.

§ 15. Úředně lékařské vyšetření má se provésti s největší svědomitostí, má se vztahovati na všechny části těla, má se vykonati s použitím všech moderních pomůcek (drobnohledné a bakteriologické vyšetření).

Aby se tato vyšetření mohla vykonati, mají se v tom úřední lékaři zvláště vycvičiti, nutné pomůcky mají se jim dodati úřadem.

Lékař má s vyšetřením případ od případu spojití poučení o známkách pohlavního onemocnění a o nebezpečích a následcích takových onemocnění a o hygienických opatřeních zabráňovacích.

Byla-li vyšetřená shledána zdravou, má se to zapsati v knížce. Je-li nemocna, odejme se jí zdravotní knížka lékařem, založí se list nemocenský a tento se s knížkou odevzdá úřadu mravnostní policie. Nevěstka má se týž den u úřadu mravnostní policie hlásiti k odevzdání do nemocnice.

Nevěstce jest v případě jejího onemocnění zakázán všeliký styk pohlavní, ona má se ihned po oznámení nemocnice v této hlásiti k léčení.

Onemocnění má se zapsati v evidenčních listech, vedených úřadem mravnostní policie.

Onemocnělá nevěstka má se až do svého uzdravení zásadně ponechati v nemocničním léčení.

Je-li dle písemného lékařského nálezu přípustno již jen ambulanční léčení, má správa nemocnice a úřad mravnostní policie dozírati na další léčení nevěstek.

Stejný dozor má nastati, když některé nevěstce výjimečně se úřadem mravnostní policie povolí, aby se dala léčiti soukromým lékařem. Také v tomto případě má se nevěstka u úředního lékaře v časových lhůtách, jím stanovených, hlásiti a své další léčení dávati si potvrditi.

Náklady na léčení má si nevěstka hraditi sama, v případě její nemajetnosti její domovská obec.

Je-li to dle písemného nálezu lékařského bez nebezpečí pro okolí nevěstky přípustno, přidrží úřad mravnostní policie nevěstku během doby ambulatorního léčení ke práci.

List nemocenský, sepsaný lékařem a zaslaný úřadu mravnostní policie, odevzdá se nemocnici ošetřující.

Do toho listu se zapíše diagnosa, léčení a nařízení o ambulatorním léčení a pozorování stavu zdravotního.

List nemocenský zůstane v nemocnici až do propuštění, ukončení ambulatorního ošetřování nebo až do konce pozorování a pak se ihned zašle úřadu mravnostní policie.

Ambulatorní léčení, doléčování a pozorování zdravotního stavu má se sděliti úřadu mravnostní policie. Nastane-li nutnost nového odeslání do nemocnice za doby ambulatorního léčení nebo pozorování, má se nevěstka co možná umístniti v oné nemocnici, ve které byla léčena a ve které se vede list nemocenský. Jestli přijetí tam nemožno, má se list nemocenský zaslati ošetřující nemocnici.

Uzdravení nevěstky má se poznamenati v listu nemocenském, v zdravotní knížce a v evidenčním listě. Při jejím uzdravení má se jí opět vydati její knížka zdravotní.

Přesídlení nevěstek během jejich onemocnění jest přípustné jen s povolením mravnostní policie. Přesídlí-li nevěstka na jiné místo, má se úřadu mravnostní policie místa pobytu učiniti sdělení o jejím onemocnění tím, že se zašle evidenční list.

Zvláštní povinnosti nevěstek.

§ 16. Nevěstka jest zavázána, odmítnouti návštěvníka, který jest podezřelý z nemoci, může každého návštěvníka, jí se nelíbícího, zamítnouti a může též od návštěvníka žádati použití profylaktických prostředků.

Nevěstka musí míti praeservativy a ve své světnici vyvěsiti oznámení, že lze tyto prostředky dostati za ceny, schválené úřadem mravnostní policie.

Mimo to musí každá nevěstka míti dostatečnou zásobu 5%ní bórové vaseliny v tubách a lysolového mýdla a pro vlastní potřebu bidet a irrigátor s příslušnou k tomu hadicí a kohoutkem třemenovým.

Nevěstka má každému návštěvníku bez požádání ukázati zdravotní knížku, aby zvěděl její jméno a mohl nahlédnouti v záznam o poslední prohlídce lékařské. Mimo to má každému návštěvníku bez požádání nabídnouti prostředky profylaktické a jemu po vykonaném styku pohlavním vydati mýdlo lysolové. Bórové vaseliny má se použítí před každým stykem pohlavním a důkladného omytí teplou vodou a lysolovým mýdlem po styku pohlavním bezpodmínečně.

Orgány mravnostní policie mají se přesvědčiti o tom, že nevěstky mají všechny prostředky profylaktické.

Nevěstkám jest zakázáno potulovati se na ulici ve společnosti jiných nevěstek nebo svých obránců a poskytovatí pobyt obráncům těm ve svých bytech.

V zájmu veřejného řádu a slušnosti mohou býti vydána nařízení, směřující k zamezení chování, vzbuzujícího pohoršení, nevěstek, obývajících ve větším počtu dům nebo ulici.

Vystoupení z dozoru.

§ 17. Nevěstka, která se chce vzdáti prostituce, má to osobně ohlásiti u úřadu mravnostní policie, pak má býti úředním lékařem vyšetřena.

Shledá-li se při vyšetření nemocnou, nastane její lékařské ošetřování.

Je-li zdráva, má podati důkaz, že může vésti spořádaný způsob života nebo našla službu nebo práci.

Nevěstky, které se bez ohlášení vymknou dozoru, mají se potrestati.

Vystoupení nevěstek z dozoru má se poznamenati v evidenčním listě. Zdravotní knížka má se u úřadu mravnostní policie uložit.

Další kontrola nevěstek, vystoupivších z dozoru, má se provésti dle zásad o vypátrání osob ženských, které provozují prostituci tajně.

Přesídlí-li nevěstka na jiné místo, má se úřadu mravnostní policie jejího nového místa pobytu sdělit, že stála pod dozorem. Přesídlení má se poznamenati v evidenčním listě, opis evidenčního listu má se zaslati úřadu mravnostní policie nového místa pobytu.

Vypátrání ženských osob, které prostituci provozují tajně.

§ 18. Vypátrání oněch ženských osob, které provozují prostituci, aniž se dobrovolně podrobily dozoru nebo nuceně byly postaveny pod dozor, náleží úřadu mravnostní policie.

Bezpečnostní orgány a zvláště policejní agenti, určení k mravnostně policejním jednáním úředním, mají proti ženským osobám pro vykonávání prostituce tehdy zakročiti, když skutková povaha prostituce jest zjištěna způsobem, vylučujícím všelikou pochybnost, nebo jest-li nutno zakročiti z důvodu trestního práva (§ 516. trest. z., § 1. zák. ze 24. května 1885, ř. z. č. 89, § 11. císařského nařízení z 20. dubna 1854, ř. z. č. 96).

Kontrola má se vztahovati také na takové osoby, které pod zdáním povolání nějakého konají pohlavní styk k účelům výdělečným.

Oznámení pro kuplířství nebo na osoby, které jsou podezřelé z prostituce, povážlivé inseráty v denních listech mají se učiniti předmětem vyšetřování.

Zvláštní kontroly vyžadují hostince se ženskou obsluhou a hostince pro chudší obyvatelstvo.

Mezi číšnicemi, animírkami a mezi návštěvnicemi nižších výčepů nalézají se často nevěstky, nejsoucí pod dozorem.

Proti majitelům výčepních místností, kteří používají k obsluze ženského personálu, který se oddává prostituci, nejsou pod dozorem, má se učiniti oznámení úřadu živnostenskému, vždy však trestnímu soudu. Takovým hostinským má se odníti všeliká policejní výhoda (licence míti otevřeno přes hodinu zavírací, pořádati hudební produkce a hry). V případě nutnosti má se naléhati na odnětí koncese.

Zjišťování, zdali se nějaká osoba ženská věnuje prostituci, má se dáti se šetřením pověsti dotyčné ženy.

Trestní ustanovení.

§ 19. Přestoupení příkazů a zákazů, tvořících předmět tohoto regulativu, trestá úřad mravnostní policie, odvoláváje se na § 5. bod 2. zákona ze 24. května 1885, ř. z. č. 89, ministerské nařízení ze 30. září 1857, ř. z. č. 198 a cis. nař. ze 20. dubna 1854, ř. z. č. 96.

Trestní řízení úřední dle § 5. bod 2. zákona ze 24. května 1885, ř. z. č. 89 má se zahájit, dopustí-li se nevěstka, několi-krát potrestaná, takové výtržnosti, že v tom jednak dlužno spatřovati nedbání mravnostně policejních nařízení, jednak však policejní výměrou trestu nemůže se již vystačiti nebo když se jeví žádoucným odevzdání do polepšovny nebo donucovací pracovny.

Při oznámeních, činěných soudy, má se přesně uvést skutková povaha a podati žádost za stihání trestní.

§ 20. O každém úředním jednání proti nevěstce, nepodrobené dozoru, má se založiti arch přehlídkový.

Před každým úředním podáním proti nezletilé osobě ženské má se vyrozuměti úřad péčovní.

Policejní potrestání osob, usvědčených z prostituce, děje se s odvoláním na § 5. zákona ze 24. května 1885, ř. z. č. 89 a ministerské nařízení ze 30. září 1857, ř. z. č. 198. O zavedení trestního jednání úředního jsou směrodatna ustanovení, daná pro nevěstky, jsoucí pod dozorem.

Je-li provozování prostituce dokázáno, má se příslušná osoba ženská přivesti k úředně lékařskému vyšetření a s ní, je-li nemocna, nakládati tak, jako by stála pod dozorem. Proti ženským osobám, které se nepodrobí povinností, jím v tom příslušejícím, má se zakročiti dle § 5. bod 2. zákona ze 24. května 1885, ř. z. č. 89, nařízení ministerského ze 30. září 1857, ř. z. č. 198, a císařského nařízení ze 20. dubna 1854, ř. z. č. 96.

Osoby, které jsou cizími příslušnicemi, mají se v případě jejich pozastavení odeslati postrkem nebo vypověděti, rozhodně však navrhnouti k odeslání postrkem nebo vypověděni.

Příslušnost úřadů.

§ 21. Mravnostní policii ve smyslu tohoto regulativu vykonávají politické úřady I. instance.

Úřad mravnostní policie má trestní právo nad nevěstkami dle § 5. bod 2. zákona ze 24. května 1885, ř. z. č. 89, v rámci nařízení ministerského ze 30. září 1857, ř. z. č. 198 a císařského nařízení ze 20. dubna 1854, ř. z. č. 96; úřad ten vydává rozhodnutí, dle kterého ženská osoba se staví pod dozor; jemu přísluší kontrola nevěstek, vedení evidence nevěstek stojících pod dozorem, jejich odevzdání do nemocnice v případě onemocnění; on činí návrh na odeslání postrkem nebo vypověděni, není-li sám úřadem hnaneckým; má vypátrati osoby ženské, které se oddávají prostituci, nejsouce postaveny pod dozor. —

Po politickém převratě 28. října 1918 nabyli v Československu většiny abolitionisté a následek toho byl, že v Národním shromáždění byl přijat zákon ze dne 11. července 1922 (Sbírka zákonů a nařízení č. 241), o potírání pohlavních nemocí.

Jím dle § 13. (zrušení reglementačních opatření) „všechna dosavadní policejní a jinaká správní opatření, směřující k doзору na prostituci, se zrušují“.

§ 14. Nevěstince se zrušují. Zřizování a udržování nevěstinců se zakazuje a trestá podle ustanovení zákona o kuplířství.

§ 15. Státní správa (§ 29.) postará se, pokud toho bude třeba, o zřízení ústavů, ve kterých se dostane řemeslným prostitutkám dočasného útulku a příležitosti k nápravě.

§ 16. Osobám obojího pohlaví do osmnácti let, vedoucím život pohlavně nemravný, věnována budiž orgány veřejné správy nejbdělejší péče, a kde toho třeba, buďtež učiněna vhodná opatření k jejich nápravě v mezích platných ustanovení zákonných.

§ 27. (Zrušení dosavadních předpisů.) Tímto zákonem zrušují se, pokud mu odporují, všechny zákony, nařízení a předpisy o předmětech, jež tímto zákonem se upravují. Zejména se zrušují § 379. trestního zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., § 5. odst. 1. a 2. číslo 1—5 a odstavec 4. zákona ze dne 24. května 1885, č. 89 ř. z.

Aby se však zamezilo šíření nakažlivých nemocí pohlavních, bylo § 2. nařízeno, že každý, kdo je stížen pohlavní nemocí takového stupně, že může způsobiti nákazu, je povinen dáti se léčiti lékařem, oprávněným vykonávati lékařskou praxi, a to soukromě nebo ve veřejném ústavě léčebném.

§ 3. Pokud nestačí předpisy o bezplatném léčení nemajetných, budou nařízením učiněna opatření, aby každý nemajetný, stížený pohlavní nemocí, mohl býti léčen na státní útraty.

Praktickým lékařům uloženo za povinnost každé onemocnění pohlavní nemocí hlásiti příslušnému úřadu.

§ 7. Lékař, ošetřující osobu, stíženou pohlavní nemocí, jest povinen

1. učiniti úřadu (obstarávajícímu veřejnou správu zdravotní) písemné oznámení:

a) nedbá-li nemocný jeho předpisů a vzniká-li tím nebo z jakékoli jiné příčiny nebezpečí, že přenese nákazu na jiné osoby, nebo

b) přeruší-li nemocný léčení a nevykáže-li se, že se léčí u jiného lékaře neb v ústavě léčebném, nebo

c) nesplní-li povinnosti v § 6. uvedených (t. j. i po skončeném léčení podrobiti se v určitých obdobích opětovnému lékařskému vyšetření, považuje-li to ošetřující lékař nebo příslušný úřad zdravotní za nutné a nařídil-li tak);

2. pátrati dotazem u nemocného po prameni nákazy a sdělení nemocného oznámiti úřadu;

3. upozorniti nemocného na nakažlivost nemoci a na trestnost přenesení nákazy, po případě varovati ho před uzavřením sňatku a doručiti mu na řádné potvrzení tištěné poučení, jež mu úřad za tím účelem bezplatně dodá.

Jde-li o ošetřování v ústavech léčebných, mají tyto povinnosti přednostové těchto ústavů (klinik, oddělení).

§ 12. nařízeno poučovati o pohlavních nemocech. „Státní správa (ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy) učiní opatření, aby mládež ve škole a mládež školu opustivší poučována byla vhodnými osobami, zejména školními a k tomu určenými lékaři a způsobem věku svému přiměřeným o pohlavním životě, nebezpečí pohlavních nemocí a ochraně proti nim, o nebezpečí prostituce, jakož i aby bylo zahájeno na širokém podkladě všeobecné poučování tiskem o pohlavních nemocech, za součinnosti sociálně pojišťovacích ústavů a příslušných zdravotně kulturních korporací v dohodě s příslušným ministerstvem.

Přestupky tohoto zákona a nařízení podle něho vydaných, pokud nejsou trestny soudem, trestají se (§ 17.) politickými úřady pokutou od 50 do 10.000 Kč nebo vězením od jednoho dne do 30 dnů; jsou to ohrožení a porušení zdraví pohlavními nemocemi (§ 18. a 19.), vyzývání k smilstvu (§ 20.) a pohoršlivé provozování smilstva (§ 21.).

Nevěstinců, které byly následkem zákona o pohlavních nemocích zrušeny, nebylo příliš mnoho, neboť roku 1920 čítalo se v celém Československu 406 nevěstinců s 1306 nevěstkami, umístěnými v nich, a to

nevěstinců nevěstek		nevěstinců nevěstek	
v Čechách	305 706,	v Praze	21 103
na Moravě	45 262,	v Brně	18 116
ve Slezsku	11 75,	v Opavě	4 22
na Slovensku . . .	44 249,	v Bratislavě . . .	9 76
v Podkarpatské Rusi	1 14,	v Užhorodě	1 14

Zapsaných nevěstek volně bydlících bylo v Čechách 326, na Moravě 21, ve Slezsku žádná, na Slovensku 95, v Podkarpatské Rusi žádná, úhrnem v celé republice 442. Celkový počet zapsaných nevěstek vůbec činil tudíž v Čechách 1032, na Moravě 283, ve Slezsku 75, na Slovensku 344, v Podkarpatské Rusi žádná, celkem v celé republice 1748, takže při počtu obyvatelstva 13,595.816 připadalo na každých 100 tisíc obyvatel 13 nevěstek.

Prostituce tajná odhaduje se pateronásobným počtem nevěstek zapsaných, což činí asi 8.750, takže celkový počet nevěstek vůbec odhadoval se asi na 10.000.

Tím ovšem zmizela prostituce zapsaná, ale nevymizela prostituce vůbec, neboť stát není s to, pouhými opatřeními policejními nebo zákonnými prostituci vymýtit, jak ukázaly dosud dějiny všech států. Cíle toho bylo by lze dosíci jen z mravního přesvědčení a mravní síly národa samého.

Částečně by se sice omezila prostituce úpravou poměrů sociálních, podporujících dosud prostituci, kdyby se totiž především na jedné straně zjedнала možnost brzkých sňatků mužům, odkázaným dosud pro malé příjmy k nucenému bezženství, a kdyby na druhé straně se opatřila ženám samostatná existence a opora v těžkém víru životním. Tím by bylo ženám samostatným, z vlastní síly na základě volebního práva do života společenského zasahujícím a jej utvářeti pomahajícím, umožněno, aby při uzavírání sňatků nabyla většího významu duševní náklonnost nad činitelem hospodářským, jakým bývá dosud často věno, pokud přesahuje míru, potřebnou pro zalo-

žení domácnosti nebo nutného podniku výdělečného, neboť v peněžních sňatcích má žena spíše cenu majetkovou nežli osobnostní, kupující si vlastně věrnost manželovu, jako si za pradávných dob kupoval muž ženu za předmět či majetek požitkový.

Poněvadž vedle sociálních příčin je prostituce valně podmíněna také mravními příčinami, totiž náklonností k přepychu a k životu v rozkoši bez velké námahy, bylo by nutno výchovou odstraniti také tyto velmi rozšířené podmínky prostituce žen.

Posléze by zbývaly ještě čistě biologické, po případech chorobné příčiny prostituce žen, totiž nemožnost rozumně ovládati pud pohlavní, buď proto, že při normální schopnosti duševní jest pud pohlavní abnormně zvýšený, nebo častěji proto, že při normálním pudu pohlavním jest duševní vláda nad ním chorobně zeslabená. Odstranění nebo zmírnění těchto příčin spadá do oboru čistě lékařského.

* *

*

II. Příjice.

Příjice, která tak mocně zasáhla v názor na prostituci, byla, jako jiné nemoci pohlavní, známa již ve starověku, ale teprve na sklonku 15. věku se za příznivých poměrů rozšířila ve větším rozměru a horším způsobu po celé Evropě.

Ve středověku byla již známa ve Španělsku, tu a tam v Německu a zvláště také v Itálii, kde se za polního tažení francouzského krále Karla z Anjou proti Neapoli ohromně rozmohla, přímo epidemicky, a po dobytí Neapole 12. února 1494 byla vojsky zavedena do sousedních krajín, zvláště Francie a Švýcarska. Podle vojska Karlova byla nazvána morbus francigenus, ve Francii však zase morbus Neapolitanus (mal de Naples), dále grossa variola, variola seu lues gallica, pudendagra, mentulagra, v Polsku morbus Pokutienensis, v Čechách francská nemoc, francouzi, prašivina celého těla.

Je nápadno, že příjice se objevila v době, když lepra v Evropě téměř úplně vymizela, takže někteří se domnívali, že se vyvinula z lepry. Jest však možno, že pod jménem lepry

zahrnovala se dříve i ojediněle se vyskytující příjice, jako se do lepry počítaly i jiné kožní nemoci.

Proti mínění, že nemoc francská povstala teprve za výpravy Karlovy proti Neapoli, mluví také Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus*) z Hohenheimu, zvaný Paracelsus (1493—1541) v knize „Durch den Hochgelehrten Herrn Theophrastum von Hohenheim beyder Aztney Doctoren von der Frantzösischen Kranckheit drey Bücher (gedruckt zu Nurnberg 1530), tvrdě, že již r. 1480 se mluvilo o nemoci venerické a že povstala sběhem rozličných okolností již r. 1470. Paracelsus vypočítává její tvary: vřed, puchýř, neštovice, cambucca = ulceratio ex bubone. Jiný spisovatel, Lessing, říká, že cambucca est pudendi ulcus ex luxu ad luis gallicae malignitatem exacerbatum. Výraz cambucca (zdají se to býti condylomata) nalézá se již v létech 1399—1488 jako běžný v Glossarium Toingerii.

Také v Čechách byly nemoci pohlavní a jich následky známy již před epidemickým objevením se příjice.

Snad na to poukazuje již místo v knize „O obecných věcech křesťanských“, sepsaných 1376 Tomášem ze Stítného: „A jest (pateř či otčenáš) dobrým, nábožným pln chuti, ale nenábožným nenie chuten, ještě mají zkažené dásní milování věcí tohoto světa; jimiž nic nevonie duchovního, jen to, ještě slušie k světu,“ není-li výraz „zkažené dásní“ míněn jen obrazně.

V lékařském rukopise „Medicinale“ (v museu českém), opisu to staršího „jádra“ lékařského (1422 collegit Albicus in Vratislavia) děje se zmínka o „cabucca in virga virili“.

V „Ranném lékařství“ (v universitní knihovně) z polovice 15. věku uvádějí se tyto tvary pohlavních nemocí: „nemoc fyk, kterýžto roste z zadku neb v mužském stroji, neb v nose neb při voku“, „hojiti lidi na palici, kdo má palici, nebo když hnije od nečisté ženy.“ „Kdo je prašiv na celém těle, že se lidem zdá jako malomocný.“

V rozličných „jádrech“ často se vyskytují výrazy „díry v lůně, díry na nádobí mužském“.

V rukopise universitní knihovny (r. 1419) nalézá se věta: „Kto má ffik nebo štětku muž nebo žena v lůně.“

Vypravuje se také o Eneáši Sylviovi (Aeneas Sylvius Piccolomini), pozdějším papeži Piů II., že měl v Čechách potíže s venerickou nemocí a k zotavení s prospěchem používal

*) Působil svého času také na Moravě.

prý Janských Lázní, začez jim také dal své požehnání. Eneáš Sylvius byl totiž r. 1451 jako tajemník Kašpara Šlika, říšského kancléře císaře Bedřicha, spolu s Prokopem z Rabštejna a dvěma šlechtici rakouskými vypraven do Čech na sněm benešovský, aby upokojil stavy české, žádající důrazně vydání mladého krále Ladislava. Do Prahy tehdy Eneáš Sylvius nepřišel, obávaje se moru, tam panujícího.

Prvý soustavnější popis příjice v cizině podal Girolamo Fracastori (1483—1533), lékař a hvězdář ve Veroně, ve svém spise: *Syphilis sive Morbus Gallicus libri III.* (Veronae 1530), kde po prvé použil pro ni názvu syphilis.

Dle Fracastoriho pozorovali lidé četné vředy na údech pohlavních, nemocní byli bledí, sešlí, měli tu a tam horečku, potili se a byli sklíčení. Po krátké pouze době inkubační vyvíjely se vředy po celém těle, v ústech a nose, zejména ztráta nosu a čípku byla v první době dosti častou. Brzy potom objevovala se gummata po celém těle, zvláště na rukou a nohou, a proměnila se ve vředy hluboké. Pak si naříkali nemocní na prudké bolesti v údech, dostavující se zejména v noci. Nemocní jeví sešlou výživu, záhy se dostavovaly také horečky a nemocný pomalu podlehl horečce kachektické nebo jiným prudším komplikacím. Nemoci kostní vyvínovaly se později asi za rok. Ponenáhlu se prudkost nemoci mírnila, až v druhé polovici 16. věku nabyla asi nynějšího rázu. Zlepšení to nastalo asi lepší úpravou společenských poměrů a lepším léčením.

O tom, jak se záhy šířila příjice do zemí českých, je zachováno několik zpráv. První zpráva je ze sousedních Rakous.

V té době (1494) byl ve Vídni vedle brány lázeňské založen špitál pro nemocné studenty, který hned následujícího roku přinesl velký užitek, neboť r. 1495 vypukla ve Vídni a Rakousích nová nemoc, o které, jak praví pater Fuhrmann v *chronicon Mellicense* (Melk) dříve se ani neslyšelo ani nevědělo. Původně přišel prý tento mor dle všeobecného mínění s námořníky z nového světa do Španěl, odtud s vojáky a kupci do Neapole a celé Italie a dále do Francie, Německa, Rakouska a zvláště do Vídně. Pravděpodobně však pochází tento jed, jako jed neštovičný, z Afriky, odkud s portugalským obchodem s Guineou přišel do Italie. Byl to ošklivý stav, neboť lidé, jím postižení, dostali na celém těle vyrážku a byli plni svrabu a prašiviny, čím některý často přes rok byl zachvácen, mnoho tisíc však tím zemřelo. Nepomáhal žádný prostředek mimo koupele a některé masti, jimiž přece mnohým

bylo pomoheno. A když ta nemoc v celé zemi zuřila, objevil nějaký Hauermann vedle Kremže studánku s kříšťálově čistou vodou ve své vinici, která byla shledána za výborné antidotum proti tomu moru. Nastal tudíž z daleka i široka veliký sběh těch lidí a voda se prodávala jako balsám za hotové zboží. Pro tento mor byly ve Vídni na universitě všechny školy na dlouhý čas zavřeny. Nemoc tu nazývali tehdy „zlé neštovice“ nebo „Lembdt“ (obrna údů).

Dr. med. a rektor vídeňské university Scipio vydal již r. 1497/9 pojednání: „A malo francos. s. morbo Gallorum preservatio ac cura“.

Schickfuss ve Slezské kronice (Lipsko 1625) v 1. knize píše: „Pak jest tento rok (1496) také památný tím, že v něm Bůh ukázal nový příklad svého hrozného hněvu na hříchy lidí, zvláště na nemravnost a necudnost. Neboť když Francouzi ve svrchu uvedené válce neapolské pomocí Němců pronikli skoro celou Itálií a posléze krále, kteří byli proti Francouzům příliš slabí, z Neapole vypudili, hleděli se Španělé Francouzům pomstítí lstí a hbitostí. Otrávilí studně a chléb a poslali ze svého ležení francouzským vojákům, kteří byli nakloněni k necudnosti, španělské nevěstky. Tím nabyla tato hrozná nemoc nejen ve francouzském ležení a válečném lidu, nýbrž i skoro po celé Evropě rychle a hbitě převahy. Zuřil pak mor kolem sebe tak, že nalézám napsáno, že již v roce 1495 přišel až ke Krakovu a následujícího roku do Slezska.“

V roce 1503 zemřel touto nemocí a po ní následujícími úbytěmi Bedřich, kardinál krakovský, bratr krále Zikmunda. Na začátku byl mor ten tak bolestivý, že k vůli němu se mnozí o život připravili. Lékaři vymyslili proti němu rozličné léky, ale nic nepomáhalo, až posléze (podle zvyku arabských lékařů) byli nemocní vykuřováni rtutí a mazáni mastí, z ní připravenou; tímto lékem mnozí lékaři vydělali a nabyli velkého jmění.

Posledně Španěl, jménem Consalvus, vynalezl lék z Indie, neboť přivezl dřevo, které nám bylo v těchto zemích dříve neznámé, zvané sanctum a guaiacum. Toto dřevo vařil a tím mnoho lidí zhojil, takže svým dětem, jak se píše, zanechal přes 3000 zlatých. A ještě dnes se shledává zjevně, že toto dřevo má podivuhodnou sílu čistiti játra a ztravovati zlé humores, takže dosud žádný lepší lék proti této nemoci nebyl nalezen.“

Mikuláš Pol († 1682) uvádí ve výroč. knihách města Vratislavi o příjici tuto zprávu: „R. 1496 hrozná a neslýchaná nemoc, zvaná francouzy nebo lišejevý mor indiánský, po prvé

se vplížila a zpozorována byla ve Slezsku. Rok před tím přinesla ji žena, která putovala z Říma, do Krakova, dva roky před tím byla nemoc ve Španělsích, Vlaších a Francii. Tři roky před tím byla zpozorována v Mauretánii. Tak se tento ostrý svrab z jednoho času do druhého, s jednoho místa na druhé rozšířil.“

Dle Pola r. 1502 přišla mezi chudé žáky zvláštní nemoc tato, takže jich 250 leželo a prostor u sv. Jeronýma byl příliš malý a úzký, pročež městská rada koupila dům vedlejší a nemocné tam poukazovala. R. 1515 zemřel francskou nemocí opat Jakub u sv. Vincence. Budova, kterou bernardínští mniši zřídili za chorobinec pro své nemocné, byla za Polových dob špitálem pro „francouze“. Když r. 1525 vratislavská rada uchopila se přísných opatření na zamezení žebroty, byli nemocní s francouzy a nezhojitelní odkázáni do špitálu u sv. Lazara. Od morového roku 1585, kdy ve Vratislavi 7689 osob více zemřelo než bylo křtěno, bylo dvěma městskými lékaři, totiž barbýřským pomocníkem Baltazarem Keilem a Hansem Engelem léčeno celkem 2574 osob a z toho Engelem „in morbo gallico“ 36, Keilem 40. Od té doby zůstal bývalý barbýřský pomocník Keil „francouzovým lékařem“ a udává se pravidelně počet osob, léčených jím „in morbo gallico“ takto:

1586: 17	1604: 92
1587: 46	1605: 70
1588: 44	1606: 60
1589: 69	1608: 79
1590: 64	1609: 61
1591: 74	1610: 94
1592: 89	1611: 453 (ode všech lékařů)
1593: 77	1612: 40
1594: 61	1613: 35
1595: 69	1614: 81
1596: 96	1616: 30
1597: 91	1617: 27
1598: 91	1618: 23
1599: 194	1619: 30
1600: 161	1620: 47
1601: 107	1621: 30
1602: 78	1622: 32
1603: 94	

Na Moravě objevila se příjice po prvé r. 1495.

Známary odbojník a nepřítel krále Ferdinanda I. a jeho poddaných Šarovec ze Šarova, moravský rytíř, měl r. 1541

jako zvláštní znamení nos, částečně poškozený nemocí francskou.

Z Moravy pochází první vědecká zpráva o příjici z péra zemského lékaře dr. Tomáše Jordána z Klausenburku (1539 až 1586). R. 1577 vyskytla se totiž příjice v Brně, kde jí onemocnělo na 100 lidí, kteří si dali sázeti baňky v lazebně Adamově. Nemoc počínala na místě, kde byly dávány baňky, zvláštními zánětlivými příznaky a zasáhla po čase celé tělo. Vylíčení epidemie té vydal Jordanus ve spise: *Morbus Brunno — Gallicius seu luis novae in Moravia exortae descriptio*“, vydané tiskem ve Frankfurtě r. 1578, 1580 a 1583.

R. 1622 působil na Moravě zvláštní lékař příjice, totiž Eckart (nebo Ekhard), vulgo francouzový lékař, který se r. 1619 činně zúčastnil moravského odboje proti císaři a byl odsouzen za to ke ztrátě celého jmění svého a ke 3 měsícům vězení.

V Čechách připomíná se příjice po prvé roku 1498 a to v městské knize Litomyšlské, kde se uvádí, že „Markéta Hradecká a hospodář její, ležice oba v nemoci francské, kšaft činí.“

Hájek uvádí objevení se její ve spojení s tehdy se vzrůstajícím rozmařilým životem, jevícím se mimo jiné nošením oděvu rozličných barev. Píšeť ve své kronice: „1499 přišla do Čech divná nemoc, prvé před tím v tom království neslýchaná, již říkají nemoc francská, a ta se ukazovala na lidských tělech s rozličnými barvami tak, jakž byli oděvové, červené, bílé, černé a žluté barvy krom zelené. Lékaři pak dělali jsú na ty bolesti masti zelené barvy tak, aby se všecky barvy jak na oděvu, tak na těle vyplnily, a mnozí od té nemoci mřeli.“

Dle *Chaos rerum memorabilium* (v archivu města Prahy) „r. 1500 v Čechách i ve vůkolních zemích neduh a nemoc jakási nová a prvé neslýchaná jest vznikla, kteráž velmi škodlivá lidskému pokolení byla, takže lidé dchnutím, pitím z jedné nádoby, užíváním roucha i také na posteli odpočínutím jedni druhé nakažovali.“ Král Vladislav dal z Uher Pražanům výstrahu před tímto neduhem, a když tento i v Čechách proskakoval, lidé před ním utíkali a „lidí nedůležitých, chudých a jinak potřebných a tím neduhem se trápících se štítili a všelijak se varovali, ba ani do svých domů je přijímati nesměli, z čehož potom přišlo, že po ulicích, na ryncích, na březích i po haldách ubozí a nakažení lidé leželi a nemohouce od žádného pro příčinu nakažení žádného opatření dojíti a pohodlí užítí, v svém ukrutném trápení trvali.“ Teprve když míšeňský kníže Jiří a jiná knížata přijeli do Prahy

ke králi Vladislavovi, tu Pražané chtějí „rynek svůj sice prvé spanilosti plný více ozdobiti“, rozkázali, aby „krámy nějaké z dříví toliko vystavené a šindelem prostě přikryté, kteréž na tom místě proti rothšmidům... dvěma řady postaveny byly“, ven za město za bránu Poříčskou vyvezeny byly a aby všichni kdož tomu „francouzskému neduhu i také jiným nemocem poddáni byli“, ven z města se vystěhovali a do těch krámců obrátili. Když pak nastala zima, dali konšelé nemocným svět-nici postaviti a napotom mnozí lidé milosrdní k tomu zna-menitou pomoc učinili, takže se mohl kostel i špitál z kamene vystavěti. Hlavní zásluhu o to měl kněz Matěj Hlavně, jenž až do smrti s těmi lidmi chudými pracoval a za jeho příkladem mnozí dobří lidé statky svými ten špitál a to záduší nadáli, platy nakoupili a svou vůlí poslední i zápisy do desk zem-ských, kněh městských i jinými rozličnými spravedlivostmi to stvrdili“. 14. května 1507 pak král Vladislav listem z Bu-dína udělil purkmistru, radě a vši obci Starého města „vrchní právo a podacie kostelní nového špitálu a kostela sv. Pavla za Poříčskou branú.“

Zbožní a lidumilní měšťané někteří, činíce ve své závěti odkazy lidem chudým a nemocným, nevylučovali z těchto ubožáků ani lidí, stížených příjící. R. 1512 ustanovil Bohu-slav Dražický, aby jeho dům na Hradčanech vedle brány Pohořelecké (č. 179) po jeho smrti byl prodán a obrácen na milosrdné skutky „malomocným, nuzným a francovitým.“

Takové poměry, jaké byly v Praze, panovaly tehdy i v ji-ných zemích, na př. v Dánsku, jak píše páter Parvus Rosae-fontanus, ve svém *Chronicon regis Daniae* (r. 1560): v Dán-sku ještě r. 1516 „chudí, nemocní a vředovatí lidé na ulicích a silnicích Kodaně polehávali a pro své zlé neštovice (pří-jící) a jiné Bohem seslané choroby nemohli naléztí přístřeší“. Proto také tam Klaus Jensen královským dopisem podporo-val Dennea v jeho snaze, zbudovati před branami Kodaně útulek, zasvěcený sv. Anně, pro tyto nemocné.

V „Starých letopisech českých“ uvádí se o objevení se příjice v Čechách toto: „1504. Téhož léta a předešlých tří v zemi Franské a jinde, i v Čechách, vznikly divné a neslý-chané nemoci na lidech, ježto slauly franské nemoci, pryský-řové a neštovice rozjídavé, a potom co škralaup strupové, a k tomu lámání v kostech ukrutná, že mnozí lidé na ně mřeli; a toho velmi mnoho po mnohých zemích a dluho trvalo. A to proto, že lidé v nešlechetnosti i duchovní proti pánu bohu vydali sau se. Téhož léta v auterý po veliké matce boží biskup Filip Sidonský posvětil kostela nového před Poříckau

branou ve špitále ve jméno S. Trojice a S. Pavla péčí Sigmunda Holce toho konšele a jiných dobrých lidí."

1509. Před tím toho léta zjevila se voda za Štěchovici, u Buše, která už se lidé hojili na rozličné nemoci a zvláště na francouse. Kdo se jí napil a umyl, zhojil se. A vozili ji sobě lidé v sudech na vozích i pěšky nosili do rozličných a dalekých krajín, i cizozemci, a lidu k ní veliké množství a bez přetrže chodili, a vždycky jí dosti bylo, ač byla jen malá studánka v lesích. Ten div pán bůh lidem ukázal, aby se v své zlosti upamatovali a k němu se obrátili; ale když předce tak zůstávali hřešice, odjal tu vodu zase, že se ztratila a všecka zmizela."

Po objevení se příjice v Čechách nejsou zmínky o ní ve spisech lékařských již žádnou vzácností.

V nástěnném kalendáři mistra Jana Žateckého z roku 1517 jest u prosince poznámka „na štíru zle musky úd lecziti“.

V rukopise Roudnické knihovny Lobkovické jest uvedeno: „Komu konec hnije, proti lámání francské nemoci (spis mistra Jana 1520)“ a r. 1557: „Komu se konec ospí neb ženě vateh“.

V jádře lékařském z roku 1545 (v museu Českém) se mluví o „palici, fyku, o strupech francských, vyhnati francouze z út“.

V rukopise (v museu českém) jsou výrazy: „Komu konec hnije a nároky otekou“, „proti palici na konci“, „proti francské nemoci; tato jest trojí: první po strupech bývá poznána, druhá provalení, třetí lámání kostí“, „francská nemoc, která člověka suší“.

Objevení se příjice ve tvaru hromadném a těžkém (vředovitém) zastihlo tehdejší lékaře úplně nepřipravené a proto se proti ní užívalo dle tehdejších názorů o podstatě chorob nejrozmanitějších obvyklých prostředků, jako pouštění krve, projímadel, lázní potných, léků pot vzbuzujících a mastí, obsahujících kamenec, zinek a koření aromatická. Když se takovými prostředky nemoc nedala odstraniti, zkoušely se i jiné masti, obvyklé při chorobách kožních, zejména mast Saracenská, obsahující rtuť, olovo, euphorbium (prýšec) a stap-hysagriu.

Poněvadž se tehdejší vzdělaní lékaři nemoci té sami štítili nebo se zřetelem na své nemocné, náležející lepším třídám, nebo pro skrovný nebo žádný zisk z chudých nemocných vyhýbali se léčení příjice, činili tak zprvu po většině buď jen řemeslní barbyři a lazebníci neb obyčejní mastičkáři, staré ženy, ovčáci, pohodní a kati, kteří léčice takové nemocné „na jedno kopyto“, zavinili mnoho zlého.

Tak vypravuje Hutten, který sám na sobě 11krát a to bezúspěšně provést dal léčbu, pozůstávající z natírání šedou masťou a velikého pocení, že nějaký pokoutní lékař přílišným topením v jakési peci, sloužící za parní lázeň, v jednom dni tři sedláky o život připravil.

Příčina, proč se nemocní uchýlovali s příjící k pokoutním lékařům, byla také ta, že se po objevení příjice leckde přísně postupovalo proti chorobě i lidem jí stíženým, takže nemocní hledíce uniknouti opovržení společenskému, nemoc tajili a se uchýlovali raději k laikům, často na svou škodu. Kdežto v některých zemích mnohé nemocnice (špitály) nechtěly příjících nemocných přijímati do léčení, byly, jak již pověděno, v Čechách v Praze a ve Slezsku ve Vratislavi již od počátku zřízeny záhy pro takové nemocné zvláštní nemocnice a ustanovení lékaři nebo ranlékaři.

Pro nehody, které se udály při léčení příjice zejména nadměrným pocením, se vzdělaní lékaři vyslovili sice proti takovému léčení, ale když příjice se objevovala i u osob vyšších stavů, ano i panovníků, začali sami používatí takové léčby, zejména rtuti, kterou do léčení vůbec zavedli Arabové a to zvláště Avicenna. Natírání rtuťovou masťou při příjici doporučoval po prvé roku 1495 Benedictus a po něm jiní, ale již r. 1498 povstala reakce proti jejímu užívání, když Natalis Montesauro prohlásil, že veškeré vyrážky příjické jsou působeny právě rtutí. Následkem toho obraceli se lékaři ke prostředkům „krev čistícím“, to jest pot a průjem působícím (theriak, mithridat, bezoar), vedle zevního upotřebení masťou leptavých (olovo, zinek). Z vnitřních léků „krev čistících“ největší slávy dosáhlo dřevo guajakové, které r. 1508 mnich Delgado přivezl ze západní Indie do Španěl a jehož odvarem dle udání Pola se uzdravilo na tisíce příjických, dříve bez úspěchu léčených rtutí, mezi nimi i zmíněný Hutten. Bylo proto dřevo guajakové považováno za lék zázračný a nazýváno dřevem svatým (lignum sanctum), stromem zázračným (arbor mirabilis), nadějí lidstva (spes hominum), ozdobou věčnou (aeternum decus) a novou slávou světovou (nova gloria mundi). Podávalo se v odvaru z 1 libry na 8 liber vody a z toho ráno a večer po 2 librách, při čem se nemocný 2 hodiny v posteli potil; tato léčba zahajovala se projímadly a použitím krve z žíly a byla spojena s přísnou dietou v domnění, že se příjice nejlépe a nejsnáze vyléčí potem a hladem. Aby se toho dosáhlo, bývali nemocní často i několik neděl každý den po několik hodin nuceni prodlévati v bednách, k tomu pocení zvláště zřízených, ano někde i zahrabáni v koňských lejnech.

Za takového stavu vědomostí lékařských o podstatě příjice a jejím léčení podal zevrubnější vylíčení příjice z prvních dob jejího objevení se v Čechách dr. Kopp z Raumentalu, osobní lékař krále Ferdinanda I., ve spise: „Gruntovní a dokonalejší regiment, jak jeden každý člověk ve všech věcech zdraví své s boží pomocí uměním vždycky opatrovati a mnoho těžkých nemocí i také nečasnou smrt předcházeti má a může. Skrze urozeného a vysoce učeného Jana Koppa z Raumentalu, sedmera svobodných umění a v lékařství doktora, v šest dialogů aneb šestero rozmlouvání pořádně sepsaný. A skrze urozeného Hynka Krabice z Waitmille v češtinu*) přeložený. — V Praze 1536.

Páté rozmlouvání „jak se ti, kteří francouzy měli nebo jich ještě se bojí, chovati mají“:

Učedník: I nu což mi tehdy o nemoci franské praviti chceš aneb mohl také co užitečnějšího o té nemoci povědno býti nežli židé naši o ní mluviti obyčej mají?

Mistr: Ještě jsem žádného žida nikdá neslyšel nic zvláštního ani gruntovního o ní mluviti nežli toliko, že čistě kuoži maží co rybářovy boty, to jsem od nich častokrát slyšel.

U.: Ale však proto jinými a jinými mastmi, pokudž jednoho každého náležitost neb potřeba káže.

M. Ano tak, ale všichni proto z jedné pušky, totiž bobkovým olejem spolu s sviňským sádlem a rtutem připraveným, by jich pak tisíc bylo.

U.: A což mi pak tak veliké a znamenité umění tak lehce zjeviti a odevřítí chceš?

M.: Jest to tak veliké umění, že bych podle jiných všech, kteráž všickni židé polští i také čeští umějí, najhlupějšího a nejprostnějšího sedláka za puol dne lehce naučiti mu chtěl,

U.: Ale však snad ne všemu?

M.: A což pak více míníš?

U.: I ty finance a rozličné podvody, kteréž oni podle toho umějí a jich (tak aby ve věci tím lépe jimi špikovati a polepšiti mohli) požívají?

M.: Však jest to židuom přirozená věc, i také od jich rabí dopuštěná, aby Egypt laupili, kdež mohau.

U.: A i to sobě také za službu Boží počítají.

M.: Já tomu dobře věřím, že v tom veliké náboženství sobě kladau.

*) Německý originál tiskem vůbec nevyšel. Citovaná místa z Kop-povy práce, tištěné švabachem, jsou přepsána nynějším pravopisem.

U.: Neb jim také nejvíce peněz přináší.

M.: Ano tak jest, synu milý, jakož jsi se ptal, mueli co užitečnějšího o té nemoci se pověditi, ba jistě zřetelně potřebnějšího, neb musil jsem se nad tím slitovati, že skrze takovou jich židuov hlaupest a slepau nevědomost tak mnoho znamenitých lidí (kteříž neumějí dále ani také co lepšího vědí, než co od nich slyší) tak hanebně zavedeno a bez příčiny i také užitku od nich trápeno a mučeno býti má. A protož také tím hnuta jsa, umyslil jsem tě něco lepšího i také užitečnějšího naučiti, však abych tě nepotřebnou a přílišnou řečí dlouho nezanepřázdňoval, poněvadž naši doktoři o jménu té nemoci nic jistěho nevyslovili jsau, neohlédaje se na to, že Plinius v šestmeczitných knihách a první kapitole o ní vypisuje, ji řecky lichenes a latině mentagram nazývají, nebudeme my také nic dále ani více o tom mluvit, než učeným lékařům to k vyhledání poručíme.

U.: A co jest již tomu, jakž jest Plinius o tom vypisoval?

M.: To, což on vypisuje, totiž že jako nová a neslýchaná nemoc netoliko na Vlašskou zemi, ale i také Franckraich, Hispanii a skuro na všecku Europu přišla a připadla jest, to jest se za spravování císaře Tyburia Claudia stalo.

U.: A co jest pak tomu, jakž ten císař spravoval a vládl?

M.: Jest již okolo patnácti set let, totiž toho času, když jest sám Kristus trpěti ráčil.

U.: A kudy pak to přichází, jakož nynějšího věku lidé praví, že jest ledva čtyřiceti lét, jak jest tepruov ta nemoc se zjevila, totiž když jest se psalo léta od narození syna Božího tisícího čtyřístého devadesátého čtvrtého, tehdaž když jest Karel, král franský, s velikým a silným vojskem do Vlach a zvláště do Neapolí táhl, a tu praví, že jest nejprve ta nemoc mezi tímž lidem krále franského vidína byla a Vlaši že su za to drželi a jměli, že jest to obyčejná a obecní nemoc mezi nimi, a tak, když jest potom týž král po dobytí království Neapolitánského s lidem svým zase domuov táhl, a túž nemoc prve jest s sebou byl do té země přinesl, dali jsu jí jméno Neapolitánská nemoc.

M.: Pravdu mluvíš a jest tak, aniž také sami jináče pověditi umíme, než že od času téhož Tyberia až do času císaře Domiciána, totiž okolo sedmdesáti a osmdesáti lét, trvala jest, jakož pak Marcialis v jedné epištole k Bassovi o tom vypisuje a oznamuje, od kteréhožto pak času dále jsme již nechtli ani nikdyž neslyšeli, aby kdy taková nemoc lidí obtěžovati měla, až tepruov za času svrchu dotčeného Karla, krále franského,

jakž pak sám o tom pověděl jsi, a za času císaře Maxmiliána, když s oním hrbovatým králem franským, Ludvíkem jménem, válku vedl, že jest skrze landsknechty do zemí Německých přinesena.

U.: A čím jest pak to přišlo, že jest tak dlouho v tajnosti a v neznámosti byla, a potom že jest se teprův zase zjevila?

M.: My tak za to máme, že jest to nějakou náchylností nebe neb hvězd přišlo.

U.: A jak by to býti mělo?

M.: I tak, že nalézáme, když jest se psalo léta od narození syna Božího tisícího čtyřstého osmdesátého třetího, patnáctého dne měsíce října druhé hodiny s poledne, že jsú Jupiter, Mars, Slunce a Mercurius všichni spolu sešli jsau se na Váze, kterýžto znamení lidské jest, v osmém domu nebeském, kterýžto místo smrti a všelijakých nemocí býti astronomi praví, a toho času že jest Jupiter, přirození lidskému velmi příjemná a příznivá planeta, shořela aneb spálena byla (což hvězdáři adustum nazejvají). Nad to pak že také roku toho prvního dne měsíce listopada též také v již dotčeném domu smrti a nemoci Mars spolu s planetau Venus, též také i Jupiter s tauž planetau Veneris spolu sešli jsau se k tomu, že jest Měsíc dvoje zatmění vytrpěti musil, jedno na znamení Bejka a druhé na znamení Štíru, a potom po všem ještě dále nalézáme, že druhého léta potom, totiž když jest se psalo tisícího čtyřistého osmdesátého čtvrtého, těch nejvyšších dvou planet, totiž Saturna a Jovis spojení na třimezciťmým stupni Štíra bylo jest, a Mars toho času též v osmém domu (kterýž, jakž povědino, smrti připojen jest a na sedmezcitým stupni Skopce že jest) stál, a potom tisícího čtyřistého osmdesátého pátého léta hned že jest veliké zřetedlné a skuoro zauplna celé a dokonalé zatmění Slunce přišlo... A potom tisícího čtyřistého devadesátého čtvrtého léta třimezciťmého dne měsíce února, pokudž jest Saturnus skuoro u vyjití na nebi stál, přihodilo se jest sprotivení aneb opositio té jisté planety spolu s Jupiterem, kteréhžto času též také Saturnus na tom vodnatém znamení, totiž na Rybách, nalezen jest, nakažujíc aneb otravujíc dům Jupitera, kteréhož času praví učení lidí, že by hned moc těch hvězd nebo toho běhu nebeského okázati se a tu franskú nemoc přinéstí měla, a to jest se rovně toho času stalo, jakž jsi jej dříve jmenoval.

U.: A kudy neb jak by to přicházelo, aby od takových hvězd neb znamení taková nemoc přicházeti měla?

M.: I tak, že jest se rovně toho času přihodilo, že jest desátý běh Saturna po prvním vstupování Skopce vyplnil se, a to ve třech stech létech jednau bývá, kdež pak tudy a s tím vždycky zřetelné těžkosti na tento svět přicházejí a tak moc toho jednoho každého běhu hvězd druhý vždycky jest posilňovala tak dlouho, až jsau nám tu nemoc přinesli; pak ať bych na tvau otázku tím gruntovnějši a rozumnějši odpověď dal, znameněj, že dokudž jest Saturnus toho času tak mocný a silný byl, že jest toliko sobě rovné, totiž studené a suché melancholické vlhkosti v lidech rodil, podle kteréhožto znamení Štír a Ryby jakožto oboje vodnaté při rozmnožování syrové a hrubé flegmy nápomocni jsú byli, a ta zase skrze znamení Skopce a jeho ohnivau horkost, též také skrze ukrutnau moc Martis na tom místě, totiž v domě smrti a nemocí, spálena jest byla, kteréžto ani ten dobrotivý a náchylný Jupiter (proto, že jest mu ten smrtný Saturnus duom jeho nakazil) všelijak obrániti ani takového zlého předjiti jest nemohl, nýbrž poněvadž také spálený byl, musily jsú ty spálené vlhkosti tím horší i také škodnějši zuostati; a však proto toho jest obránil, že ten a takový jed (jímž život lidský skrz moc a úsilování té nešlechtné a hněvivé planety nakažen bývá) ne hned srdce člověka udusiti a o hrdlo připraviti muože, nébrž skrze moc a sílu přirozené horkosti (kteréž on věrně pomáhá) z vnitřních a nejspánilejších auduov do zevnitřních hrubších a neskrovnějších vyhmána bývá, a tu neštovice, strupy, svraby a jiné bolesti rodí. Než že ta nemoc obyčejně v hrdle a na nádobí neb tejným audu člověčím se okazuje, to přichází z strany Bejka, kterýž hrdlem vládne a štír audem tejným.

U.: Po všech těch prvnějších maudrých i také vtipných správách zdá se mi toto taková divná věc býti, jako jsem jistě kdy od tebe slyšel, a nemohu se jí dosti nadiviti a to proto, že jsi prvé všechny věci Pánu Bohu přičítal i také v moc dal, kterak jsi nyní na to vstaupil, že takovou nemoc náchylnosti a moci hvězd přičítaš, ješto vedle mého zdání slušněji dopauštění aneb trestání Božímu pro naše těžké hříchy a provinění přičíтана býti by měla, neb to zjevně vidíme, že nejvíce a obyčejně ti, kteříž s kurevskými a takovými nepoctivými spůsoby živí se, tau nemocí trestání bývají.

(M. vykládá dále, že všechno, cožkoli mocí a náchylností hvězd působí se, boží vůli a od počátku stvořenému pořádku přičíta.)

U.: Buď jakž buď, jáť jsem vždycky za to měl i také od jiných jsem to slýchal, že jsú za jiné nejměli, poněvadž

nejvíce ta nemoc v tejných místech, totiž na dolejšímu audu lidským se okazuje, že to ne z moci nebeského štíru, ale zemského spíše přichází, kterýž obyčejně ty dobré a poctivé ženy v Praze na Hradčanech a na Aujezdě při sobě nosí.

M.: Jest také něco toho v tom, ale po chvíli buduť o tom pravít.

U.: Milý otče, poněvadž se pak vždy tak zdá, že to zpuosobu a náchylnosti nebeského běhu přichází, kudy jest pak to, že tak dlouho trvá a že jest nepřestala tehdaž, když jest taková moc nebeská pominula, jakž pak morový bolestí, totiž hlízy a jiné nemoci činí, o čem já slýchal, i také to, že z techžž příčin přicházely jsou.

M.: I tím to bývá, že hlíza velmi ostrá, nedlouho trvající, nýbrž velmi rychlý konec činící nemoc jest, kteréž i lékaři morbus acutus říkají, a ta spuسوبem svým nemuož dlouho trvati, ale tato, kteréž morbus cronicus říkají, jest velmi dlouho trvající nemoc, kteráž nemuož tak lehce ani dobře vyplněna býti, nébrž přichází a dědí se z jednoho na druhého, protože jest morbus contagiosus, totiž nakazitedlná neb poskvrňující nemoc, a protož nejvíce také tu vládne a rozmáhá se, kdež lidé bez všelijakého strachu při těch přebývají, kteříž tau nemocí nakaženi jsou, a s nimi obcují, jako u velikých dvorův bývá, tu kdež všechny věci, světnice a jiné pokoje, ložní šaty, nádoby k pití i také frejírky obecné mají, ale však často měniti to musejí, ještě i z té a z takové příčiny někteří jsou jí jméno dali dvorská nemoc, totiž morbus curialis.

U.: Však zde v Čechách žádný takový dvůr ustavičně se nedrží a proto ta nemoc pohřichu velmi obecná jest.

M.: I to přichází neopatrností obyvateluov, že se nikdá jeden druhého ostychati ani v tom se vystřáhati nechce, nýbrž spolu kvasí, tráví, frejují, léhají a přebývají rovně co s jinými zdravými lidmi, nic nedbají ani na to se neohlédají, že mnozí zjevně a vědomě tau nemocí obtíženi jsou.

U.: Ano i někteří tak říkají, že žádný dobrým tovaryšem není a býti nemuože, kdožby mazání světničkového, totiž té nemoci neskusil.

M.: Radší bych já, dokud jsem živ, zlým tovaryšem zuostal, nežli bych se v to (čehož bych nikdá a těžce právě a gruntovně sprostěn a očistěn býti mohl) svévolně poddati měl a (jakž Plinius praví), by pak i ne zvláštní bolest při ní byla a řídko kdo zřetedlně od ní smrti sešel, však proto jeden každý z strany a z příčiny takové šeredné nečistoty mohl by sobě radši náhlau smrt zvoliti. Nad to pak také nevarují

se těch nakažených a nečistých žen a tak že vždycky jeden druhého obdaří a jistě (jakž jsi pověděl) že slušně muož a má se za dopuštění a trestání boží počítati...

M.: Franská nemoc trojí znamení zachovává, totiž některé ukazují na ty, kteříž jsú ji měli, některé na přítomnou a některé na budoucí. Především nemoci znamení obyčejně bývají hlavy, přibíjí, rukau i noh lámající a sem i tam běhající, bodaucí i štípající bolest spolu s tvrdými žlazami neb hlízami aneb jinými zatvrdilostmi, kterýchž když se dotkneš, tehdy horké a poněkud vlhké od potu bývají; pakli kdy bolest pomine a ty žlázy se propustí, tehdy velmi šeredný hnuoj z nich teče a bývá zlá a nakažená věc, kteráž nemocné lidi velmi obtěžuje.

Příští pak nemoc franská skrze tyto věci poznána bývá, totiž jestliže bolest hlavy i také auduov před rukama jest, kterážto v noci více člověka obtěžuje nežli ve dne, též také v zimě větší bývá nežli v létě a v plecích i také v rukau se počíná a vztahuje se neb rozchází až do hnátuov a do noh, také barva na tváři mění se, oči otékají, mysl těžká a ke všem věcem nespuosobná, noční pot smrdutý, zvláště pak ke dni neb na úsvitě, nepokoj a bdění po najprvnějším snu, a kůže svrbí rovně co by blechy štípaly a tak i těžkost v luoně okolo těch tajných a skrytých auduov poznána bývá; při tom i také všecka ta již dotčená znamení tím jistší jsú, jestliže podle toho člověk dobrou chut k jídlu, také k pití má, jakž pak přirozený melancholí takovou chut přináší a dává. Ačkoliv také někteří ponajprv a při počátku té nemoci ne tak velikú chut k jídlu mívají, jako tehdáž, když nemoci přibývá, když trvá a když zase ubývá, a to proto, že žaludkové jich slana u flegma u a cholera u obtíženi bývají, kteréžto jim takovou chut kazí a odjímají, i to také jisté znamení bývá, když krev z žil pauštějí, že ta se hned stydne a u volověna u a popelata u barvu obracuje a mění.

Přítomné pak nemoci franské znamení tato bývají, když strupnaté neštovice před rukama bývají jakéžkoli dlouhé neb široké a ty lehce schnau a doluov prší, též také zevnitř prázdné bývají rovně co tvořídylka žaludová, v kterýchž žaludy sedí, a tak na mase nebo na životě ostane vyzdvížený a vydutý hrbek, vyšší nežli sic jiná kůže na životě. Někteří také rostau vysoko zhuoru co čep a vypauštějí z sebe vlhkosti, rovně jako by mohl ořechový olej býti. Někteří pak rozšířují se po kuoži a pálí i žerau také rovně co nějaké ostré a hryzaucí lékařství a taková velmi zlá bývají a jestliže také vedle

těch i takových věcí něco se okolo luona okáže, tehdy jisté znamení bývá.

U.: Muoj milý pověz mi také, muožli jedna nemoc franská horší býti nežli druhá, aneb všeckoli jednostajný jest?

M.: Daleko jedna horší bývá i také lepší nežli druhá.

U.: A kterak pak mám rozeznati, která horší neb lepší jest.

M.: Ty neštovice, kteréž lehce a hned z kuože a masa se vyrazí, a čím méně nemocný bolesti a těžkosti poznává a čije, tím lehčeji a snáze zhojiti se mohau, a tím také lépe bývá, když jiné škodné případnosti tomu na překážku nebývají, jako mdloba, dušnost a jiné takové věci; pakli by ty věci před rukama byly, tehdy by také tím huoře bylo, při tom i to aby věděl, že všelijaká taková nemoc franská při starých lidech horší i také těžší bývá k zhojení nežli při mladých.

V dalším promlouvá se o rozličných, tehdy uznávaných příčinách franské nemoci („přílišná neb zbytečná a zlá vlhkost, t. j. krev, flegma, cholera aneb melancholia“) a jak se dle nálezu nemocní mají chovati.

V odstavci, „jakého povětrí lidé, franskú nemoc mající aneb se jí obávající, přidržeti se mají“, praví mistr:

„...neb i ti svůdce zemští (kteříž se jiným jménem, ač neslušně a nenáležitě, lékaři franské nemoci býti praví) znamenali jsú a tak i všelijaké své nemocné bez rozdílu v velmi horkých světničkách co v lázních zavírají, jakž pak i židé naši a sedláci v království tomto činiti obyčej mají, tak aby žádné studené neb chladné povětrí jim škoditi nemohlo, ba i někteří také nemocné své do horkých pecí sázejí, někteří do pytluov, někteří do dýmu věšejí a tak i někteří také rozličné jinač a jinač jimi kayklují a hry své provozují tak, že by mnohý radši rád umřel aneb sic několiko lét tu a takovou nemoc trpěl a nesl, nežli by jich v tom poslauchati měl, však proto i to by snéstí a přetrpěti mohl, kdyby toliko jist nyní zdravím byl, a ne hned smrti aneb horšího nakažení očekávati nepotřeboval.“

U.: A což ty, milý otče, také proti našim teplým světničkám mluvíš, bez kterýchž žádný v té nemoci uzdraven ani zhojen býti nemuůže?

M.: Rovně tak mluvíš, jakž rozumíš, neb sám to dobře vím, že vy v této zemi o žádným jiným hojení praviti neumíte, nežli toliko o mazání v horkých světničkách, a protože také poněkud hnut jsem tím, ať bych o tom něco pověděl.

U.: A což není to dobře?

M.: Tak jest, že některým lidem i také některých časuov bývá, ale druhdy některým zase velmi zlé i také škodné jest, pokudž jednoho každého spuosobilost aneb náchylnost ukazuje a žádá.

U.: A kterak tu jest?

M.: Tak, že příliš a z míry horké povětrí srdce i také duch života zemdluje a přirozenau horkost vráží, ješto tudy a tím přirození spolu se všemi svými mocmi v mdlobu upadá a protož a z té příčiny takové příliš horké povětrí škodné bývá, neb lidé, kteříž tau nemocí obtíženi jsú, veliké moci a síly potřebují proto, aby ten jed i také jiné hrubé a neposlušné melancholické, na popel spálené zbytky tím mocněji a lépe vyháněti mohli, neb na tom v té a takové nemoci rovně tak jako v jiných, ale nejvíce tuto všechno mistrovství záleží a protož také žádný dobrý lékař nikdá nic bez potřeby aneb bez velikého a zvláštního rozvážení takového nerad radí, čímž by přirození zemdleno býti mohlo, nébrž daleko radši pomáhá je posilňovati. A poněvadž pak horké povětrí to, což v příhřbích a žilách se zdržuje, ven vyvésti, a což mezi kuoží a masem skrytého jest, ven vytáhnúti, též i pot (kterýž v takové nemoci veliký užitek přináší) přivéstí muož a moci má, i z té a takové příčiny bylo by v takové věci a takovým lidem potřebné a užitečné.

U.: Poněvadž já již z tvé řeči vyrozumívám, že příliš horké povětrí škodné a také užitečné bývá, kterak pak mám učiniti, abych pravú míru v tom zachoval?

M.: Poněvadž to bez zemdlení a vražení přirození nijakž sneseno, ani vytrpěno býti nemuož, z té příčiny máš se varovati, aby žádnému k němu neradil a zvláště pak žádné mdlé osobě ani komu jinému, kdož by horké srdce anebo plíce měl aneb od přirození že by cholericus byl.

U.: A kterak pak muož se pot a vytažení těch zbytkuov z auduov a příhřbí, též mezi masem a koží přivéstí a spraviti, když by povětrí k tomu dosti a dobře horké nebylo, jakž pak v té věci býti má?

M.: I prikrytím a opatřením teplými a dobrými šaty a zvláště liščími kožichy, kteříž zvláštním spuosobem a přirozením svým v takové nemoci velmi příhodní bývají, však proto můj zření k complexím a věku lidskému, totiž aby horkého a mladého ne tak velmi v teple, než studeného a starého poněkud tepleji, též také ženy tepleji a muže chladněji choval.

U.: Však i já sem často to slyšel, že jest jich mnoho z takového velikého horka, k kterémuž jsú (aby je trpěli a nesli) od svých lékařuv přinuceni byli, velmi zemdleni a i také tak v teple do nebe poslání byli, ale já jsem nevěděl, aby to měla příčina velikého horka býti.

M.: Kdyby mezi panem Havlem Zvěřetickým z Wartemberka*) a mezi námi nebyl tak veliký a daleký rozdíl, uměl by on tobě to dobře pověditi, co jest mu z tohoto světa pomohlo.

U.: Tak jest věru, že i já jsem o tom slyšel, že jest v takovém horku hanebně zemdlen byl a i tak také skonál, ješto by sic snad byl mohl ještě dlúho živ býti, z kteréhož jest hned bez všelijaké další na tom světě překážky do nebe šel.

M.: Dajž to Buoh a jistě, jak slyším, že sú mu v tom pytli byli dobře zatopili, kdyby bylo sic chtělo co platno býti, a protož v pravdě dobře jsi očistci přirovnal, z kteréhožto židovští i také po zemi těkající zdejší ďáblové velmi mnoho dobrých lidí do nebe posílají.

Dále promlouvá mistr o dietetice při franské nemoci, mimo jiné též o pouštění žilou.

Druhdy také lázně potíci, totiž obecní mohla by jim dobře slúžiti, zvláště pak toho času, kdyby přirození při vyhánění neštovic usilovalo i také kdyžby nemoc ulevovala a mījela.

Přílišného obcování s ženami, poněvadž skrze ně život i také všecky moci jeho velmi zemdleny bývají, má se člověk v té nemoci varovati, než mírně a slušně ho požívati, zvláště ráno přede dnem aneb na svítání to se muož dobře beze škody státi.

Posléze radí učedlníkovi „aby se s pilností varoval tovaryšství i také přebývání s těmi lidmi, kteříž by tú nemocí nakaženi byli, a aby s nimi ani jedl ani pil ani mnoho mluvil a, kdež muožeš, dýchání jich ucházal, též také ani v jednom pokoji s nimi dlauho nebýval a nad to pak na jednom luoži s nimi neléhal, šatuov také, které sú oni nosili, varuj se, a nade všecky věci, jestliže chceš člověkem býti, vystříhej se všech nakažených a nečistotných žen co baziliška a netoliko těch, kteréž by tu nemoc měly, ale i také těch, s kterýmiž jiní nečistí muži činiti měli, zase pak ženy též také mají se

*) Na to se právě vztahují slova v předmluvě Koppové: „Tím psaním chtěl jsem obyvatelstvu a vši obci království Českého posloužit, aby tak znamenité a potřebné osoby skrze nevědomost (jak se prvé stalo) nehynuly“.

takových nečistých mužův varovati a netoliko těch, kteříž by sami nakaženi byli. Ale i také těch, kteříž by s nečistými ženami obcovali, neb skrz takový skutek mnozí nakaženi bývají, kteříž by sic věčně před tau nemocí bezpeční a svobodní býti mohli.

U.: Tehdy by člověk toho času velmi málo musil s ženami činiti.

M.: Proč nic, kdyby jeden každý svou aneb každá svého vlastního měla, byli by s obou stran bezpeční. Neb sic je jistě nynějšího času s těmi nečistými mošnamí všudy nebezpečná a nejistá věc k obývání. A protož varuj se tak, jakž tvé zdraví milo a libé jest.

M.: Tehdy tomu rozumím, že tak dobře nebezpečné jest pěkným paním s mladými kvasiteli a hodovníky jako jim s obecnými ženami.

M.: Kterakž jináč, než žeť jest mezi těmi jistými tovaryši a těmi ochotnými pannami z fraucymeru paní Molkové malý rozdíl.

U.: Tehdy vony těžkého pokání očekávají na sebe.

M.: Takt jest, nebo musí potom v horkých světničkách studeným potem se potiti a přísnější pokání plniti, nežli by jim který bosák uložil.

Na konec projednává se „lékařství“ franské nemoci, totiž pouštěním žilou a purgacemi, tehdy obvyklými.

M.: A takž, muoj synu, naději se, že skrze tento regiment měl by každý, ač jestliže tak činiti bude a časně se tím opatří, franské nemoci s boží pomocí dobře ujíti.

U.: A kterakž pak má jeden sobě učiniti, když by se včas neopatřil, nežli na sebe franskú nemoc přijíti dopustil.

M.: K tomuť již jiného pořádku potřebí.

U.: Já o lepším nedržím jako o mazání.

M.: Jakž francozy jsú, některé mazáním a některé také bez mazání, jakž které podle svého položení s nemocného přirozením a jeho silú potřebují a vytrpěti mohou, neb někomu bude mazání, počištění jed a smrt, a některé opět nemohú lépe nežli po vyprázdnění života, jakž ji přirození i také té nemoci materia požádá, k tomu příležitým mazáním hojeny býti.

U.: Potřebujeliž také complexia a franská nemoc jiného a jiného mazání?

M.: Tak dobře jako jiného a jiného lékařství.

U.: Muoj milý otče, prosím tebe, nauč mne také, kterak se mám v tom zachovati.

M.: Nezačal jsem této řeči o hojení té nemoci, nežli kterak by se jí předjíti mělo. —

Že dr. Kopp nebrojil bez důvodu proti přirozeným lékařům, totiž židům a jiným laikům, o tom svědčí četné žaloby nemocných u soudů městských pro špatné léčení.

V 16. věku se zvláště Židé v Čechách přímo specialisovali na léčení francouzů, poněvadž léčba ta byla nejpohodlnější a při nepatrné práci zároveň nejvýnosnější. Zpravidla měli „světničku“, ve které vyháněli francouze z nemocných pocením, vlastně velkým horkem. Vyhnali-li, bylo dobře, nevyhnali-li, bylo také dobře, měl se nemocný dáti do světničky dříve, nežli francouzi se tak zasedli a zastarali. Někdy zhojili i těžší případy. Značnou praxi v tom oboru měl židovský lékař Isák Tlustý, ke kterému r. 1570 přišel pražský krejčí Ondřej, maje nad okem „hrubou díru“, která mu sahala až do očí. Isák znalecky prohlásil: „Nemůž to zhojeno býti, až se do světničky dáš, neb jsou francouzy.“ Zhojení potvrdilo správnost rozpoznání. Za to téhož roku obvinil Ondřej Trost Isáka u soudu, že jej tak nezdárně léčil, až jej připravil o oko, že měl na čele lišej, který Isák slíbil zhojiti za 3½ kopy grošů, ale na lišej ho neléčil a oko je pryč. Isák vysvětloval, že Ondřej neměl lišejů, nýbrž france, kterým on dobře rozumí, zhojiv na ně do 600 osob. Ondřej se dříve s franci tajil, kupoval si mast, kterou se mazal, až se mu to do kostí projedlo; vida pak nezbytí, uchýlil se k němu, dal se do světničky a ve dvou nedělích byl z franců vyhojen, ostatně dříve než přišel k Isákovi, rok chodil „s zavěšeným okem“. Přivolaní znalci, praví doktoři, prohlásili, že Ondřej měl lišej a ne francouze, proti čemu se Isák sebevědomě ohradil, že „ti doktoři těm nemocem a francům nerozumějí.“

Je pozoruhodno, že obyčejné ženy léčily příjici tehdy nejen u žen a dětí, nýbrž i u mužů, a některé měly k tomu účelu při svém bytě také „světničku“, soukromý to léčebný ústav.

Když v Chocni r. 1529 soused sousedu vyčetl francskou nemoc, přinesl si uražený písemné svědectví od lékařky Anny, truhlářky ze vsi Řezova, že jej léčí pro jinou nemoc.

V Kutné Hoře nepřáli tomuto zaměstnání žen.

R. 1545 vinila tam Salomena Tuliska Martu lékařku, že jí dětátko hojila a tak je hojila, až všechno oteklo a bylo by umřelo; a ač jí dala půl kopy, dítěte nezhojila. Marta oznámila, že není lékařka; když jí však Salomena vřele pro-

sila, řekla prý: „Nejsem lékařkou, ale což dovedu, ráda udělám.“ Když pak dítě ohledala, shledala, že mělo v ústech franckou nemoc, neb mu čípek hníl a otekl, a když je hojila, že i jídalo, ač dříve nechťelo, a že je matka vzala od ní, než dohojila. Salomena oznámila, že dítěte dohojila Rendlíčková, a že francké nemělo, jak Rendlíčková tvrdí (patrně uznaná lékařka), než že by je byla Marta umořila. Páni usoudili, že se Marta v lékařství dala, ač s tím nic neumí, neb i paní Charvátka po jejím lékařství umřela, a že tedy šejdířství provozovala; a protož do vězení poslána, kdež má do vůle panské ostati a se Salomenou se vyrovnati.

Jan Hlahola, prodavač soli v Kutné Hoře, dostal r. 1571 franckou nemoc a proto ze služby propuštěn; na dotaz, jak k té ošklivé nemoci přišel, odpověděl, že „z leknutí“, a dal se hojiti k nunváří.

1575 byla Dorota Beránková zavolána na radnici kutnohorskou a obviněna, že se dělá doktorkou, neučivši se tomu a že již několik lidí se světa sešlo, jako pan Jan Smetana, že ho hojila na franckou nemoc, a on jí jakživ neměl a dobře se choval. Beránková se bránila řkouc, že kdyby lékařství nerozuměla, že by nepomáhala, ale že má spis o tom, že mnohé zhojila a pomohla. Nicméně páni Beránkové lékařství zapověděli. Avšak r. 1582 setkáváme se s ní znovu, tentokrát ji zovou „Dorotou nunvářkou“, měla zařízený léčebný ústav, a bylo na ni udáno, že léčí na franckou nemoc a má 4 muže a děvečku u sebe, a když si někdo něco uhoní, že mu pomáhá. Bránila se, že má u sebe jen Davida z Kaňku a nikoli děvečku, avšak Jan služebník dotvrdil, že u ní viděl 3 muže a děvečku u kamen. I dal ji rychtář ke špalku, ta jest byla na několik hodin veřejně přikována ke špalku, zajisté na radost mládeže kutnohorské.

V Praze byly soudy shovívavější, neboť nezakročily nijak, když se r. 1585 konšelé na soudě dověděli, že lékařka Marta má světničku, ve které mimo jiné muže léčila na suché francie zedníka Adama Loubského, a od léčení vzala tři kopy. Při soudní při, do které se dostal Adam Loubský pro nezaplacený dluh, vypověděl ještě svědek, že Adam ležel u lékařky čtyři neděle, lékařka mu strojila jídla, při čem „více snědl masa na jednom jídle, než by ho svědek nyní snědl po třikrát; dával na stravu peníze a byla tam nesporná hospoda.“

O vyskytování se příjice v Čechách na počátku 17. věku zanechal nám zprávy také dr. Matáš Borbonius z Borbenheimu, zemský lékař v Praze, ve svých dennících, chovaných v Lobkovické knihovně v Roudnici n. Labem.

Již v prvním, latinsky psaném denníku za svých lékařských studií v Bazileji (*Iter Helveticum cum generoso domino Joanne a Wartenberg et Napagedlii et nobili dno Siegesmundo Pracksicky a Zastrizel susceptum anno 1596, februarii 17*), zmiňuje se o tom, že příjice byla v Bazileji předmětem disputací inauguračních*), neb 24. listopadu 1596 si zaznamenal že lidé stížení příjicí, trpí nejen vypadáváním vlasů, nýbrž že pochod příjičný postihuje i kosti lebečné.**)

O svém způsobu léčení příjice zmiňuje se Dr. Borbonius v denníku z roku 1622:

30. září: Žid metu bubonis veneris consilium petit.

2. října: Žid přijal bezoardicum metallicum quercatani VII grana; dobře se vypotil a bubo veneris počal se tratiti.

3. října: Žid opět přijal VIII grana téhož a ještě víceji se potil.

4. října: Žid přijal IX grana a již k zdraví pospíchal.

5. října: Žid dnes odpočinul a diaphoretico, ut videam, quid et quantum natura valeat.

6. října: Žid pak přijal po čtvrtý, v pátek po pátý a v sobotu jsem ho vypurgoval. A tak konec initiis gallicae luis. —

R. 1615 byl svěřen péči Borboniově nejmenovaný šlechtic, jenž trpěl příjicí. Borbonius se dotazoval v příčině jeho lékařů Padujských a Montepeliérských, s nimiž tím přišel v čilé dopisování. Nemoc šlechticova se vlekla asi dlouho, neboť ještě 1627 podává Borbonius o ní zprávu Vilému Rechspergrovi, dvornímu lékaři ve Vídni, a v jiném listě omlouvá se Michnovi z Vacínova, že prozradil nemoc cizímu lékaři, a ospravedlňuje se tím, že nikoho jménem nejmenoval, a kdyby byl i nemocného prozradil, že lékaři vždy mlčí. Zdá se, že oním nemocným šlechticem byl Michna sám.

Byl tudíž dr. Borbonius (Burda) jistě vzdělaným a zkušeným lékařem své doby a právem byl proto navržen za profesora na lékařské fakultě Karlovy university, ale následkem nepřívznivých poměrů politických k jeho skutečnému jmenování již nedošlo, neboť po bitvě na Bílé Hoře byla Karlova universita r. 1622 odňata dosavadním protestantským profesorům a odevzdána jesuitům, řídicím kollej Klementinskou.

*) R. 1596. 11. října: Georgius Fabuschius legit publice de lue venerea pro disputatione inaugurali. — 13. října: A prandio habuit alteram lectionem de lue venerea Georgius Fabuschius. — 15. října: Tertiam et ultimam lectionem inauguralem habuit Fabuschius.

**) 24. listopadu 1596: Qui lue venerea laborant, non solum pilos capite amittunt, sed usque adeo morbus penetrat, ut calvariae os planum perforet et excavat.

Jak se na sjednocené Karlo-Ferdinandově universitě přednášelo o nemocech pohlavních, zejména příjici, není ze začátku žádných přímých zpráv. Patrně se tak dalo jen příležitostně při nemocech vnitřních nebo chirurgických. V těch dobách začali lékaři při léčení příjice vedle odvarů, pot působících, podávat také vnitřně léky rtuťové, jako kalomel, známý od roku 1608 (Paracelsus, Boerhave) nebo sublimát (van Swieten) nebo se vraceli zase k natírání šedou masťou rtuťovou (Sydenham).

Za takového stavbu léčby příjice byla otevřena všeobecná nemocnice v Praze r. 1790, ve které umístěny školy (kliniky) fakulty lékařské a ve které také pro nemocné, stížené příjicí a ostatními chorobami pohlavními, zřízeno zvláštní oddělení.

Ve zprávě, kterou u příležitosti otevření všeobecné nemocnice (zaopatřovacích ústavů pražských) vydalo české gubernium 11. listopadu 1790, bylo oznámeno také zřízení zvláštního oddělení ve všeobecné nemocnici pro nemocné s pohlavními nemocemi:

„Bylo by si přátí, aby venerické nemoci mezi mravnými národy byly zcela neznámy.

Ale zlo to se již vplížilo a stát, jemuž zdraví občanů leží na srdci, pečuje tudíž, aby ti, kteří jsou tímto zlem postižení, se zhojili a tím se zároveň většímu rozšíření tohoto plíživého jedu dle možnosti meze položily.

Pro venerické byla ustanovena zvláštní část budovy nemocniční, kam je přístup jiným osobám úplně uzavřen. Veneričtí sami však mužského i ženského pohlaví mohou vstoupiti, aniž by jména svá odkryli a aniž by musili míti obavu, že snad budou prozrazeni. Tím se zamýšlí šetřiti stydlivosti, která často venerické zdržuje, aby svůj stav odkryli, a jest příčinou, že takoví nemocní v mladých létech tím chřadnou nebo hledají léčení teprve, když lidská pomoc ničeho nezmůže.

Plat pro venerické jest stanoven právě dle oněch tří tříd, které jsou stanoveny pro ostatní nemocné, ale i bezplatné přijetí děje se u chudých venerických tak, jako u jiných nemocných.“

Ve všeobecné nemocnici se o příjici přednášelo zprvu jen příležitostně buď při nemocech vnitřních nebo chirurgických, neboť ještě v třicátých létech 19. věku byli příjiční nemocní odevzdáváni vnitřnímu oddělení. Teprve r. 1847 bylo zřízeno samostatné oddělení pro nemoci příjičné a impetiginosní, jehož přednostou jmenován Dr. Waller, od r. 1848 docent syfilidologie. Nemocní, stížení kožními

nemocemi, neměli v pražské nemocnici až do r. 1863 vlastního ústředního útulku, nýbrž byli přijímáni z části na vnitřní, z části na chirurgické oddělení a jen tak zvané nečisté impetiginosní nemoci (scabies, prurigo, impetigo, lupus) bývaly poukazovány na oddělení chorob příjčinných a uprostřed nich léčeny, což působilo se stanoviska humánního a zdravotně policejního mnohé nesnáze; teprve 1863 z podnětu prof. Petterse byli příjčinní zase oddělení od případů kožních.

Soustavně o nemocech pohlavních začali přednášeti buď soukromí docenti pathologie a therapie nemocí vnitřních, kteří rozšířili veniam legendi také na obor nemocí příjčinných, nebo primáři oddělení příjčinného a impetiginosního, kteří se habilitovali jako soukromí docenti z tohoto oboru.

Po prvé se tak stalo r. 1843, kdy se primář všeobecné nemocnice dr. Alois Kraus habilitoval jako soukromý docent pro pathologii i terapii syfilitických i impetiginosních nemocí, o kterých přednášel v letních bžích až do r. 1847 a to německy (místo latinsky), poněvadž vyučování bylo společné pro lékaře a ranlékaře.

V roce 1848 a 1849 pořádal kursy z tohoto oboru v letním běhu Dr. Josef Čejka, který pak převzal prsní oddělení.

Nástupcem Krausovým na oddělení pro syfilitické a impetiginosní stal se r. 1850 dr. Jan Waller (1811—1880), který v létech 1850 a 1851 v každém běhu konal demonstrace a to o příjici denně, o kožních nemocech třikrát v týdnu, ale od r. 1852—1859 omezil se na přednášky o syfilitologii 5—6 hodin týdně v každém běhu. Waller vynikl nejen jako učitel, nýbrž i badatel, zúčastniv se řešení časových otázek sporných. V té době světovou autoritou v oboru syfilitologie byla Paříž za vůdcovství Ricorda, který hájil theorii, že sekundární syphilis jest nepřenosná. Ale Waller snažil se nesprávnost tvrzení toho dokázati, vydav v Prager Vierteljahrschrift für prakt. Heikunde, založené 1844, své stěžejní práce: „Die Contagiosität der Syphilis“ (1851) a „Weitere Beiträge betreffend die Contagiosität der secundären Syphilis nebst einem Anhang über die Inoculation der secundären Syphilis.“

Waller tvrdil, že neustálé badání jej posléze přesvědčilo o tom, že sekundární příjice je vskutku nakažlivá, a provedl také nezvratný důkaz, že krev v sekundárním období obsahuje příjčinnou nákazu, a to pokusy na lidech, což se tenkrát nepovažovalo za závažné, poněvadž se věřilo, že k odstranění choroby stačí krátké mazání rtuťovou masťou. Vybral si na svém oddělení mrzáčky, kteří z jiné příčiny bez toho byli

nucení na jeho oddělení čas svůj trávit, a vočkoval jim příjčnou krev; byl to 15letý hoch, stížený lupusem, později 14letý nalezenec, stížený fthisou obou bulbů, mimo to 12letému favosnímu hochu vočkoval hnis ze širokých kondylonů. Ve všech třech případech vyvinula se celková příjice.

Z oddělení Wallerova vyšly ještě publikace dr. Suchánka: 1. Bericht über Herrn Dr. Wallers Abtheilung für Syphilitische im Schuljahre 1849 und 1850, 2. Der secundär-syphilitische Process nach Beobachtungen auf Professor Wallers Abtheilung im Prager allgemeinen Krankenhause 1852, 3. Der syphilitische Process auf der Schleimhaut der Mund-, Nasen- und Rachenhöhle 1853.

Nástupcem Wallerovým v primářství oddělení byl Čech dr. Čejka, který v letech 1860—1862 v každém letním běhu přednášel 6 hodin týdně o příjici a kožních nemocech.

Ve studijním roce 1863/4 převzal oddělení pro syfilitické a impetiginosní nemoci Čech profesor Vilém Petters a setrval na oddělení tom až do r. 1873.

Za něho byl stav léčení příjice tento: Když r. 1833 až 1836 Wallace v Dublině zavedl do léčení příjice nový lék, jodid draselný, přidalo se k tomuto novému způsobu značné množství lékařů, při čem se většina řídila příkladem francouzského lékaře Ricorda, který doporučoval léčiti prvotní projev příjice (tvrdý vřed) místními léky, druhotný projev rtuť (buď vnitřně sublimátem, kalomelem nebo zevně šedou mastí, lázněmi sublimátovými, podkuřováním rtuť), kdežto příjici třetí doby jodidem draselným vnitřně. Po roce 1857, kdy Alex. Wood zavedl do léčby podkožní vstřikování léků, začalo se proti příjici užívat podkožního vstřikování sublimátu, kalomelu a jiných sloučenin rtuťových. Profesor Petters r. 1874 na základě svých zkušeností soudil, že rtuť, ač nemoci samé nevyhladí, přece docílí zmírnění příznaků místních neb aspoň je na čas odstraní; později jest na místě podávání jodidu draselného, jenž rychleji tělem probíhá nežli rtuť. Práce své uveřejňoval Petters také v nově založeném „Časopise lékařů českých“ a to r. 1868: „Několik slov o léčbě nemocí venerických“ a „Zdání lékařské o nakažení příjčným“, 1871: „Několik slov o zabránění šankrů a příjice celkové vyříznutím šankrů a indurace Hunterovy“, 1872: „K otázce přenešení příjice chráničkami“, 1874: „O způsobech léčení příjice povšechné“.

Z oddělení profesora Petterse vyšla r. 1874 theoretická práce dr. Vítězslava Janovského: Casuistische Beiträge zur Lehre vom syphilitischen Fieber (Vierteljahrsschrift

f. praktische Medicin Bd. 121 a 123), který pak r. 1880 v slavnostním čísle prvního sjezdu přírodopysců a lékařů českých uveřejnil studii: „O příjici plic“ a v Eiseltově „Odborné pathologii a terapii“: „Nauka o příjici a vředech měkkých (r. 1879) a společně s prof. Hlavou článek „Příjice plic“.

R. 1873 bylo dosavadní oddělení pro příjicné a impetiginosní, čítající 250 lůžek, rozděleno ve dvě stejné oddělení, z nichž jedna polovina ponechána za kliniku a oddělení Pettersovi až do jeho smrti 1875, druhou pak polovinu dostal profesor Philipp. Josef Pick jako novou kliniku. Pick založil „Archiv für Dermatologie und Syphilis“ a přednášel 10 hodin týdně speciální pathologii, terapii a kliniku kožních a pohlavních nemocí.

R. 1883 při rozdělení pražské university na českou a německou stal se profesorem a přednostou české kliniky dermatologické a syfilidologické profesor Dr. Vítězslav Janovský, od r. 1882 primář všeobecné nemocnice, po něm jeho žák, nynější přednosta prof. dr. František Šamberger. Vedle nich přednášel nemoci ty ještě mimořádný profesor Dr. Ferdinand Pečírka (od roku 1891) a na poliklinice prof. dr. Jaroslav Bukovský (od r. 1900). Všichni tito profesori vydali již také české moderní učebnice o nemocech pohlavních vůbec a příjici zvláště.

Za světové války (1914—1918) rozmohly se pohlavní nemoci a zvláště příjice tak velice, že místodržitelství pro království České oběžníkem ze 17. prosince 1916 č. 22 B 2371/321 ai 1915, č. m. 297.108 r. 1916 nařídilo za účelem potírání pohlavních chorob otevřítí v Praze poboční nemocnici pro nevěstky pohlavně nemocné. Byla proto 7. října 1916 na Hradčanech (čp. 220/IV) otevřena dvě oddělení (dohromady asi se 200 lůžky), která byla přičleněna jako pobočka ke všeobecné nemocnici; jejími přednosty byli ustanoveni profesori Dr. V. Janovský a Dr. Karel Kreibich. Do této poboční nemocnice dodávaly se se svolením ředitelství všeobecné nemocnice pražské, pokud stačilo místo, také nemocné nevěstky z venkova.

Z důležitých kroků nově zřízeného ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy v republice Československé bylo zjistiti počet onemocnění příjici v celém státě. Podle výsledku sčítání nemocných pohlavními nemocemi, jež provedlo ministerstvo zdravotnictví v únoru 1921, lze odhadnouti, že mezi asi 160.000 případů všech pohlavních nemocí vyskytovala se v republice Československé příjice u mužů i žen

v 31%, vyjímaje Podkarpatskou Rus, kde příjice činila 49%, a že mezi 0.6% obyvatelstva, onemocňujícího pohlavními nemocemi, byla příjice zastoupena 0.2%. Pravděpodobný počet skutečného počtu případů příjice lze odhadnouti za rok na 50.000, z toho 35.000 u mužů a 15.000 u žen.

Aby se nemoci pohlavní, zejména příjice, vymýtily neb aspoň co nejvíce omezily, vypracovalo pak ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy zákon o potírání pohlavních nemocí ze dne 11. července 1922, uveřejněný ve Sbírce zákonů a nařízení státu Československého pod číslem 241, pak vládní nařízení k němu ze dne 9. října 1923, uveřejněné ve Sbírce zákonů pod číslem 193, a průvodní výnos k tomuto nařízení ze dne 21. ledna 1924 č. 9031 pres ai 1923, uveřejněný ve Věstníku ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy (ročníku 1924, číslo 2.). Smysl zákona byl již uveden vpředu.

Pisemnictví.

- Bloch, Ivan: Die Prostitution. Berlin 1912.
- Čelakovský, Jaromír: Privilegia měst Pražských. Praha 1886.
- Dačický z Heslova, Mikuláš: Paměti. (Památky literatury české sv. V.) Vydal Ant. Rezek. Praha 1878.
- Dalimilova chronika česká v nejdávnější čtení navracená. Upravil Václ. Hanka. Praha 1853.
- Dvořák, Max: Dva denníky dr. Matíáše Borbonia z Borbenheimu. Praha 1896.
- Elvert, Christian: Geschichte der Heil- und Humanitätsanstalten in Mähren und Oesterr. Schlesien. Brünn 1858.
- Finger, Ernest und Baumgarten, Anton: Die Regelung der Prostitution in Österreich (Das österreichische Sanitätswesen 1909.)
- Gindely, Anton: Geschichte des dreissigjährigen Krieges. Prag 1882.
- Gruber, Max: Die Prostitution vom Standpunkte der Sozialhygiene aus betrachtet. Wien 1905.
- Hayek z Libocžan, Wáclaw: Kronyka Czeská. Praha 1539.
- Hanstein, Friedel und Hans: Die Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten in Dänemark (Zeitschrift für Hygiene und Infektionskrankheiten Bd. 104).
- Jireček, Josef: Zprávy Arabův o středověku slovanském. (Časopis musea Království Českého 1878.)
- Kameníček, Fr.: Zemské sněmy moravské. 1526—1628.
- Kopp z Raumenthalu: Regiment zdraví. Praha 1536.
- Kosmův letopis český s pokračováním kanovníka Vyšehradského a mnicha Sázavského. Přeložil W. W. Tomek. Praha 1882.
- Lupáč z Hlavačova, M. Prokop: Historia o císaři Karlovi toho jména čtvrtém, králi českém. Vydal Václ. Hanka. Praha 1848.
- Niederle, L.: Slovanské starožitnosti. Oddíl kulturní. Život starých Slovanů. Dílu I. svazek 1. — Praha 1911.
- Novák: Sněmy české. 1526—1605.
- Novotný, Václav: České dějiny. Dílu I. část II. — Praha.
- Pappritz, Anna: Einführung in das Studium der Prostitutionsfrage. Leipzig 1919.
- Pečírka, Ferdinand: Počátky i rozvoj české dermatologie v letech 1848—1898. Praha 1899.

- Pelc, Hynek: O pohlavních chorobách v republice Československé. Praha 1923.
- Pick, Philipp Josef: K. k. deutsche Karl-Ferdinand-Universität in Prag. Prag 1899.
- Pokračování kroniky Beneše z Hořovic neb Příběhův země české od léta Páně 1393 až do 1470 zběhlých. Vydal J. W. Zimmermann. Praha 1819.
- Pulkava z Tradenína, Příbík: Kronika Česká od Příbíka Pulkavy z Tradenína na poručení Karla IV. latíně sepsaná, potom pak v češtinu uvedená a nyní v též řeči české z starožitného po prvé vydaná od Faustýna Procházky. Praha 1786.
- Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Příbíka Pulkavy a Beneše z Hořovic, z rukopisů starých vydaná. Vydal Fr. Palacký. Praha 1829.
- Šimek, Josef: O lékárnících a lékařích Kutnohorských v 15. a 16. věku, (Věstník královské české společnosti nauk 1896.)
- Špott, Jan: O vystupování nemoci franské v Čechách. (Časopis lékařů českých 1882.)
- Tomek, Wáclav Wladivoj: Dějepis města Prahy. Praha 1855.
- Volf, Josef: Účast českých panovníků při říšských výpravách. (Časopis musea království Českého r. 1907.)
- Winter, Zikmund: Kulturní obraz českých měst. Díl druhý: Život veřejný v XV. a XVI. věku. (Navečská bibliothéka č. XXIX.) Praha 1892.
- Winter Zikmund: Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až po dobu Bělohorské bitvy. Praha 1894.
- Winter, Zikmund: Doktoři a lékaři v XVI. věku. (Lidové rozpravy lékařské.)
- Zíbrt, Čeněk: Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské (sv. II.). Praha 1891.
- Zoubek, František: O prostituci v Praze ve XIV. století. (Časopis lékařů českých 1880.)

